

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkeszi Szakfolyóirat

77. évfolyam 2002/5.

ANDORKA ESZTER

Prófétává lenni (Ézs 40,1–11)

Első szolgálati helyemen a gyülekezeti terem oltárán egy öreg Biblia feküdt, felütve egyszerűen valahol középütt. Ahogy a szolgálatokat végeztem, újra meg újra ráesett a tekintetem, s elkaptam belőle egy-két szót. Aztán egy nap úgy gondoltam, lehetne előttem egy olyan rész, amely héttől, ünneptől függően mindig igaz és mindig erőtadó a szolgálathoz. Forgatni kezdtem a lapokat, s végül ehhez az ézsaiási szakaszhoz jutottam.

Egy prófétai közösséghez szólnak e szavak. Szüksége volna a prófétai szóra a mi világunknak is. Hiszem ezt nem csak azért, mert tanuljuk és tanítjuk, hogy a prófétai szolgálat az egyház küldetésének része, de mert érzem magamban is, hogy vágyakozom arra a tiszta és erőteljes, reménnyel teli hangra, amivel Deuteroézsaiás fordult az övéihez. Hiszem, hogy az Isten prófétai küldetését bíz ránk is, mai embereire, hiszem, hogy feladatunk van.

Mégis, az ember ritkán érzi magában a próféták erejét. Szorong az ember a feladat nagyságát érezve, halványnak és erőtlennek érzi a lelkében megképződő szavakat. Érezniük a késztetést, a küldést, de a kockázat megriaszt, a belső bizonytalanságaink megbénítanak. Hogyan nyújtja ki a kezét Isten a szánk megnyílására?

Egy próféta elsőképpen is szenvedélyes odaadással szereti a rá bízott népet. Ez közös valamennyiünkél: ha ostorozzák Izraelt, ha bíztatják, mindig ugyanaz a szerelmes aggodalom mozgatja őket. Maguk előtt látják Isten népét, s Isten szemével nézik azt. Nem csak a látható, minden fórumon megjelenő, hangját hallható részét veszik észre, hanem azt is, akire csak az ÚR ügyel, a gyengéket, a peremre szorult, elfelejtett kicsinyeket is. Az erő, ami mozgatja őket, Isten részvételéből táplálkozik: „láttam népem nyomorúságát”, „meghallottam az özvegyek és árvák kiáltását”.

Újra meg újra ez tehet, ez tesz prófétává bennünket: ha látjuk, egészen közlőrl, a ránk bízott emberek sorsát, köztük is különösen azokat, akikre nem figyel más. Ha az ő ínségük beszűrődik a mi imádságainkba, a mi gondolkodásunkba, a mi beszélgetéseinkbe, az olvasmányaink megválasztásába, mindenbe, ha a kiszolgáltatott emberek fájdalma átvérzi a mindennapjainkat, akkor válunk alkalmassá, hogy prófétái legyenünk Istenünknek.

Egy próféta, másodsor, látomással bír. A Biblia prófétái

újra meg újra olyan dolgokat hirdetnek meg, amik túl vannak a többiek látóhatárán. Amikor mindenkit a Jeruzsálem katonai védelmét illető stratégiai problémák foglalkoztatnak, azt mondja Jeremiás: a baj gyökere az igazságtalanságban, elnyomásban, hamis istenek imádatában van. Vagy a fogságban megszólal Deuteroézsaiás, és azt mondja: van hazatérés, Isten hazavezeti az övéit. Nem arról beszél, hogy innen, vagy onnan kell megkerülni a hegyeket, hanem azt mondja: legyen a rögös út egyenessé, a göröngyös simává. A prófétai szó több kell legyen, mint az aktuális, mindenki számára nyilvánvaló alternatívák közti választás: új perspektívákat kell nyisson az emberek előtt.

Mostanában újra meg újra tapasztaltam, milyen bátor szöveg a Szentírásé. Úgy tűnik, e 2–3000 éves szövegek messzebbre látnak előre, mint mi, s ezek vezethetik a tekintetünket valami igazi felé. Szentírás szavai kinyithatják előttünk a prófétai távlatokat, melyeket Isten az ő népe elé akar tárni.

Ebből következik a harmadik sajátosság: a prófétai szolgálat egész életre szól. Nem kérhetjük Istent, hogy adjon prófétai erőt szavainknak egy-két napra, hétre, s azután hagyjon visszatérni nyugodalmas távolságtartásunkhoz és hétköznapi távlatainkhoz. Életre szóló elköteleződés nélkül valóban csak elszáradó fű, fonnyadó virág lehet, amit mondunk.

Negyedszer pedig, a prófétai szó mindig hordoz reményt és vigasztalást. Talán ez a legnehezebb nekünk – és ez a mi leginkább sajátos feladatunk a világban. Vannak nemhívő emberek, akik keresztényeket megszegyenítő módon érzékenyek a legkisebbek szenvedésére. Vannak, akik az Isten víziójának egy-egy részletét is megsejtik. Vannak, akik felteszik egy ilyen ügyre az egész életüket. De ilyenféle barátaimmal beszélgetve és vitatkozva sokszor tapasztaltam: az igazi remény ezekből a víziókból többnyire hiányzik. Világunk megrendítően éhes az Isten ígéreteiből, Jézus szavaiból, a feltámadás hitéből élő, néha konok, néha sodró erejű reménységre.

Elfordítottam hát annak a gyülekezeti terem-beli Bibliának a súlyos lapjait, s attól fogva, ha az oltár felé fordultam, ez állt előttem: „Vigasztaljátok, vigasztaljátok népeimet! szolgáltok Jeruzsálem szívéhez, és hirdessétek neki, hogy letelt rabsága!” Ámen.

CSERHÁTI SÁNDOR

Egy vitatott rész magyarázata a 2Kor levélből

Szakítás minden ártó befolyással (6,14–7,1)

Egy-egy irat egységének kérdésében három szempont figyelembe vételével tudunk tisztábban látni. Meg kell vizsgálni az eredetileg talán két különálló szöveget mondattani, jelentéstani és a történeti kapcsolópontok pragmatikai oldaláról. Nem nehéz belátni, bár kötőszavak ezt nem támasztják alá, hogy a 6,13 vers mondattanilag zökkenő nélkül folytatódik a 7,2 versnél, a 7,4 vers pedig a 7,5 versnél. Jelentéstanilag is összefüggnek a Bultmann által két külön levélbe sorolt részek. Elég, ha csak az egyik kulcsszót, a „vigasztalást” vesszük. Megtalálható a 7,4; 7,6k; 7,13 verseiben! (Lásd: U. Schnelle: Einleitung 106. old.) Az apostolnak ebből a szakaszból kivehető kezdeményező lépései a közte és a gyülekezet között támadt feszültség feloldása érdekében pedig összefüggnek a Titusz által hozott kedvező hírekkel (7,6.13k versek).

Nincs olyan kényszerítő ok tehát, amely miatt a szóban forgó részben különböző levelek határmezsgyéjét kellene meghúznunk.

Más a helyzet a *hitetlenekkel ápolt kapcsolatoktól óvó, 6,14-től kezdődő és a 7,1 verssel bezáruló szakasszal*. A levél szövegébe került idegen test benyomását kelti, míg az előtte levő és utána következő versek simán kapcsolódnak egymáshoz. Nincs semminemű mondattani kapcsolat a szöveggörnyezettel. Egy sereg olyan fogalom van benne, amely Pál leveleiben másutt nem fordul elő (μετοχη – közös dolga, μερις – része valamiben, καθαριζω – megtisztít, παντοκρατωρ – Mindenható, μολυσμος – tisztátalanság stb.), de ami a legelgondolkodtatóbb, nem található egyetlen olyan jelentősebb fogalom sem, amely rímelve a szakaszt megelőző és azt követő versekben előfordulókkal. De nincs szó a levél többi részében a hitetlenektől való elkülönülés ügyéről sem, amely pedig annyira hangsúlyos ebben a különös szakaszban. Mindenképpen az a benyomásunk, hogy ez a levélrészlet nincs az eredeti helyén.

A szakasz hovatarozását illetően lényegében három álláspont alakult ki a magyarázók körében. Akadnak szép számmal olyanok is, különösen az angolszász teológusok között, akik Pál gondolatvilágába beleilleszthetőnek vélik, sőt a levél szerves részének tekintik, mégpedig ezen a helyen. Barrett (194. old.) arra gondol, hogy a korinthusiak

hajlamosak voltak olyan apostolokkal kapcsolatot tartani, akik más Jézust hirdetnek (2Kor 11,4), és ez tarthatatlan. Nem elképzelhetetlen tehát, hogy Pálban felmerül a következő gondolat: „Megmutattam az irántatok tanúsított szeretetemet, és kérem, hogy viszonzózzátok szeretettel (2Kor 6,11–13), de ne gondoljátok, hogy ez engedékenységgel az én részemről. Ha visszatértek Istenhez és hozzám, az ő hírnökökhez, ez egyúttal szakítást is jelent a világgal.” (Hasonlóképpen érvelnek: Furnish, 378kk. old.; M. Thrall, 472. old.) Ch. Wolff (148k. old.) is így látja a levélrészlet helyzetét azzal a különbséggel, hogy exkursusnak, gondolati kitérőnek fogja fel. Tájékoztatót is nyújt az idevágó irodalomról.

Bultmann (251k. old.) viszont kétségbe vonja ezeknek a soroknak páli jellegét, és zsidó eredetű szöveg betoldásának tekinti. U. Schnelle ezt az elképzelést módosítja azzal az elterjedt változattal, hogy ez a közbeiktatott töredék a qumráni szellemiség terméke, hiszen sok kifejezés, többek között a Gonosznak Beliár nevezete, erre enged következtetni, és ezt a töredéket azután „egy zsidókeresztényen a Pált követő időszakban a második Korinthusi levélbe betoldotta” (Einleitung 106k. old.)

Egyik elképzelés sem túl meggyőző. A próbálkozások a kérdéses levélrészletnek a szöveggörnyezettel történő összekapcsolására erőtetettnek tűnnek. De azt is nehéz megindokolni, hogy miért iktattak volna egy Páltól teljesen idegen szellemiségű töredéket a levélbe, és a levélnek éppen erre a helyére. Még leginkább a harmadik feltevés tűnik a legelfogadhatóbbnak, amely 1Kor 5,9kk verseiben említett legkorábbi, még a mi besorolásunk szerint első Korinthusi levélnek említett iratot megelőzően Korinthusba küldött levélnek az erre a helyre történő betoldását tételezi fel. Ezt támasztaná alá az a jellemzés, amit Pál ad az első Korinthusi levélben a korábban írt leveléről: „Írtam nektek a levélben arról, hogy ne kerüljétek kapcsolatba paráznákkal, nem általában a világ paráznáival, vagy a telhetetlenekkel, vagy a harácsolókkal, vagy a bálványimádókkal, mert hát akkor ki kellene mennetek a világból. Most azt írom, hogy ne tartsatok kapcsolatot a keresztényen testvérrel (ha ilyen)”. (Részletesebb irodalmi tájékoztatást erről az állás-

pontról Schenke-Fischer: Einleitung, 99. old.) Az az egyébként elveszettnek tűnő legkorábbi levél tehát a második Korinthusi levélben található betoldáshoz hasonlóan valóban az elkülönülést és az elszakadást sürgette, de úgy, hogy a korinthusiak félreérthették, és a világból egy lelki gettóba történő kivonulásra gondolhattak. Ilyen félreértéshez a 2Kor 6,14–7,1 versek alapot adhatnak. Természetes, hogy még egy korai irat esetében is magyarázatot igényel az a sok kifejezés, amely szokatlannak tűnik Pál tollából. Viszont nem tudhatjuk, hogy az apostol stílusát egy korábbi időszakban milyen hatások érthették. Az Újszövetségben található legkorábbi levelében, az első Thesszalonikai levélben ugyanis hasonló szellemiségű sorokat olvashatunk (4,3kk). A pogány világból nemrég Krisztus-hitre tért keresztyének bizony rászorultak arra, hogy az apostol határozott választásra és kemény döntések meghozatalára sarkallja őket. Majd a magyarázat során látni fogjuk, hogy mindez, bárki legyen is a betoldás szerzője, *páli teológiai alapállásból történik*.

Ennek a rövid kis levélnek a betoldására pedig az készítette a páli iratok ismeretlen gondozóját, hogy így őrizze meg az elkallódástól. De ebben az esetben is magyarázatra szorul a betoldás helyének a kiválasztása. (Részletes irodalmi tájékoztatást a különböző állásfoglalásokról lásd: Ch. Wolff, 147. old., 15–20. jegyzetekben.)

FORDÍTÁS

14. Ne keveredjete¹ hitlenekkel² felemás igába³! Mert mi köze van egymáshoz az igazságnak⁴ és a törvényszegésnek, vagy milyen közössége lehet a világosságnak a sötéttséggel⁵? 15. Milyen összhang lehetséges Krisztus és

¹ *Ne keveredjete*: A „μη γινεσθε” felszólítást hagyományosan „ne legyetek” vagy „ne éljete^k” formában fordítják. A nyelvtanok (Bl–D 354.§.) valamint az újabb kommentárok (Pl.: Ch. Wolff, 149. old.; Furnish, 361. old.; M. Thrall, 473. old. 2001. j.) azonban felhívják a figyelmünket arra, hogy ez a létige „coniugatio periphrastica”-val, azaz összekapcsolva valamilyen jelenidejű vagy perfectumban álló melléknévi igenévvel (participiummal) jelentheti a cselekvés elkezdését, vagy valamilyen helyzet válalását. A szóban forgó igét így kell értenünk 1Kor 14,20; Gal 4,12; Kol 1,18 versekben is. Az igealak értelmezésében megmutatkozó eltérés lényeges különbséget takar. Ha ugyanis az intést úgy értjük, hogy hívők ne bonyolódjanak hitlenekkel szoros kapcsolatba, akkor most sincs másról szó, mint 1Kor 7,13 és 7,39c egymásnak ellentmondani látszó intelmeinek esetében. Pál útmutatása 1Kor 7,13-ban arra irányul, hogy a keresztyén házastárs ne váljon el a nem keresztyén féltől, ha ez utóbbi maradni akar. 1Kor 7,39c-ben viszont azt várja el az újra megházasodni kívánó keresztyén özvegytől, hogy ezt a lépést „az Úrban” tegye meg, tehát vele egy hiten lévővel keljen egybe. Mert más dolog egy már adott állapotot elhordozni, és más egy kockázatos újba belebocsátkozni. A fordítás megválasztása végül is ennek az értelmezésnek kíván eleget tenni.

² *hitlenekkel*: Az „απιστος” melléknévnek, ugyanúgy mint a fosztóképző nélküli alakjának, kettős értelme van: jelenthet „hitlent”, de „hitlent” is. Az apostol szóhasználatában „leggyakrabban a nem keresztyének, a kívülállók, a gyülekezethez nem tartozók állandósult megjelölésévé válik” (G. Barth, EWNT I. 294. kol. Lásd még: 1Kor 6,6; 7,12kk; 14,22k; 2Kor 4,4). Wolff (148. old.) viszont amellet érvel, hogy

Beljár⁷ között, vagy miből részesedhet hívő együtt a hitlennel?⁸ 16. Hogyan férhet össze Isten temploma⁹ bálványokkal? Mert mi az élő Isten temploma vagyunk, amiképpen megmondta Isten, hogy¹⁰

„közöttük fogok lakni, és közöttük fogok járn¹¹”,

Pál ezzel a kifejezéssel a gyülekezetet bomlasztó ellenfeleit (V. ö.: 2Kor 11,13) jellemzi, és tőlük akarja óvni a címzetetteket. Mivel ezek az ellenfelek kétségkívül keresztyének, őket hitlennként megnevezni az apostol részéről legalábbis szokatlan eljárás volna. Ch. Wolff azért ragaszkodik mégis ehhez a feltételezéshez, mert így a 6,14–7,1 versig terjedő szakaszt bele tudja erőltetni a levél összefüggésébe, és nem kell betoldásnak minősítenie. Ha viszont az intés valóban nem keresztyénekkel létrejövő függő viszonytól óv, akkor kénytelenek vagyunk váratlan fordulattal számolni a szöveg jelenlegi szövetében.

³ *felemás igába*: A kép eredete a szántás körülményeiben gyökerezik. Előfordulhatott, hogy az ékt vonó iga egyik oldalába másfajta állatot nyűgöztek, mint a másik oldalába. Esetleg szamarat fogtak együvé ökörel. Az ilyen nem egy fajtából álló igavonó párok kialakítását tiltotta az ószövetségi törvény (V. ö.: 5Móz 22,10 – Valószínűleg ez a tilalom szólal meg 3Móz 19,19 versében is, noha a magyar fordításból – „állatot más fajtával ne párosítsd!” – ez nem tűnik ki. A Septuagintában ugyanis ugyanazt a görög szót – „ετεροζυγίω” – találjuk, mint a mi szövegünkben), és hasonlóképpen a rabbinizmus is az igavonópárok elegyítésének tilalmát hallotta ki a szabályból (Bill III. 521. old.). Philo ennek az ige helynek *átvitt értelmet* ad, amikor a bálványimádás tilalmára érti (Spec. Leg. IV. 203). Maga a görög szó minden olyan eszközt és kapcsolatot jelenthet, amely két felet párba foghat, esetleg kényszeríthet. Így például evezős gályán a középső padosor (Soltész–Szinyei, 276. old.). Említésre érdemes az ugyanebből a tőből képzett „συζυγος” szó is, amely hívés és nőnemű társat egyaránt jelenthet (V. ö.: Fil 4,3). Vannak is néhányan, akik szerint a szövegünkben megszólaló tiltás a hívő és hitetlen között létesülő házastársi kapcsolatra vonatkozik. A magyarázók többsége azonban ideért minden szorosabb kötődést, üzleti társulást is (V. ö.: M. Thrall, 473. old. és 2002. jegyzet).

⁴ *az igazságnak*: Nem téveszthetjük szem elől, hogy magyar fordításokban az „igazság” szó a görög eredeti szöveg formájában és tartalmában két különböző szavát próbálja meg visszaadni. Míg az „αληθεια” az állításokat *minősíti* igaznak, addig a „δικαιοσυνη” a magatartást. Ez utóbbi jelentése is, főként Pál teológiájában, kétféle ágazhat: Szólhat arról a minősítésről, ami tulajdonképpen egyedül Jézus Krisztusra illik, de Isten kegyelemből a bűnös emberre alkalmazhatja, amint erről 2Kor 5,21 verse alapján már olvashattunk (1Kor 1,30). De kifejezheti a megigazult ember hitből fakadó, *Isten által elfogadhatónak minősített magatartását* is. Abban az értelemben, ahogyan a szót Máté evangéliuma alkalmazza (Pl.: 5,20), és ahogyan olykor Pál is (Lásd: Rm 6,13). Az összefüggés kétségtelenné teszi, hogy most is erről a ritka alkalomról van szó.

⁵ *a világosságnak a sötéttséggel*: Ez az egymást kizáró és egymásnak feszülő ellentétet kifejező metafora, átvitt értelmű állandósult kép az egyik érve azoknak, akik a most vizsgált és betoldásnak ítélt levélrészletet eredetileg qumráni szellemiséget hordozó iratnak tekintik (J. A. Fitzmyer, Qumran 388kk. old.; J. Gnllk, 2Kor 6,14–7,1. 54. od.; H. Braun, Qumran 201kk. old.). Valóban, a világosság és sötétség *kibékíthetetlen* ellentétéről gyakran van szó ezekben az írásokban, főként az ún. Damaszkuszi (CD) és a Harci (1QM) tekercsekben. Az utóbbi úgy is emlegetik, mint „A világosság fainak harcát a sötétség fia ellen” című iratot. Azt kell azonban mondanunk, hogy ennek a metaforikus ellentétnek a használata nem tekinthető kizárólagos qumráni sajátosságnak. Találkozunk vele nem egy ízben Pál leveleinek más helyein is (2Kor 4,6; 1Thessz 5,4k; 1Kor 4,5; Róm 2,19; 13,12; Kol 1,12k; Ef 5,8), az Újszövetség többi iratában (Pl.: Mt 5,14kk; Jn 1,5,9; 3,19; 1Pt 2,9), de már az Ószövetségben is (Pl.: Zsolt 112,4; Ézs 9,1; 60,1). Inkább azt kell mondanunk, hogy egy ősi, *az egész emberiség alapélményét* feldolgozó metaforával van dolgunk.

⁶ *összhang*: Szövegünkben az elfogadhatatlan összefonódásoknak különböző kifejezései találhatók, és ezt a sokszínűséget jó volna a fordításban is érvényesíteni. Amikor a párhuzamos kijelentések során Krisztus és Beljár kapcsolatának képtelenségéről esik szó, szövegünk a kapcsolat

„és Istenük leszek, és ők az én népem lesznek”¹².

17. „Ezért jöjjetek ki közülük,
és különüljete el tőlük, így szól az Úr,
tisztátalant¹³ se érintsetek!”¹⁴

„Én meg majd befogadlak titeket”¹⁵,

18. „és Atyátokká leszek,

kifejezésére a „συμφωνισις” megoldást veszi igénybe. Ennek a jelentése pedig távol áll az új fordításban található „azonosság” fogalmától. Ami Krisztussal és Beliárral kapcsolatban amúgy is képtelenség volna. A Károli által választott „egyezség” kifejezés még inkább elfogadható.

⁷ *Beliár*: A névnek a kéziratok tanúsága szerint többféle változata volt: „Belian” (D, K, Ψ és még néhány késői kódex), „Beliab” (az F és G kódexek) és „Belial” (főként a latin nyelvű szövegekben). Ezzel a névvel gyakran illették a gonoszság fejedelmét a két testamentum közötti korban. Ezek szerint az Ördög (δαιμονος) vagy Sátán nevének egyik változatával van dolgunk (lásd még: Belzebub, Mk 3,22 és párhuzamos helyek). A név gyökere a héber „belial” szó lehet, amely az Ószövetségben szinte kivétel nélkül melléknévként szerepel, és a haszontalan, gonosz emberek jellemzésére szolgál. (Az új fordításban általában „elvetemült”-ként találkozunk velük. Pl.: 5Móz 13,14; Bír 19,22; 1Sám 1,16; 2,12; Zsolt 101,3 stb.) Egyedül Náh 2,1 versben jelenik meg személynévként, amit a fordítás „pusztító”-nak ad vissza. A qumráni iratokban „Belial Kisértőként és Megtévészítőként lép fel (1QS 3,20), parancsol a démonoknak (1QS 3,23; CD 12,2; 1QM 13,2,4.11k; 14,10) éppúgy, mint a tévelygő embereknek (1QS 2,4k; 5,1k; 1QM 4,2 stb.), és ellensége a világosság Fejedelmének (CD 5,18)” (EWNT I. 508. kol.). De ez a névhasználat sem korlátozódik a qumráni közösség irataira, hanem fellelhető a Jézus születése előtti apokrif irodalomban, főként a Tizenkét Pátriárka Testamentumában (Józs 7,4; Lévi 18,12k; 19,1 stb.) vagy az Ézsaiás Próféta Felemeltetésében (1,8k; 2,4). Ez utóbbi magyar fordításában a név „Berial” formában szerepel (Apokrif iratok, apokalipszisek, 47k. old.). Érdemes megjegyezni, hogy a keresztény apokriptikában Belial olykor az Antikrisztus neve (V. ö.: Sib II. 167.; III. 63.73).

⁸ *hívó a hitetlenekkel*: Értelmeszerűen a hitetleneken ebben az esetben is nem keresztényeket kell értenünk úgy, mint a 14. versben, és ahogy azt a 2. jegyzetben megindokoltuk. A „πιστος” melléknév azonban az esetek többségében az Újszövetségben a „hüség, megbízható” embert jelöli meg. Itt azonban az ellentétből következően Krisztusban hívőre, keresztényre kell gondolnunk. (Ezzel a szóhasználattal többször is találkozhatunk a pásztorlevelekben – 1Tim 4,3.10.12 –, és talán ilyen értelmű Ábrahám jellemzése is Gal 3,9-ben is).

⁹ *Isten temploma*: Isten templomának és a bálványoknak összeférhetlensége szent iszonyatot keltő emlékeket idéz fel elsősorban a zsidó olvasóban, de a görög nyelvű Szentírást, a Septuagintát forgató pogány eredetű keresztényben is. Mert történelme során nem egyszer előfordult, hogy amikor idegen hódítók pogány kultuszt akartak ráerőltetni a zsidóságra, bálványok szobrai állították fel a jeruzsálemi templomban. Természetesen egy ilyen durva eljárás lehetetlenné tette az igaz Isten tisztelét. A szír uralkodó, Antiochosz Epifánész Kr. e. 170-ben elfoglalta Jeruzsálemet, a templomot kifosztotta, és felállította benne az olimposzi Zeusz szobrát, amely mindaddig megszentésgeleltette Isten házát, míg Júdás Makkabeus Kr. e. 164-ben Isten tisztelét helyre nem állította. Érthető ezek után, hogy Dániel próféta könyve ezt a Zeusz szobrot „pusztító vagy inkább pusztítvá tevő utálatosságnak” nevezi. Ezzel a különös, megbélyegző fordulattal az Újszövetségben is találkozunk. Az ún. szinoptikus apokalipszis él vele, amikor az utolsó idők jeleit sorolja fel (Mk 13,14; Mt 24,15). Pál levelének címei a „pusztító utálatosságról” egészen friss élményeket szerezhettek. A magát istenségnek képzelő Caligula császár ugyanis Kr. u. 40-ben a saját szobrát akarta felállítani a jeruzsálemi templomban, de a zsidóság szívós ellenállása és a császár halála miatt ez a kísérlet nem sikerült (J. Flavius: A zsidó háború II. 10. fej.; Antiquitas XVIII. 8.) – Pál azonban ebben a levéltörredékben Isten templomáról átvitt értelemben beszél. A Krisztusban hívő gyülekezetet tekintni annak egy olyan időben, amikor még áll a második jeruzsálemi templom, és ott változatlanul bemutatják az áldozatokat. Azt a gondolatot, hogy emberek „élő köveiből” (1Pt 2,5) felépülő közösség Isten templomává, te-

ti pedig fiaimná és leányaimná lesztek”¹⁶

„így szól az Úr, a Mindenható”¹⁷.

7,1. Mivel tehát ilyen ígéreteink vannak, testvéreim, tisztítsuk meg magunkat minden testi és lelki szennnytől¹⁸, teljessé téve a megszentelődést¹⁹ Isten félelmében.

hát jelenlétének helyévé lehet, sok magyarázó szintén azok közé a jegyek közé sorolja, amelyek a betoldás qumráni eredetét támasztják alá. Valóban, a qumráni és velük együtt a különböző esszénus közösségek elutasították a jeruzsálemi papságot és a templomban folyó kultuszt, „mert (ott) makacs szívvel járnak és bálványok között keresgélnek Istent”. (1QH IV. 15., in: Fröhlich I.: Qumráni szövegek, 370. old.; Lásd még: 1QS II. 11.; IV. 5.) Az igaz istentisztelet szerintük ezzel szemben az ő közösségekben található, ahol a papi szolgálatra egyedül jogosult cádókita származású papság végzi a „szellemi” áldozatok bemutatását (Lásd: J. Flavius: A zsidók története, 500. old.). Ezért Isten igazi templomát az ő közösségeik testesítik meg: „Abban az időben különítsék el a közösség embereit a szentség házát Áronnak, mint a legszentebbek közösségét, valamint a közösség házát Izrael számára, a tökéletesen járókat” – szól a szekta regulája. (1QS IX. 5k., in: Fröhlich: Qumráni szövegek 136. old.) I. D. Amuszin pedig 4QFlor I. 6k-t idézi ebben az összefüggésben: „És ő (Isten) azt kívánta, hogy emberekből álló szentélyt építsenek neki, melyben az ő színe előtt a Törvény szerinti cselekedetek illatáldozatát mutatják be.” (A holt-tengeri tekercsek, 180. old.) De hasonlóképpen ítéli meg Vermes G. is a közösség templomról vallott felfogását: „A qumráni magyarázó, amikor Habakuk szövegét fejtegeti, »a Libanon ellen elkövetett erőszak miatt fog erőszak elborítani« abból a hitből indul ki, hogy a Közösség Tanácsa az egyetlen élő templom, hiszen a qumráni magyarázó szerint a Libanon egyenlő a templommal.” (The Dead Sea Scrolls, 181. old.) Isten népét, de most már a Krisztusban hívő közösséget Pál apostol is Isten templomának tekinti. (V. ö.: 1Kor 3,16) Hogy ezt a meglatást a qumráni közösségtől kölcsönözte-e, ma már nehéz eldönteni. Az azonban bizonyos, hogy ennek az „élő kövekből” felépülő istenházának rendeltetését egészen másképp ítéli meg. Amíg a qumráni közösségben emberek mutatnak be áldozatot, mégpedig a Törvény szerinti cselekedeteket, addig a keresztény gyülekezetben maga Isten a cselekvő az ő Lelke által. Olyannyira ez jelenti a lényegét, hogy ha Isten Lelke akárcsak egyetlenegy emberben is dolgozik, azt az embert is templomszámba kell venni. (Lásd: 1Kor 6,19)

¹⁰ *amiképpen megmondta Isten, hogy*: Mondanivalója alátámasztásául a szerző különböző helyekről származó ószövetségi idézetek sorát köti füzerbe. Ilyen jellegű rövidebb-hosszabb idézetsort nem egyet találhatunk Pál leveleiben (1Kor 2,10; 15,54c–55; Róm 3,10kk; 9,25kk; 10,18kk; 15,9kk), bár Ch. Wolff (146. old.) – tegyük hozzá, kevés meggyőző erővel – azt tartja, hogy a többi ilyen beté sajátosságai eltérnek az itt találhatóétól. Műfajilag „katénával”, illetve „florilégiummal” van dolgunk. A kétféle műfaj között nehéz különbséget tenni. Fröhlich Ida a következőképp különbözteti meg a kettőt egymástól: „A catena egy bizonyos bibliai idézetet magyaráz más bibliai szövegek segítségével.” (Qumráni szövegek, 310. old.) Ezek szerint tehát közel áll a midrás-jellegű magyarázati módszerhez. A florilégium alkalmazójáról viszont azt tartja, hogy az illető szerző „különböző helyekről származó, azonos jelentésűként értelmezett szövegeket egybegyűjtve igazolja egezetikail mondani valóját” (i. m. 305. old.). Ezek szerint a jelen esetben az utóbb említett változat tűnik valószínűbbnek.

¹¹ „közöttük fogok lakni, és közöttük fogok járni”: Az idézet 3Móz 26,11k-ből való.

¹² „és Istenük leszek, és ők az én népem lesznek”: Ezt az ígéretet Ezékiel prófétánál találjuk (37,27). Da hasonlót olvashatunk Jeremiásnál is (31,33b).

¹³ *tisztátalant*: Kétségtelenül olyasmiről van szó, aminek a közelsége vagy érintése az ószövetségi felfogás szerint alkalmatlanná teszi az embert az Istennel való kapcsolatra. Tehát nem a mai értelemben vett szennyes vagy fertőző dologról van szó. Az egész kérdéskörhöz lásd Jézus állásfoglalását Mk 7-ben!

¹⁴ „Ezért jöjjetek ki közülük, és különüljete el tőlük, így szól az Úr, tisz-

átalant se érintsetek!" A szövegnek ezt a változatát Ézs 52,11-ben találjuk, mégpedig az Ószövetség görög fordításából, a Septuagintából idéve. Az „így szól az Úr” kiegészítés a szerzőtől származik. Valószínűleg tőle származik a mondatok sorrendjének a megváltoztatása is. Talán emlékezetből idézte az igehelyet.

¹⁵ „*En meg majd befogadlak titeket*”: Ez a mondás Ezékiel prófétánál hangzik el, kiegészítésül a világban szétszórt zsidóság összegyűjtéséről szóló ígérethez. Az idézet sor azonban ebben a formában ismét csak a Septuagintából származik.

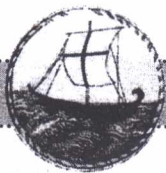
¹⁶ „*és Atyátokká leszek, ti pedig fiaimká és leányaimká lesztek*”: Az idézet 2Sám 7,14-ből való, és eredetileg Dávid utódjára vonatkozott. A Nátán próféta által kijelentett ígéret a qumránban megtalált 4Q florilegium tanúsága szerint később a messiási reménységet táplálta, amint erre O. Betz a figyelmünket felhívta. (Wie verstehen wir, 39kk. old. Lásd még: Fitzmyer: Semitic Background, 120. old.) Az idézet megfogalmazója a nátháni mondást *az alkalomhoz igazította*, az érintetteket többes szám második személybe teszi át, és az ígéret hatályát a fiak mellett a leányokra is kiterjeszti.

¹⁷ „*így szól az Úr, a Mindenható*”: A florilegiumnak ez a befejezése bevezetésül hangzik el Nátán ajkán (2Sám 7,8). A héber változatban még a „Seregek Ura” adja szájába a szót. A Septuaginta fogalmazza át ezt az istennevét „Mindenhatóvá”. (παντοκρατωρ)

A tanulmány részletet a készülő kommentárból, a II. részét következő számunkban közöljük.

¹⁸ *testi és lelki szennytől*: Furnish úgy látja, hogy az a szenny, amelyről itt szó van (a görögben egyébként: μολυσμος, Pálnál még egy helyen, 1Kor 8,7-ben fordul elő, ott is csupán igei alakban), a „tisztátalansággal” (ακαθαρσία) rokonértelmű szó, amely a kultikus értelemben vett alkalatlanságra utal. (Lásd: 13. jegyzet) Ch. Wolff is a bálványimádás miatt bekövetkezett beszennyeződésre gondol, de az ószövetségi párhuzamokra történő hivatkozása nem teljesen meggyőző. Még Ézs 65,4-ben a „μολυσθαί” ige valóban érthető kultikus beszennyeződésre, hiszen tisztátalan állat húsától megfertőzött edényről van szó, Jer 23,11-ben azonban „köztörvényes” bűnökkel beszennyezett prófétákról és papokról. Pál szerint az a szenny, amelytől óvja a gyülekezetet, „testi és lelki” jellegű. Ez a megfogalmazás szemet szúrt Markionnak (V. ö.: Barrett, 202. old.), és ez érthető is, mert gnosztikus felfogásába nem illett a lélek (πνευμα) beszennyeződése. Mások (lásd: Barrett, 202. old.) arra hivatkoznak, hogy Pál nem beszélhet a „test” (σαρξ) megtisztításáról, hiszen az a bűn foglalata, amit „megfeszíteni” kell, és nem elég megtisztítani. (V. ö.: Gal 5,24) Pál azonban tud a „test”-ről (v. ö.: 2Kor 7,5) és „lélek”-ről (v. ö.: 2Kor 2,13) súlyosabb teológiai összefüggések nélkül, csak mint *lényünk külső és belső oldaláról* beszélni.

¹⁹ *megszentelődést*: A német és angol fordítások „szentség”-ről beszélnek. A görög „αγιουση” tartalmába ez is belefér. Mivel azonban a „teljessé tenni” ígéhez kapcsolódik, inkább folyamatra, mint állapotra kell gondolnunk.

NÉMETH PÁL

Az iszlám III*

SZUNNITA ÉS SÍITA ISZLÁM

Mivel az iszlám a teljes társadalom életét befolyásoló és irányító vallási ideológia, ezért a vallási szféra szüntelen kölcsönhatásban áll a politikával. Nem tarthatjuk különösnek, hogy a vallási szembefordulások kiváltó okai elsősorban politikaiak voltak, ugyanígy a vallási természetű meghasonlásoknak mindig megvoltak az észrevehető politikai következményei. Nem véletlen, hogy az első nagy „egyházaszakadást” az iszlám életében éppen politikai természetű kérdés váltotta ki: ki lesz a Próféta örököse a politikai hatalom csúcsán? A többség úgy vélekedett, hogy az, akit a közösség erre a legméltóbbnak talál. Ők a szunniták, a „hagyomány és a közösség hívei” (ahlu-szszunna wa-l-dzsamá`a), akik elismerik a történelemileg kialakult utódlási rendet a kalifai méltóságban. Velük szemben állnak a síiták, az Ali pártja (sí`at-Alíj), akik egyedül a Próféta legközelebbi rokonait, Alit és leszármazottait ítélik alkalmasnak arra, hogy az állami főhatalmat a Próféta helyett gyakorolják. A szunniták és síiták közti szembenállás eredetében politikai (a közösségi elv áll szemben a dinasztikus elvvel), végső következményeiben azonban mélyen vallási természetű. Amíg a szunniták féltékenyen őrködtek azon, hogy az eredeti iszlám alapelveivel ellenkező álláspont ne jusson érvényre az iszlámban, a síitizmus nem tudott ellenállni az idegen hatásoknak, és ezért alapelvei az eredeti iszlámnak ellentmondó elvekkel és gyakorlatokkal keveredtek illetve bővültek. Ez az oka annak, hogy a szunniták a síita iszlámot nem is tartják igazi iszlámnak, legjobb esetben is csak az eredeti iszlám súlyos eltorzulását látják benne.

MISZTIKUS ÁTÉLÉS AZ ISZLÁMBAN

A misztikus élmény nincs valláshoz kötve, s mivel lényegében egyetlen vallásnak sem elidegeníthetetlen része, ezért minden vallásban előfordulhat. Vannak esetek, ami-

kor a vallástól függetlenül, vagy annak ellenére jelenik meg. Ezért a misztikát és vele együtt a mágiát is elvben szigorúan meg kell különböztetni a vallástól. Mindkettő – a mágia is, a misztika is – lényegét tekintve, végső alapjaiban és céljaiban különbözik a vallástól, de az emberi léleknek ugyanahhoz a birodalmához kapcsolódik, csak más-más előjellel. Ezért látjuk azt, hogy a vallás minduntalan keveredik a misztikával és a mágiával, s ideig-óráig úgy tűnik, mintha ez a keveredés felvirágoztatná a vallást, de hosszabb távon már azt tapasztaljuk, hogy felemészti a vallás elemi erőit s tulajdon forrásait apasztja el, saját céljait borítja homályba vagy teszi felismerhetetlenné.

Az arabok szívesen hasonlítják az egyes tudományokat különösen a vallástudományokat a tengerhez vagy az óceánhoz. Ha van kutatási területe az iszlám vallástudománynak, amely a tengerhez vagy óceánhoz hasonlítható, akkor az iszlám misztika, arab nevén a szúfizmusz. Ezért akik a szúfizmusról írtak, mindig csak egy bizonyos szempontból vizsgálták; a szúfizmusz jelenségvilágánál csak bizonyos aspektusát ragadták meg és írták le. Nem mondhatjuk tehát, hogy az iszlám misztika a maga teljességében az európai tudomány rendelkezésére áll. Úgy vagyunk vele, mint a Dzsláledín Rúmíj (1207–1273) Al-mathnawíj című művében szereplő vakok voltak az elefánttal, akik valamennyien a kezeikkel tapogatták, hogy valamiféle képet alkossanak maguknak az állat külsejéről. Egyikük az ormányát tapintotta meg, s közölte, hogy az állat vízvezetékhez hasonlít; a másik a fülét vizsgálta, és úgy gondolta, hogy olyan mint egy óriási legyező; aki a lábát tapintotta meg, úgy vélte, hogy az állat egy oszlophoz hasonlít; aki a hátát tapogatta, egy hatalmas trónhoz találta hasonlatosnak. De senki sem tudta elképzelni, hogy az egész állat hogyan is néz ki. Így vagyunk a szúfizmussal is, ha az egészről akarunk képet alkotni magunknak.

A nagy muzulmán misztikus, Abú Szulejmán ad-Daránáj ebben látja a misztika lényegét: „A misztikus színlátta az Istent. És semmi, ami az Istent látja, meg nem lehet. És aki az Istent látta, az örökké megmarad.”

Ennek alapján azt vallják az iszlám misztikusok, hog

* A tanulmány előző részét ld.: LP 2002/131–134. old.

minden szó, amit a szúfik papírra vetettek, örökké megmarad, mint ahogy a misztikus szív sem hal meg, hanem örökkévaló, hiszen hozzá van kapcsolva az Istenhez, benne örvendezik, tőle kap vezetést, az ő szeretetével világol, és az ő világosságával ragyog. Minden téma, amelyről a misztikusok írtak, Istennel kapcsolatos, miatta és érette jelent meg, s benne fog megszünni.

Ezért volt az, hogy a szúfik komolyan hittek abban, hogy ők az Isten szeretettjei, választottjai, barátai, legkülönb szolgálói, akik őrködnek az ő jelei fölött. És hittek abban is, hogy minden mozdulatuk, cselekedetük, tapasztalatuk és élményük az Isten ajándéka, adományainak kiáradása. Mert oltalmazójuk a mindenható Isten; ő az, aki neveli, tanítja, vezeti, irányítja őket.

Ha kérdezik tőlük: „Mondd meg, tulajdonképpen mi is a szeretet?“, akkor ők így válaszolnak: „Barátom! A szeretetet nem lehet emberektől megtanulni. A szeretetre csak a Szeretett Lény taníthat meg.”

Amit mi iszlám misztikának vagy arabosan szúfizmusnak nevezünk, azt az arab nyelvben „taszawwuf”-nak hívják. Ez a szó az arab szúf névszó denominatívumából képzett főnév, jelentése: *gyapjúba öltözés*. A leginkább elfogadott magyarázat szerint a keresztyén aszkéták ruházata volt a durva gyapjú s ezt vették volna át a muzulmán misztikusok. Aki gyapjú ruhába öltözött, azt nevezték el szúfi-nak.

Ha a misztika megjelenését és lényegét bölcséleti szempontból vizsgáljuk, akkor azt kell látnunk, hogy a misztika mindig a túlzott racionális beállítottság ellenáramaként szokott megjelenni. Amikor a racionális beállítódás mindent az ismeret tárgyává akar tenni, és ezért az objektív világ atomizálódik és kiüresedik – úgy látszik –, az embernek szüksége van arra, hogy újra átélje a teljességgel való egységét, érezze azt, hogy része egy nagyobb összefüggésnek, a totalitásnak. Ebben az élményben megjelenik az Irracionális: „a Képtelen, az Elgondolhatatlan, a Nemlétező” átélésének a Valósága. Megszűnik az én és a világ, az alany és a tárgy, a szubjektum és az objektum szembenállása. Ezért a misztikus átélésnek soha sincs tartalma, hanem mindig megmarad a racionálisan meg nem ragadható élmény valóságának és igazságának hangoztatása. Minden élménynek van tárgya, van tartalma, amit átélünk, a misztikus élményben azonban az alany olyasvalamit él át, ami közelebb áll hozzá, mint saját maga. Ezért van a misztikumnak gyakorta panteisztikus színezete, s innen van az élménynek olyanfajta kifejezése, hogy *Isten a semmihez közelebb áll, mint a létezéshez*, hiszen őbenne a megismerés semmi tárgyra nem lel (negatív teológia). A misztikus élmény extatikus fókán a misztikus már nem tudja különválasztani önmagától az Abszolútumot, a megismerőtől a megismerttet, a szeretőtől a szeretettet.

A lélek feloldódik az Abszolútum határtalan tengerében, s végül a személyiségből felismerhetően semmi sem marad meg: „Létezésed olyan bűn, melyhez más bűn nem fogható.” „És a lélek azt látja, ízleli és tapasztalja, hogy

Isten közelebb van hozzá, mint ő maga, hogy már inkább Isten, mint ő maga, hogy bírja őt, de nem mint tárgyat és nem mint önmagát, hanem jobban, mint mást, jobban, mint önmagát. És alkalmazkodik ehhez a fényhez, úgyszólván öröme, élete, akarata, szeretete és látása inkább őbenne van, mintsem saját magában.” (Benoit de Canfeld)

Hasonló gondolatot fogalmaz meg Dzsaláeddín Rúmíj is „négyesorosaiban”:

„Kezdetben az én lelkem és a te lelked csak egy volt; az én megjelenésem és a tiéd, az én eltűnésem és a tiéd; igaztalan volna mondanom: enyém, tiéd; megszűnt közöttünk az én és a te.”

„Én nem vagyok Én, te sem vagy Te, de nem is vagy Én. Én egyszerre vagyok Én és Te, te egyszerre vagy Te és Én. Hozzád való viszonyomban, óh Khoten szépe, zavarban vagyok, vajon te vagy-e Én, vagy én vagyok-e Te.”

Eltűnik a különbség a Teremtő és a teremtmény között. Igen szépen fejezi ki ezt Omar Khajjám a „Rubájját”-ban, abban a jelenetben, amikor a fazekak beszélgetnek egymással:

„Most egy beszédesebb pillanta szét, talán egy Szúfi, és így szólt: »Az ég se tudja, hogy e sok agyag között ki a fazekas és ki a fazék«”

Még a szúfizmus táborát is megosztotta az az extrémítás, amelyet a misztikában al-Halládsz al-Huszejn ibn Manszúr (857–922) képviselt. Azt hirdette, hogy minden ember végső célja a misztikus egyesülés Istennel, vágyakozó szerelem révén. Ebben az egyesülésben a hívek cselekedetei megszentelődnek és istenivé lesznek. Extrázisban ejtette ki hírhedett szavait: „Én vagyok a teremtő Valóság (Isten)”. Ezzel ellenségévé tette nemcsak a szunnita és sí'ita törvénytudókat, a politikusokat, hanem még a szúfikat is, mert kijelentését úgy értelmezték, hogy a misztikus Istennel olyan mértékű azonosulásra képes, amelynek alapján valamiképpen Istennek tudja magát. Valószínű azonban, hogy al-Halládsz ezt a kijelentést úgy értette, hogy Isten az ő szája által jelenti ki magát, az ő szája által maga Isten mondja: „Én vagyok a teremtő Valóság!”

Halládszot 915-ben letartóztatták. Csaknem kilenc évig börtönben tartották. Olyan bíróság ítélte halálra, amelyben a sí'iták is helyet kaptak. A halálos ítéletet a Hidzsra szerinti 309. év Dzü-l-Qa`da hónap 24-én (922. március 26.), keddi napon hajtották végre. A kivégzés módja keresztrefeszítés volt. Halládsz egész viselkedése és a kivégzés során tanúsított magatartása tudatosan idézte fel Jézus sorát. Az eseményt követően sok misztikus automatikusan Halládsz-barát, vagy Halládsz-ellenes álláspontot foglalt el. A többség azonban nem kívánt szándékosan eretnekké válni, sem mártíromságra törekedni.

Amint a szúfizmus elterjedt, egyre inkább szertartásossá vált. Így alkalmassá lett arra, hogy az ortodox iszlámmal békét kössön. Ez a békekötés al-Gazálj (1058–1111) életművében történt meg. Ő fogalmazta meg legszebben a misztika vallási jelentőségét az iszlám számára: „Ha a szív nem az értelem irányítja, akkor az ember tévelygésbe eshet; de még ennél is veszélyesebb, ha az értelmet nem a szív élteti, hiszen ez esetben a vallás kiszárad csontvázával van dolgunk.”

AZ ISZLÁM FUNDAMENTALIZMUS

A 20. század első felében a muzulmán arab szellemi élet erős készséget mutatott az európai gondolkodás és kultúra javainak befogadására és felhasználására. Sorra jelentek meg vallásfilozófiai művek, amelyek óriási hatással népszerűsítették az európai felvilágosodás gondolatkinését az iszlám vallási témákkal kapcsolatban. Mahmúd 'Abbász al-Aqqád (1889–1964) számos művében tárgyalja az iszlám vallási témáit: „Az Isten” (Alláh), „A próféták atyja” (Ábrahám), „A Krisztus lángelméjűsége”, „Mohamed lángelméjűsége”, „'Omar lángelméjűsége”, „Khálid lángelméjűsége”, de nem az isteni kinyilatkoztatás elvéből kiindulva, hanem az emberi képességek, az ész teremtő ereje, az emberi zsenialitás szerepének hangsúlyozásával.

Az iszlám ortodoxia komoly tudósai ezzel szemben megállapítják, hogy „a muszlimnak egyáltalán nincs szüksége arra, hogy annak alapján kísérelje meg a próféta életének megértését, hogy Őt hatalmas zseninek, ámulatba ejtő vezetőnek vagy minden hájjal megkent ravaszkodónak tekintse... Nem az-e az igazság, hogy Ő a hatalmas és felséges Istentől küldött próféta volt.” És ebből erednek aztán azok a tulajdonságai, amelyeket a zsenialitás kifejezéssel szoktak összefoglalóan említeni. „Mohamed nem úgy mutatkozott be a világnak mint politikai vezető, népvezér vagy valamely irányzathoz tartozó gondolkodó, avagy társadalmi reformátor. Sőt nem igényelt magának életének egész ideje alatt semmiféle külön utat, amely azt sejtette volna, hogy ő bármely tekintetben is azt a maga módján járta volna.” (Sza`id Ramadán al-Bútij)

A fundamentalista mozgalmak az iszlámban mindig reformációs, helyesebben mondva retradicionális mozgalmak, tehát a Próféta intenciójának megfelelően reformálni akarják azt, ami deformálódott. A fundamentalizmus visszatérést jelent a hagyományyoshoz, ahhoz, ami eredetileg helyes volt, de az idők folyamán az emberi hanyagság, tudatlanság és figyelmetlenség miatt végzetesen elromlott, eltorzult, hamissá lett. Ezért a 20. századi iszlám fundamentalizmusnak megvannak a nagy szellemi elődei, akikre hivatkozhatik: *Al-Ghazálj* (1058–1111), *Ibn Tejmija* (1263–1328), *Mohammed ibn 'Abd'l-Wahháb* (1720–1772), *Dzsemálu-d-Dín al-Afghánij* (1838/9–1897). Ők voltak azok, akik az iszlám radikális megtisztítására törekedtek elsősorban a népi vallásosságban elharapódzó

szentek kultuszától és az értelmiségi körökben dívó ezoterizmustól és miszticizmustól. A mai fundamentalistáknál többet akarnak. Céljuk az egész muzulmán társadalom gyökeres megtisztítása minden nyugatosítási, európaizálási tendenciától. Társadalomszervező programjuk átfogja az emberi élet teljességét. *Haszan al-Banná'* meghatározása szerint „az iszlám dogma és kultusz, haza és nemzet, vallás és állam, szellemiség és cselekvés”. Szajjid Qutb megfogalmazása szerint *az iszlám nem vallás a szí mindennapi, eltorzult jelentésében, vagyis amelynek hatásköre pusztán a magánéletre korlátozódik, hanem az emberi lét valamennyi területére vonatkozó komplett életmód. Az iszlám irányvonallal szolgál az élet valamennyi szférájára – individuális és társadalmi, anyagi és morális, gazdasági és politikai, jogi és kulturális, nemzeti és nemzetközi – számára.* Ezért a fundamentalizmusnak az iszlám világában mindig súlyos politikai jelentősége van. A muzulmán köztudatban fundamentalistának lenni, körülbelül azt jelenti, hogy valamilyen módon a „Muzulmán testvériség pártjához” tartozni. Természetesen nem ilyen egyszerű a helyzet, mégis van benne annyi igazság, hogy a „muzulmán testvérek” mozgalma volt az, amely századunkban először politikailag hatékonyan és társadalmilag észrevehetően tudta képviselni és megfogalmazni a fundamentalista értékeket. A mozgalom szülőhelye Iszmá'ília, ahol 1928-ban az akkoriban 22 esztendőes Ahmad Haszan al-Banná' megalapította a „Muzulmán Testvérek Csoportját”. A titkos szervezkedés időszakát (1928–1936) hamarosan követte a nyílt politikai aktivitás kora, amikor a mozgalom zászlajára tűzte a palesztínai arabok ügyét, s ezáltal nagy népszerűsége tett szert mind Egyiptomban, mind pedig Szíriában. 1941-ben Haszan al-Banná'-t bebörtönözték angolellenességéért. A mozgalom egy ideig szoros kapcsolatban állt „a szabad tisztek” mozgalmával, ahová 'Abdu-n-Nászir és Anwaru-sz-Szadát későbbi elnökök is tartoztak. Ez volt az oka annak, hogy az 1952-es forradalom után nem oszlatták föl a pártot a többi párt-hoz hasonlóan. A mozgalom azonban egyfajta morális ellenőrzési szerepet kívánt magának az új helyzetben, ezt viszont a „szabad tisztek” elutasították. Az ellentét annyira kiéleződött, hogy 1954. október 26-án sikertelen merényletet kíséreltek meg 'Abdu-n-Nászir ellen. A kemény megtorlás után 1965-ben hallattak újra magukról. A megtorlás most sem maradt el, százával bebörtönözték be és internálták őket. Három vezető személyiségüket, köztük a híres Korán-magyarázót és iszlám ideológust, *Szajjid Qutb*-ot kivégezték. Ezt a tettét mint nyilvánvaló árulást máig nem tudják 'Abdu-n-Nászirnak megbocsátani a hithű muzulmánok. Mubárák elnöksége alatt a mozgalom az 1986-ban elhunyt *'Omar at-Tilmiszánij* vezetésével fokozatosan lemondott korábbi politikai törekvéseiről, s mindinkább az „őfelsége ellenzékének” szerepét vállalta magára. Emiatt a hetvenes években kialakuló új fundamentalista áramlatok élesen bíralták őket, s noha elismerték történelmi szerepüket, nem vállaltak többé közösséget velük.

Az iszlám fundamentalista csoportok és közösségek számát még hozzávetőlegesen sem lehet tudni. Egy-egy merénylet vagy politikai akció következtében letartóztatott tagjaik vallomásaiból vonhatunk le következtetéseket alapelveikre és szervezeti felépítésükre vonatkozóan. Illegálisban vannak és működésük teljesen titkos. Szervezeti felépítésük rokonsági és baráti viszonyokat tükröz; legtöbbször családi kapcsolatok alapján szerveződnek. Csak Egyiptom leghíresebb börtönében 99 különböző csoport tagjait lehetett föllelni 1982-ben. A legfontosabb csoportok nevei: „A Katonai Akadémia”, „A hitetlenek nyilvánítás és kivándorlás a hitetlenek közül”, „Szent háború” – ők hajtották végre a Szádát elleni gyilkos merényletet 1981. október 6-án, „A küldetéses iszlám”, „Az Irgalmas Isten hadserege” stb.

A fundamentalista szervezkedések akármilyen különbözőek is, s tevékenységük bármily szerteágazó és beláthatatlan is, alapvető célkitűzésük mégis nyilvánvaló: az iszlám társadalom reformációja, egyfajta *politikailag kikényszerített reiszlamizáció*. A hívő muzulmán, ha halálosan komolyan veszi az iszlámot, lehetetlen, hogy észre ne vegye, hogy a jelenlegi politikai rendszerek az iszlám világban valamilyen módon elárulják azt a küldetést, amit Mohamed próféta bízott az övéire. A világpolitika erővonalai, hatalmi, gazdasági sikerei nagyobb súllyal esnek a latba az iszlám országok társadalmi életének alakításánál, mint a Korán és a próféta tulajdon rendelkezései. Az iszlám fundamentalista mozgalmak a maguk eszközeivel (ezek között az utóbbi években fokozottan kegyetlen terrorakciók is szerepeltek) és lehetőségei szerint mindent megtesznek annak érdekében, hogy ez ne maradjon így sokáig.

AZ ISZLÁM EURÓPAI MEGÍTÉLÉSE

Az iszlám megjelenése a keresztény Nyugat számára mindenekeelőtt súlyos teológiai kérdés volt. Egy kereszténység után keletkezett vallás már pusztán létével kétségbe vonta a bibliai kinyilatkoztatás kizárólagossági igényét. Az alapkérdés az volt, hogy hova sorolható az iszlám keresztény teológiai szempontból. Damaszkuszi Szent János (meghalt 749-ben), aki az omajjádák uralma alá tartozó Damaszkuszban született 675 körül, apja a kalifa hivatalnok, s apja után rövid ideig ő is adófelügyelő (logothetész) volt, de hivataláról hitbéli okokból lemondott, egyik jelentős művében, amelyet az eretnkségekről (Peri haireseón) írt, a 100. fejezetben mint keresztény eretnkségről emlékezik meg az iszlámról. Az iszlámot így nevezi: „laoplanész thrészkeia tón iszmaélitón” – magyarul: az iszmaeliták népeket tévelygésbe vivő vallása, ami nem más, mint a „prodromosz tou Antichrisztou” – az Antikrisztus előfutára.

Ez a vélemény egészen a reformáció koráig lényegileg változatlanul tartotta magát. Luther és tanítványai, mint például Melancthon, egész „antikrisztológiát” építettek ki. A nagy reformátor álláspontja az „Asztali beszélgeté-

sek” tanúsága szerint a következő volt: „Az Antikrisztus megtestesülése egyaránt a pápa és a török, mivel az ember is testből és lélekből áll. Az Antikrisztus lelke a pápa, teste a török, aki testileg támadja az egyházat, amaz lelkeleg. Ugyanis mindkettő egy úrtól van, az ördögtől, mert a pápa hazug, a török gyilkos”. A magyar reformátorok nem másolták szolgálai módon a lutheri álláspontot, hanem a muzulmán törökökkel való saját közvetlen tapasztalataik talaján állva árnyaltabban látták a problémát. Szerintük a török Isten büntető eszköze. A török miatti szenvedésekkel Isten csak a megtérés szükségességét és sürgősségét teszi hangsúlyossá a keresztény nép számára. Az iszlám jelenléte csupán ideiglenes. Isten vagy eltörlőket a föld színéről, vagy pedig ők is az igaz keresztény hit követői lesznek. Meglepő, hogy a reformáció híveire is átragadt a iszlámra annyira jellemző missziói optimizmus, és komolyan számoltak azzal, hogy a reformáció terjedése nem áll meg a magyar népesség határainál, hanem még a muzulmánokra is áterjed, akik majd önként áttérnek az evangélium szerint reformált keresztény hitre.

A felvilágosodás új szemléletet hozott az európai vallásfilozófiába. Kezdi a vallást a mindenben uralkodó fejlődés gondolatából kiindulva vizsgálni és a fejlődés nézőpontjából megítélni. Előtérbe kerül a vallás erkölcsi jelentőségének a hangsúlyozása. A jövő vallása mindinkább erkölcsi tartalmú lesz, s egyre kevesebb szerepet játszanak benne a dogmák. G. E. Lessing, a német felvilágosodás egyik legeredetibb gondolkodója egy egész drámai költeményt szentel annak, hogy a három monoteista világvallás egymáshoz való viszonyát a felvilágosodás nézőpontjából megvilágítsa. A Bölcs Náthán című művében szerepeltet egy példázatot, mely szerint élt Keleten egy ember, akinek volt egy gyönyörű, varázshatalommal bíró gyűrűje. Őrizte, óvta, s hogy illetéktelen kézbe ne kerüljön, meghagyta legkedvesebb fiának, hogy ő is a legkedvesebbnek adja tovább a gyűrűt. Így jutott a gyűrű egy olyan apához, akinek mindhárom fia egyformán kedves volt, mindhármat egyformán szerette, s mindnek odaígérte a gyűrűt. Amikor halála közeledtét érezte, zavarba jött, mit tegyen, egyik fiát sem akarta rútul becsapni. Egy aranymívessel elkészített két másolatot. A másolatok oly remekül sikerültek, hogy az apa sem ismerte meg az eredetit. Mindhárom fiának adott egy-egy gyűrűt és meghalt. Mindegyikük biztos volt abban, hogy az apa nem szedhette rá, vádolta hát a testvéreit. Bíróhoz mentek, de az nem tudott dönten. A döntés helyett egy jó tanáccsal szolgált. Az atya bizonyára mindhárom fiát egyként szerette, s nem akart elnyomni kettőt, hogy egynek kedvezzen. Viselje hát mindegyikük gyűrűjét úgy, mintha az igazi volna, igyekezzen gyűrűje varázshatalmát megmutatni, s jóságával nyerje el mindenki tetszését, hogy úgy lássék: övé az igazi!

A példabeszéd értelme világos. Nem a dogma és a tan a fontos, hanem a hitből fakadó cselekedet. A dogmatikai ellentétek háttérbe szorulnak a szív tisztasága, a szándék nemessége mögött.

A 20. század legnagyobb protestáns teológus tudósa, Adolf von Harnack (1851–1930) már fiatalon felvetette annak lehetőségét, hogy az iszlámot keresztény tévtanításnak tartsuk. Nagyszabású dogmatörténeti kézikönyvében lehetőséget lát arra, hogy az iszlámot végső elemzésben a kereszténység eltorzított, meghamisított formájának tekintsük. Már azért is érdekes ez a felvetése, mert úgy látszik, mintha elgondolásában az iszlám keresztény-ellenes érvelése fordulna visszájára – tehát az iszlám ellen.

Voltak olyanok is, különösen a keresztény iszlámtudósok között, akik az iszlám mélyebb megértésére törekedtek. Az iszlám híveivel folytatott dialógusok elősegítették egymás jobb megismerését, a közös alapok feltárását. A teológiai párbeszéd, a kölcsönös megértés folyamatában megjelent az igény arra, hogy a saját teológia alapján próbálják a másikat értelmezni és értékelni. L. Massignon (1883–1962), a neves iszlámtudós átveszi az iszlám híveitől a három mennyei eredetű vallás sémáját: Izráel, Egyház, Iszlám. Szerinte az iszlám hiteles útja az üdvösségnek, Prófétája igazi próféta. Youakim Moubarac, Massignon tanítványa szerint a kereszténység és az iszlám az üdvösség párhuzamosan futó két útja. Ábrahám atya Izsáknak és a zsidó népnek (test szerinti Izráel), ebből a népből született Krisztus, akitől a lelki Izráel, az egyház ered, amely várja Krisztus második eljövételét. Ugyanez a séma az iszlám oldalán: Ábrahám atya Iszmáelnek és az arab népnek (test szerinti Iszmáel), ebből a népből született Mohamed, akitől a lelki Iszmáel, az iszlám ered, amely várja Krisztus második eljövételét. Ez a modell bármily tetszetős is, de nem magyarázza meg a legfontosabbat: hogyan viszonylik a két vallás egymáshoz, s hogyan értékelhető az iszlám igazságigénye keresztény teológiai szempontból?

EURÓPA FÉLELME

A modern Európa csodálatraméltó sikereket mutat fel más kultúrák megismerésében, megértésében és szellemi integrálásában. Ez a képesség talán még az ókori hellénizmus

örökségeként maradt ránk. Mindaz, ami idegen és félelmetes a megismerés és a megértés által megszelídíthető, leg-sajátabb önmagunkhoz viszonyítható, a magunkéval közös sorsban elgondolható, mint önismeretünk részszemlélhető s ezáltal elveszíti fenyegető jellegét. Egyetlen kultúra és vallás van, amellyel kapcsolatban Európának ez a bámulatra méltó képessége csődöt mondott: az iszlám. Hiába a több évszázados érdeklődés, az iszlámkutatás óriási irodalma, az átlagember gondolkodásában az iszlám megismerésének és megértésének helyét babonás félelmek, rémhírek és ijesztgetések foglalják el. Persze ha vizsgáljuk, hogy a félelmek okozzák-e az értetlenséget, vagy a megértés hiánya váltja ki a beteges félelmet, nem jutunk előre. A félelem mindenképpen „rossz tanácsadó” éppen annak megismerésében, akitől félünk. A fenyegetettség érzése, az eltúlzott aggodalmak a helyes megértés ellenében hatnak. A publicisztika nem hatol az események gyökereig, kísérletet se tesz azok komolyabb megértésére. Hírei rémhírek; erőfeszítései nem lépnek túl a rémhírterjesztésnél.

Pedig a 20. század második felében teljesen új helyzet állt elő: Európa nem utazik többé az iszlám világába, sem úgy mint kereszties lovag, sem úgy mint gyarmatosító, hanem gazdaságával és gazdagságával a saját területére csábítja a muzulmánokat. Saját civilizációját teszi csábítóvá és kívánatosná a saját hazájukban, a saját civilizációjukban boldogulni nem tudó muzulmánok előtt. Európa anyagi kultúrájával el tudja varázsolni a keleti embert, de kérdés, hogy közben mi zajlik a lelkek mélyén. Európa szellemi kultúrája, lelkesége, vallása megérinti-e a muszlim vendégmunkások tömegeit vagy sem? Aki gazdaságilag integrálható, integrálható-e szellemileg is? Bekövetkezik-e az asszimiláció, vagy újra lázad a keleti ember a Nyugat ellen? Megtalálja-e ismét a támaszát az iszlámban? Lesz-e reneszánsza – most már Európán belül – az iszlámnak? Kap-e impulzusokat Európa egy megújult, Európában született és újjászületett iszlámtól, vagy a tömegméretűvé vált európai muzulmán jelenlét csak elhanyagolható részletkérdés: a vendég vendég marad, s csak úgy lehet otthonra, ha elszakítja magát keleti gyökereitől.

Az ökumenikus mozgalom és az Egyházak Világtanácsa

Az elmúlt több mint egy évtized során valamivel kevesebbet hallhattunk az ökumenikus mozgalomról és annak munkájáról itthon és világszerte. Napjainkban, egyházi körökben is kevesebb szó esik az ökumenéről. Közép-Kelet-Európa országaira különösen is jellemző, hogy a nemzeti identitástudat erősödésével és ezen belül az egyházak társadalmi szerepének és megjelenésének átalakulásával jelentősen csökkent az érdeklődés és az igény a közös fellépés és együttgondolkodás iránt. Túl a főként régiónkra jellemző változásokon az ökumenikus mozgalommal kapcsolatos hozzáállás megváltozásában nyilvánvalóan szerepe van a világszervezetekkel szemben egyébként is tapasztalható elégedetlenségnek és bizalmatlanságnak. A világban általánosan tapasztalható tendencia, hogy a II. világháborút követően létrejött nemzetközi szervezetek és struktúrák már nem tudják betölteni az 1989–90 előtti szerepüket. A világszervezetekkel szembeni elégedetlenség és bizalmatlanság egyre többször hallható. Mindezekig nem sikerült minden kétséget eloszlatóan újraértelmezni ezen szervezetek működését és célját.

A következő bekezdésekben alapos helyzetértékelésre és elemzésre nem vállalkozhatunk, de arra igen, hogy megpróbáljuk bemutatni az ökumenikus mozgalom és ezen belül is különösen az Egyházak Világtanácsa (EVT) helyzetét, életét. Az e folyóiratban is megjelenő időszériú hírek és események helyett most elsősorban azok hátterét szeretném bemutatni, illetve azokat a főbb, meghatározó folyamatokat és témákat, amelyek jelenleg foglalkoztatják az EVT-t.

AZ ÖKUMENIKUS MOZGALOM HELYZETE

A bevezető gondolatok már éreztették, hogy az ökumenikus mozgalom, finoman fogalmazva is, nem most éli virágkorát. Maga a kifejezés egyrészt a különböző keresztyén felekezetek együttműködését, valamint az egyházak nemzetközi kapcsolattartását jelenti. Központi gondolata, elsősorban Jézus főpapi imája (Jn 17) alapján a Krisztuskövetők látható egységére való törekvése. Az ökumenikus mozgalom – mint azt a mozgalom kifejezés mutatja is – a világ különböző részein élő keresztyének munkája és elhatározása révén indult, alapja a különböző helyi keresztyén közösségek összefogása, közös fellépés iránti igénye volt, elsősorban a misszió terén. Az ökumenikus mozgalom nehézségeinek oka a megváltozott gazdasági, politikai helyzet okozta átalakulás, az elsősorban Európát és

Amerikát befolyásoló szekularizmus, a keresztyénségről alkotott elképzeléseink gyökeres megváltozása (elsősorban az, hogy míg a keresztyénség gyakorlatilag kisebbségbe kerül Európában, addig óriási növekedés és megújulás tapasztalható Afrikában és Ázsiában), és nem hagyhatjuk említés nélkül a fentiek következményeként kialakult pénzügyi nehézségeket sem. Szintén meg kell említsük a világ sok részén tapasztalható fásultságot és érdektelenséget is, amely nagymértékben gátolja, sok egyéb mellett, az ökumenikus munka kibontakozását is.

Az ökumenikus munkát végző szervezetek méreteik és beidegződéseik miatt nehezen és lassan tudtak és tudnak alkalmazkodni a megváltozott világ kihívásaihoz. Gyakori észrevétel, hogy a világ sok helyén ma is megtapasztalható ökumenikus fellendülés ereje és lendülete nem tud „begyűrűzni” az ökumenikus szervezetek napi életébe.

AZ EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

Az ökumenikus mozgalom húzóereje az 1948-ban megalakult Egyházak Világtanácsa. Az EVT két nagy missziói világszervezet egyesüléséből és átalakulásából született. Jelenleg 342 tagegyháza van, ami kb. 400–500 millió keresztyént jelent. Az EVT-nek nem tagja a Római Katolikus Egyház, de képviselői jelen vannak a *Hít és Egyházszerződés Bizottság* (Faith and Order Commission) munkájában.

Az EVT magát *egyházak közösségeként* határozza meg. Ez azt jelenti, hogy az EVT nem egy „szuper” egyház, vagy világegyház, hanem az egyházak közössége, amely Jézus Krisztus főségét ismeri el. Már az 1950-ben megalkotott *Torontói Nyilatkozat* is kiemeli, hogy az egyházaknak ez a közössége nem ítélkezik az egyes tagegyházak önértelmességéről, és ennek megfelelően mindegyik tag elismeri a másikat, mint akiben az igaz egyház ismérvei felfedezhetőek. Annak ellenére, hogy már elég korán tisztázták az egyházak a közösség jellemzőit és ilyenformán az együttműködés természetét, az gyakorlatilag folyamatosan problémákat vetett föl nem egy tagegyház esetében. Ezek a kérdések és problémák a 90-es évek változásainak hatására felszínre törtek, és sok egyéb téma mellett az EVT megújuló önértelmezése egyik sarkalatos pontjává váltak. Részben ezért is született meg, hosszú és széleskörű munka eredményeképpen az EVT *Common Understanding and Vision* (Közös megértés és elképzelés) című alapirata az 1998-as hararei nagygyűlésre.

A megújult elképzelések értelmében az EVT szeretné működését jobban a tagegyházak felügyelete és gyámsága alá helyezni, valamint mind inkább előremozdulni a közösség megélésének teljessége felé. Ez azt jelenti, hogy a Tanács pusztán a létevel az egyes tagegyházak számára a találkozás, a közös gondolkodás helyszínét és lehetőségét teremti meg. Önálló életet annyiban él, amennyiben ezt a tagegyházak a közösen elhatározott célok érdekében szükségesnek tartják. Az EVT eszköz, az egyik eszköz, a teljes koinonia megélésére való eljutásban. Az EVT nem maga a koinonia, és a Tanács szervezete, működése nem azonosítható magával a közösséggel és annak megélésével. A közösség felé való haladás a tagegyházak odaszánásától, lelkesedésétől függ.¹

Az EVT mindig is mint az ökumenikus mozgalom egyik szereplője definiálta magát, és igyekezett nem kisajátítani az ökumenizmus eszméjét. Ez a törekvés hol érvényesült, hol nem. A hararei nagygyűlés óta készült dokumentumokban azonban valóban úgy tűnik, hogy hangsúlyos szerephez jut azoknak a tapasztalatoknak a felkutatása és felhasználása, amelyek az egyes tagegyházaknál, regionális és világméretű ökumenikus szervezeteknél, valamint az ökumenikus mozgalmon eddig kívül maradt keresztyén közösségeknél halmozódtak föl. Az EVT jövőjét vizsgáló elképzelések mind kiemelik a keresztyén világszervezetekkel való együttműködés fontosságát (pl. Lutheránus Világszövetség, Református Világszövetség). A múltban gyakran előfordult, hogy hasonló típusú projektek gyakorlatilag egymástól függetlenül futottak ezekben a szervezetekben. Ennek elkerülése nemcsak a párbeszéd fenntartása, megújítása és az emberi erőforrások összefogása, a tapasztalatok megosztása miatt fontos, hanem egyre égetőbb gazdasági szükségesség is.

Az új szemléletnek megfelelő szervezet és működés kialakítása talán a legnehezebb és bizonyos értelemben a legfájdalmasabb feladat. A Tanács szervezeti felépítésének megváltoztatására, ésszerűsítésére külső szakértőktől kértek javaslatot. E javaslatok és a tagegyházak észrevételei alapján kezdték meg a teljes és alapos szervezeti, működési átalakítást. Ennek részleteibe itt most nem mehetünk bele, de lényeges elemeit mindenképpen elő kell soroljuk.

Annak érdekében, hogy a tagegyházak felügyelete, közreműködése valóban érvényesülni tudjon, szükség volt minden – akár már több éve futó – program és projekt értékelésére. Gyakran megessett ugyanis, hogy egy-egy program már teljesen kiesett a tagegyházak látóköréből, esetleg messze került valós igényeiktől, szükségégeiktől. Ezzel párhuzamosan pedig olyan új helyzetek alakultak, amelyekben feltétlenül szükséges, hogy a tagegyházak közösen, esetleg új programok indításával jelenjenek meg.

Ehhez a problémakörhöz tartozik az a felismerés is, hogy a futó programok, az elért eredmények közül nagyon sok nem jut a tagegyházak tudomására. Így lehetséges az, hogy valaki egy olyan intézkedést, segítséget kér számon az EVT-n, amely már hosszú ideje hozzáférhető.² Ez azt jelenti, hogy hatékonyabbá és hozzáférhetőbbé kell tenni az EVT kommunikációját. Azonban itt is szükség van a tagegyházak segítségére, mert csak ők azok, akik az ökumenikus mozgalom által kínált lehetőségekről és az elért eredményekről hatékonyan tudnak szólni saját híveikhez.

A szervezeti átalakulás és a működés átláthatóbbá tétele nem önmagáért való és végképp nem a ma oly divatos szerkezetátalakítási tendenciák eredménye. Célja egyértelműen az, hogy az EVT megjelenésében és működésében is tükrözze azokat az elveket, amelyeket fontosnak tart, és hogy sokkal inkább legyen az egyházak egymáshoz való közeledésének motiválója és segítője, mint azelőtt. Olyan szervezet és működés a cél, amelyben minden tagegyház, vagy a közösségen még kívül lévő, de érdeklődő és elkötelezett egyház megtalálhatja a részvétele módját, és lehetőséget kap véleményének kifejtésére.

Az EVT mindezidáig jelen volt a világot érintő fontos kérdések megvitatásában, és kifejezte véleményét. Ezt a prófétai szerepet továbbra is vállalnia kell, sokszor a tagegyházak nevében, vagy oldalán. A „világszintű” fellépés elképzelhetetlen a tagok alapvető kérdésekben való meggyezése nélkül. Az EVT, mint világszervezet, hatékonyan részt tud venni helyi következményekkel járó globális kérdések megvitatásában. Tagegyházai nevében és véleményét kifejezve az EVT fel tud lépni más nemzetközi szervezeteknél alapvető elvek (pl. erőszakmentesség, a szegények, kiszolgáltatottak érdekei, a teremtettség védelme stb.) mentén. A tagegyházakban felhalmozódott szakértelem és tapasztalat felhasználásával az EVT munkatársai dokumentumokat készítenek elő és reakciókat fogalmaznak meg egy-egy időszzerű helyi vagy világméretű intézkedés, esemény kapcsán. A közelmúlt eseményei közül csak néhányat példaként kiragadva: az együttérzés kifejezése mellett állásfoglalások kidolgozása és konzultációk szervezése a terrorizmussal kapcsolatban; az argentin egyházak buzdítása és támogatása a gazdaság összeomlásakor; a

¹ *Common Understanding and Vision (CUV)* 3. Fejezet: Az EVT önértelmezése (The Self-Understanding of the World Council of Churches).

² Példaként említhető a tavaly szeptemberi tragédia után ébredt igény a keresztyén-muszlim dialógus élénkítésére, fokozására. Sokaknak nagy meglepetést okozott, hogy az EVT-n belül, ill. egyes tagegyházak szervezésében több évtizede folyik már a dialógus. Ennek eredményei, tapasztalatai pedig hozzáférhetőek. Fontos megjegyezni, hogy itt megint nemcsak arról volt szó, hogy mi mindent tesz az EVT e témában, hanem azoknak az EVT-n kívül is futó programoknak a megismertetéséről is, amelyek komolyan segíthetnek azoknak, akik most szeretnék bekapcsolódni e kérdés vizsgálatába. Szintén itt említem meg azt az elektronikus hírlevelet, amelyet az EVT és más szervezetek közösen készítenek a múlt év szeptembere óta, és amelyben az erőszak ellenes különböző egyházi kezdeményezésekről, konkrét programokról, a vallások közötti párbeszéd tapasztalatairól olvashatnak az érdeklődők. Ez az elektronikus hírlevél nem tesz mást, mint hogy összegyűjti a meglévő információkat és anyagokat, és azokat az érdeklődők számára hozzáférhetővé teszi. A hírlevél elektronikus címe: <http://www.wcc-coe.org/wcc/behindthenews/index.html>

zimbabwei elnökválasztás nyomán követése és még sorolhatnánk tovább.

Az EVT szervezeti, önértelmezési és működési kérdései állnak az 1998-ban létrehozott ortodox-protestáns munkabizottság érdeklődésének homlokterében. A bizottság létrehozására azért volt szükség, mert egyre többször és egyre hangsúlyosabban emelték föl szavukat az ortodox egyházak az EVT munkamódszere, prioritásai és döntéshozatali mechanizmusa ellen. Több bebeszélést, az EVT eredeti céljainak megfelelő működést és a szavazásos döntéshozatal megváltoztatását kérik az ortodox egyházak. Az 50 ortodox és 50 protestáns képviselőből álló bizottság javaslatokat fogalmaz meg az EVT Központi Bizottsága számára az együttműködésről. Nem túlzás azt állítani, hogy a bizottság munkája és a munka eredményei sorsdöntők az EVT és az ökumenikus mozgalom jövője szempontjából.³

Az EVT és az ökumenikus mozgalom gondjai jól tükrözik a tagegyházak állapotát is. Az bizonyos, hogy az egyes egy-

házak megújulása, felfrissülése nélkül aligha fog megélni az ökumené. Ugyanakkor az is elmondható, hogy sokat veszítenek azok az egyházak, amelyek elvben igen, de gyakorlatban már nem vesznek részt az EVT munkájában. Hiszen az elmúlt évtizedek tapasztalata, hogy amennyire az egyes egyházak helyzete meghatározta az EVT életét, ugyanúgy sokszor pezsdítően és előrevívően hatott az ökumenikus párbeszéd a tagegyházak mindennapjaira. Sok múlik azon, hogy komolyan vesszük-e azt, hogy nem egyedül élünk keresztyénekként ezen a világon és ebből következően részesei vagyunk nagyobb összefüggéseknek, és szükségszerűen tanulhatunk egymástól. A más felekezetekkel való közösség keresése része hitünknek és küldetésünknek.

³ A közös bizottság munkájának részleteiről, az eddig ülések eredményeiről az érdeklődők részletesen olvashatnak az EVT honlapján: www.wcc-coe.org

NAGY SZILVIA

Egyházi világhíradó

2002. január 11. – március 15.

A Lutheránus Világszövetség és a hetednapos ádventisták

A Lutheránus Világszövetség Német Nemzeti Bizottsága (LVSZ/NNB) szerint még több kérdés vár tisztázásra a Lutheránus Világszövetség és a Hetednapos Ádventisták Egyetemes Zsinata (HAEZs) között, ezért további tárgyalások szükségesek. A LVSZ/NNB szerint a HAEZs a keresztyény világgözösség része, de különleges tanításaik változatlanúsága miatt továbbra is „különleges közösségnek” tekintendők, megkülönböztetve őket a szabadegyházaktól, akiknek nincsenek ilyen típusú tanításaik. A jelen állapotban nincs eucharisztikus egység a két közösség között. A LVSZ/NNB problematikusnak látja, hogy az eddigi tárgyalásokról szóló végső jelentés a két közösség azonos Szentírás-értelmezéséről beszél, holott alapvető különbségek vannak a két közösség Bibliához viszonyulásában. A válasz az LVSZ felhívására érkezett, amikor a tagegyházak reakcióját kérték az ádventis-

tákkal folyó megbeszélések kapcsán. E tárgyalások 1994-ben kezdődtek, amikor is egy közös munkacsoportot állított fel a két közösség a teológiai kérdések megvitatására, a tanítás és az egyházi gyakorlat átbeszélésére, elősegítve ezzel egymás kölcsönös megértését és a még létező előítéletek lerombolását.

Az indonéziai egyházak együtt segítik az árvízkárosultakat

Január végén a hatalmas esőzések következtében súlyos árvizek törtek Jakartára, Indonézia fővárosára. Az Indonéz Egyházak Közössége, az Egyházak Jakartai Kerületi Közössége és az Egyházak Világ szolgálata azonnali segítséget nyújtott mindazoknak, akik lakóhelyüket kényszerültek elhagyni az árvizek miatt, s ételt, ivóvizet és ruhát osztottak a rászorultaknak. Lakóövezetek, ipari és üzleti létesítmények károsodtak súlyosan, és több

ezer aratásra érett rizsföldet tett hasznavehetetlenné a víz.

Ezek az egyházak tagjai az Egyházak Együttes Cselekvése (Action by Churches Together) szervezetnek, ami az egyházak és jótékonyági szervezetek világhálója, ami sürgősségi esetekben nyújt humanitárius segítséget szerte a világon. Az Egyházak Együttes Cselekvése a LVSZ-nek és az Egyházak Világtanácsának közös kezdeményezéséből ered.

Argentína – Ki fizeti ki a számlákat?

Az Egyházi Fejlesztési Szolgálat (Church Development Service – Evangelischer Entwicklungsdienst) és az Institut Sudwind, ami gazdasággal és ökumenizmussal foglalkozik, egy napos fórumot szervezett február 20-ára Berlinbe Argentína jelenlegi krízisállapota miatt. E találkozóra összegyűjtötték a politikai élet, az egyetemek, a fejlesztési politikával foglalkozó szervezetek

jeles képviselőit és az argentinai helyzet szakértőit. A fórum egyik előadója Juan Pedro, az argentinai evangélikus egyház elnöke volt.

A Nigériai Evangélikus Egyház missziót alapított Gambiában

A Nigériai Evangélikus Egyház Gambiában, e főként angolul beszélő és muzulmán többségű nyugat-afrikai országban alapított missziót. Öt gyülekezet és prédikációs központ alkotja eddig a Gambiai Evangélikus Egyház szervezett formáját. Gambia 1,4 milliós lakosságának körülbelül kilenc százaléka keresztény. A nigériai misszió az elmúlt év végén kezdődött.

Ökumenikus kézikönyv Angliából

Anglia és Wales katolikus püspökei egy új könyvet adtak ki az ökumenikus párbeszéd előmozdítására. *A keresztény egység keresése* című könyv a Szentszék *Rendtartás az ökumenizmus elveinek és normáinak alkalmazásához* című kiadványának a 80 oldalas népszerűsítő kiadványa. „A keresztény egység keresése” valószínűleg best-seller lesz a maga területén, ugyanis körülbelül 4000 példány már előrendelésben elment Britanniában, Írország és Kanada egyházközösségeiben és ökumenikus szervezeteiben. A könyv öt fejezetből áll: 1. „A keresztény egység keresése” a katolikus egyház ökumenikus elköteleződését teszi nyilvánvalóvá; 2. „Szervezetek a katolikus egyházon belül a keresztény egység szolgálatában” az egyház hivatalos, ökumenizmussal foglalkozó szervezeteinek leírását tartalmazza; 3. „Ökumenikus formálódás a katolikus egyházban” az ökumenizmus tanulását és az ökumenikus magatartás kialakítását állítja a középpontba; 4. „Élet és spirituális közösség a megkeresztelték között” a szentségi és a nem szentségi istentisztelet imaközösségének a megfelelő módjait taglalja; 5. „Ökume-

nikus együttműködés, párbeszéd és közös tanúságtétel” az együttműködés gyakorlati szempontjait veszi sorra. A könyv tartalmaz kérdéseket és gyakorlati útmutatásokat is, segítve ezzel tartalmának elsajátítását.

Az anglikánok a miniszterelnök vétőjogáról való lemondását akarják

Tony Blair miniszterelnöknek le kell mondanania arról a jogáról, hogy elutasíthatja a jelölteket, akik az anglikán canterbury érsek címére pályáznak, nyilatkozta egy akadémikus. Baroness Perry of Southwark, az anglikán egyház akadémikusa, aki a jelöltek kiválasztásának folyamatával kapcsolatos egyik kivizsgálást vezette, annak a bizottságnak az elnökasszonya, amelyik tavaly a püspökök és érsek választásának alapos reformját követelte. Az ő kritikája Blair befolyásával szemben, amit George Carey utódjának kiválasztásakor gyakorolt, az anglikán egyházban széles körben elterjedt kétségeknek adott hangot az egyház és az állam ilyen szoros kapcsolata miatt. Colin Buchanan, Woolwich püspöke is csatlakozott hozzá, amikor a miniszterelnök részvételét az egyházi vezetők kiválasztásában úgy írta le, mint ami „a rendszerből fakadóan korrupt”. A jelenleg érvényben levő rendszer alapján a bizottság ad egy végső listát a két jelölről, de a miniszterelnöknek joga van akár mindkét jelöltet is elutasítani, és más jelöltek javaslatát kérni.

Ez meg is történt, mielőtt Blair megválasztotta volna James Jonest Liverpool püspökének 1998-ban. George Careyt is azután választotta meg Margaret Thatchert, hogy elutasította a két első jelöltet.

Keresztény és muszlim tudósok találkozója a Lambeth palotában

Január 17-én keresztény és muszlim tudósok találkoztak egy eszmecsere. A 40 vezető teológust George Carey

köszöntötte a Lambeth palotában. E szeminárium célja a két vallás közötti kapcsolatok javítása, különös tekintettel a szeptember 11-i eseményekkel kapcsolatban fölvetődött kérdésekre. Tony Blair miniszterelnök hangsúlyozta, hogy a terrorizmus elleni háború nem egy vallásos csoport ellen viselt háború, és hogy az Angliában élő muszlimok szívesen látott és értékes csoportja az angliai társadalomnak. George Carey canterbury érsek érsekségének elmúlt 11 esztendejében mindig is nagy hangsúlyt fektetett a vallásközi kapcsolatok ápolására. A muszlimok és keresztények közötti mélyebb megértés jeleként Carey egy történelmi egyezményt írt alá Mohamed Sayed Tantawy-val, a kairói al-Azhar al-Sharif Egyetem fő imámjával.

Vallási vezetők találkozója Törökországban

Keresztény, muszlim és zsidó vallási vezetők találkoztak februárban Izambulban, hogy megtárgyalják a hit és a vallások szerepét a terrorizmus elleni küzdelemben. I. Bartolomeo, ökumenikus pátriárka összekapcsolta e találkozót egy iráni látogatással is, ahol miután meglátogatta az ott élő ortodox keresztényeket, Mohammad Khatani elnökkel személyesen is találkozzon. A pátriárka szerint a vallási vezetők kötelessége, hogy előmozdítsák a vallások párbeszédét és békés egymás mellett élését. A vallási vezetők májusban ismét találkoznak Athénban.

Afganisztán fővárosában újra lehet misét mondani

Kilenc év tilalom után január 22-én misét mondtak Kabulban. Ivan Liferences atya, olasz táborigazgató celebrálta az eucharisziát az olasz nagykövetséghez tartozó kicsiny templomban. A hívek a nemzetközi biztonsági erők katonáiból és humanitárius szervezetek munkásaiból állt. A templom súlyos károkat szenvedett az el-

múlt időszakban, a teljes pusztulástól egy idős afgán őr mentette meg. Ez az egyetlen templom Afganisztánban, bár ez is olasz felségterületen van. Olaszországnak van csak az a kiváltsága, hogy egy katolikus pap tarthat a diplomáciai személyzetéhez, aki aztán az egész nemzetközi közösség lelkészeként szolgál. Ez egy kétoldalú megegyezésnek köszönhető Afganisztán és Olaszország között, amit 1933-ban kötöttek meg.

Asszisi – Ima a békéért nap

Minden vallás képviselője „nagy lelkességgel” válaszolt II. János Pál pápa meghívására, aki január 24-re Assziszibe hívta őket, hogy „könyörögiének Istenhez a béke ajándékáért”. Nyilatkozta a Vatikán szóvivője. (Asszisi Szent Ferenc az elsők között fordult a civilizációk közötti párbeszéd előmozdítása felé. A keresztesháborúk alatt a két rivális tábor előtt ő nyitotta meg az utat, hogy találkozzanak a szultánnal, és békességre hívják.)

A vallások vezetői e találkozóan elkötelezték magukat, hogy nem használják Isten nevét az erőszakra felbujtásként és az erőszak igazolásaként. E nyilatkozatot írásba foglalták, és tíz nyelven felolvasták az ima-találkozó után, miközben a vallások képviselői gyertyát gyújtottak az erre az alkalomra készített hatalmas gyertyatartón egyetértésük jeleként. E gyertyatartót a későbbiekben a Szent Péter bazilikában helyezik el a világ vallásainak béke iránti elköteleződésének emlékeként. Másnap pedig a kétszázötvennél is több vallási vezető II. János Pál pápával ebédelt az Apostoli palotában, ahol szigorúan vegetáriánus ételeket fogyasztottak együtt, s nem ittak alkoholt, hogy minden vallás előírását tiszteletben tarthassák. „Különbségeink ellenére ülünk ennél az asztalnál, egyesítve a béke előmozdítására tett elköteleződésünkben – mondta II. János Pál.

Ez ama elköteleződés, amit Isten elvár tőlünk. Ez az is, amit a világ kutat azokban az embereken, akik odaszánják magukat a vallásnak.”

Az alábbiakban közöljük a vallási vezetők nyilatkozatának végleges formáját, amelynek címe: Közös elköteleződés a békéért. Az egyes szakaszok előtt annak az egyházi vezetőnek a neve szerepel, aki a szakaszt Asszisziben felolvasta.

I. Bartholomeo, konstantinápolyi ökumenikus pátriárka: *Mi, akik itt összegyűltünk Asszisziben együttesen gondolkodtunk a békéről, Isten ajándékáról és az egész emberiség közös javáról. Habár különböző vallási hagyományokhoz tartozunk, megerősítjük, hogy a béke építéséhez elengedhetetlen a szomszédunk szeretete, engedelmeskedve az arany szabálynak: Tedd azt másoknak, amit szeretnél, hogy ők tegyenek neked. E meggyőződéssel fáradhatatlanul fogunk munkálkodni a béke építésének nagyszerű vállalkozásában.*

Konrad Raiser (Egyházak Világtanácsa): *Kötelezzük magunkat szilárd meggyőződésünk hirdetésére, hogy az erőszak és a terrorizmus nem egyeztethető össze a vallások hiteles lelkiségével, és ahogy elítélünk minden az Isten vagy a vallás nevében történő erőszakhoz és háborúhoz folyamodást, kötelezzük magunkat arra, hogy minden lehetségest megteszünk, hogy a terrorizmus kiváltó okait megszüntessük.*

Bhai Sahibji Mohinder Singh (szikh): *Kötelezzük magunkat arra, hogy az embereket egymás kölcsönös tiszteletére és megbecsülésére tanítsuk, annak érdekében, hogy elősegítsük különféle etnikai, kulturális és vallási csoport-hoz tartozó emberek békés és testvéri egymás mellett élését.*

Pitirim Metropolita (Moszkvai Ortodox Patriarkátus): *Kötelezzük magunkat a párbeszéd kultúrájának erősítésére, hogy emberek és népek között növekedjék a megértés és a kölcsönös bizalom, mert ezek a hiteles béke előfeltételei.*

Jovan Metropolita (Szerb Ortodox Patriarkátus): *Kötelezzük magunkat minden embernek a saját kulturális identitásával összhangban levő tisztességes élet éléséhez való jogának és a szabad családalapítási jogának a védelmezésére.*

Sheikh Abdel Salam Abushukha-daem (muszlim): *Kötelezzük magunkat az őszinte és türelmes párbeszédre, visszautasítva az elgondolást, hogy különbségeink áthidalhatatlan akadályok volnának, ehelyett felismerve azt, hogy a találkozás mások különbözőségével egy nagyszerűbb kölcsönös megértés lehetőségét tartogatja.*

Vasziliosz Püspök (Ciprusi Ortodox Egyház): *Kötelezzük magunkat arra, hogy megbocsátjuk egymásnak a múlt és a jelen hibáit és előítéleteit, és hogy támogatjuk egymást azon közös erőfeszítésben, hogy túl tudjunk lépni az önzőségen és az önteltségen, a gyűlöleten és az erőszakon, és hogy megtanuljuk a múlttól, hogy a béke igazságosság nélkül nem igaz béke.*

Chang-Gyou Choi (konfucianus): *Kötelezzük magunkat, hogy a szegények és a gyámoltalanok oldalára állunk, hogy kiállunk azok helyett, akiknek nincsen hangjuk, és hogy hatékonyan munkálkodunk ezen helyzetek megváltoztatásáért, attól a meggyőződéstől vezérelve, hogy senki sem lehet boldog egyedül.*

Hojjatoleslam Ghomi (muszlim): *Kötelezzük magunkat arra, hogy igénybe vegyük azok kiáltását, akik visszautasítják azt, hogy belenyugodjanak az erőszakba és a gonoszságba, és vágyunk arra, hogy minden lehetséges erőfeszítést megtegyünk azért, hogy korunk férfainak és nőinek valós reményt ajánlhassunk az igazságosságra és a békességre.*

Nichiko Niwano (buddhista): *Kötelezzük magunkat minden olyan erőfeszítés bátorítására, ami a népek közötti barátságot célozza, mert meg vagyunk arról győződve, hogy az emberek közti szolidaritás és megértés hiányában a technológiai fejlődés a világot a rombolás és a halál kockázatának teszi ki.*

Samuel-René Sirat rabbi (izraelita): *Kötelezzük magunkat arra, hogy sürgetjük a népek vezetőit annak érdekében, hogy megtegyenek minden erőfeszítést, hogy mind nemzeti, mind nemzetközi szinten megteremtsék és megerősítsék az igazságosságon alapuló szolidaritás és béke világát.*

Mesach Krisetya (Mennonita Világkonferencia): *Mi mint különböző vallási hagyományokhoz tartozó emberek fáradszónakul hirdetjük, hogy a béke és az igazságosság elválaszthatatlan, és hogy az igazságban megvalósuló béke jelenti az emberiség egyetlen útját a reménytelen jövő felé. Ebben a világban, ahol egyre nyitottabbak a határok, egyre összezugsugorodottabbak a távolságok, és jobbák a kapcsolatok a kommunikáció széles hálózatainak eredményeképpen, meg vagyunk győződve arról, hogy a biztonságot, a szabadságot és a békét sosem lehet erővel biztosítani, csakis kölcsönös bizalommal. Isten áldja meg ezeket az elhatározásokat, és adjon igazságot és békét a földre.*

II. János Pál: *Soha többet erőszak! Soha többet háború! Soha többet terrorizmus! Isten nevében, hozzon minden vallás igazságosságát és békét, megbocsátást és életet, szeretetet a földre!*

Európai keresztény vezetők és az Ökumenikus Karta értékelése

Az európai keresztény és katolikus vezetők éves találkozóját január 24-én tartották Ottmaringban, Németországban. E találkozó külön figyelmet szentelt a múlt év áprilisában kiadott

Ökumenikus Karta előzetes kiértékelésének a tárgyalások, az ülések és az ökumenikus tervek készítésénél. Az Európai Egyházak Konferenciájának (EEK) és az Európai Katolikus Püspökkari Konferenciának (EKPK) a Közös Bizottsága pedig az ökumenikus imahét végén találkozott, ahol szintén szóba kerültek a fent említett témák. E közös bizottság egy harmadik európai ökumenikus találkozó lehetőségét is tanulmányozta. Az előző két ilyen típusú találkozót Bázelen (1989) és Grazban (1997) rendezték meg. A Közös Bizottság ülésének napirendjén szerepelt egy beszámoló az Európában található iszlámról és az iszlám-keresztény közös konferencia felelevenítése, amit múlt év szeptemberében Szarajevóban szerveztek meg. Az EEK és az EKPK rávilágított arra, hogy a szeptember 11-i tragédia „új módon mutatott rá a keresztények súlyos felelősségére, a megbékélés és az egyházak látható egységének sürgető megvalósulására: A keresztények közti elhatárolódás akadályt teremt az élet terjedése elé, amelyről azt írja az evangélium, hogy képes egyetlen testvériséget teremteni, ami az erőszakkal, az igazságtalansággal és a terrorizmussal szemben egy valódi alternatíva”.

A bizottság munkája január 26-án

ért véget Augustában egy ökumenikus istentisztelettel.

Véget ért a brazil tradicionalisták elszakadása

Január 18-án hivatalosan is véget ért a lefebvrista tanokat valló, tradicionalista brazil közösség, a St. Jean Marie Vianney Fraternity elszakadása a katolikus egyháztól. E közösséget Licinio Rangel püspök alakította – akit három olyan püspök szentelt fel, akiket Marcel Lefebvre francia érsek szentelt fel –, és 26 pap és 28000 hívő volt a tagja. Többségük Rio de Janeiro államban élt. A hivatalos ünnepséget Camposban a San Salvador katedrálisban tartották, ahol felolvasták II. János Pál pápa üdvözlő dokumentumát, hitvallást tettek, és elénekelték a „Te Deum”-ot. A pápa képviselőjeként Darío Castrillón Hoyos kardinális volt jelen az ünnepségen. Történelmi jelentőségű volt e pillanat, egyrészt mert ez volt az első csoport, amelyik jelezte visszatérési szándékát, a többiekkel még folyik a párbeszéd; másrészt mert II. János Pál pápasága alatt hagyták el a katolikus egyházat, és most ugyanazon pápaság alatt tértek vissza.

(A híreket a LWI (Lutheran World Information), az ENI (Ecumenical News International) és a Zenit hírügynökség híradásaiból válogattam.)

KRÁMER GYÖRGY

Betegség és bűn

Mondd meg, hogyan tekinted azt, akit pásztorolsz, és megmondom, milyen lelkigondozó vagy! Másként fogalmazva, embert barátjáról, lelkigondozót antropológiájáról ismerni meg. Míg a barthi teológiára épülő kérügmaticus lelkigondozás klasszikus képviselője, Asmussen „gyónónak” nevezi azt, akit a lelkigondozó („gyóntató atya”) vezet, addig a rogersi pszichológiára építő lelkigondozást partner-centrikus lelkigondozásként ismerjük, mivel kliensről, vagy partnerről beszél, amikor a lelkigondozásban résztvevőt megnevezi. Az antropológia azért keveredik ide, mert többről van itt szó, mint egyszerű megnevezésről. Mindkét kifejezés egyfajta hitvallás is arról, hogyan látja a lelkigondozó a másik valóságát, és miben látja saját feladatát.

Amikor előkerül az a kérdés, hogy vajon bűnről, vagy betegségről kell-e beszélnünk egy szenvedélybeteg gyülekezeti tag kapcsán, aki lelkészétől kért segítséget, tulajdonképpen mi is hitvallást teszünk. Hitvallást arról, hogyan látjuk azt az embert, aki segítséget kér, és arról is, hogy miben látjuk saját szerepünket a segítségadásban. A most következő gondolatok abban szeretnének segíteni, hogy hitvallásunkat átgondoltan, félelmeinktől megszabadulva tegyük meg, és lelkigondozói gyakorlatunk is ezt követhesse.

Félelemről van ugyanis szó akkor, amikor vagy az egyik, vagy a másik oldalt túlhangsúlyozzuk, és kizárólag a bűnös embert, vagy csak a beteget látjuk abban, aki megkeresett minket. Ha a betegséget tagadjuk, attól félünk, hogy a lényeg, az ember Isten előtt való bűnössége a háttérbe kerül. Félfünk attól, hogy a betegség dörszölt ügyvédként felmenti majd a bűnöst, akin éppen az ítélet és az ítélet alól megmentő evangélium segíthetne csak. Ha csak a betegségről akarunk tudni, és a bűn marad háttérben, megint csak félelmeink vezérelnek. Félelem attól, hogy a bűn, ítélet, megváltás előtérbe helyezésével figyelmen kívül hagyjuk az immanens valóságot, a szenvedélybetegség valóságos betegség voltát. Félfünk attól, hogy ezzel a módszerrel képtelenek leszünk kapcsolatot teremteni azzal, aki segítséget kér, mivel betegségéből adódóan éppen felelősen nem tud dönteni, éppen önmagáért nem tud felelősséget vállalni. Milyen szempontok alapján alakítjuk véleményünket? A rengetegből néhány markáns pél-

dát kiragadva, nézzük meg, hogyan alakult ez a kérdés a poimenika múltjában. Melyek voltak azok az alapérvek és alapszempontok, amelyek alakították a lelkigondozók hitvallását, és amelyek talán nekünk is segíthetnek állást foglalni, tovább gondolkodni.

A BETEGSÉG AZ ÓSZÖVETSÉGBEN

Figyelmünket irányítsuk először a kevésbé ismert területre, a betegségekre. Ebben segíthet, ha az Ószövetség antropológiájára figyelünk. Hans Walter Wolff összefoglaló könyvében külön fejezetben ír a betegség ószövetségi felfogásáról. Legfontosabb megállapítása így hangzik: „Egyedül JHVH a betegség ura; ezt a Biblia töretlen bizonyossággal állítja. Függetlenül attól, hogy az ember által előírt terápiák és kezelések segítettek-e vagy nem, a fontos az, hogy a beteg betegségének, a gyógyuló pedig lábadozásának során találkozik Istennel, akitől a betegség és gyógyítás közvetlenül vagy közvetve származik.”¹

Wolff arra is figyelmeztet, hogy a betegség tudatos hit nélkül is hordozza ezt a transzcendens dimenziót, amikor ugyanitt így fogalmaz: „a betegséggel és gyógyulással kapcsolatos folyamatok azonban személyes felismerés nélkül sem különíthetők el JHVH működésétől. Az érintett ember dolga, hogy ezt a JHVH-val megélt különleges tapasztalatot türelmesen elviseli-e, és az további életének részévé válik-e.”

A betegségekkel kapcsolatban Wolff külön pontban beszél az „orvos és orvosság” ószövetségi értelmezéséről, kiemelve, hogy a betegségekhez az Istennel való találkozás lehetősége mellett terápiák, gyógymódok is tartoztak. Ilyen gyógymód volt az Ezékiás király gyötrő fekélyeire Ézsaiástól elrendelt préselt fügepakolás (2Kir 21,7; Ézs 38,21), hasonlóképpen Saul elmezavarát Dávid lantjátéka enyhítette mint terápiás kezelés (1Sám 16,14–23).

A beteg tehát egyrészt Isten előtt áll, ahol a betegségtől meghatározott ember találkozhat a betegség Urával. A be-

¹ Hans Walter Wolff: *Az Ószövetség antropológiája*. Harmat – PRTA. Budapest, 2001. 178. kk. old.

tegség másrészt immanens valóság, amely megköveteli a külső segítséget, az orvosi beavatkozást. A lelkigondozás alapkérdéséhez vezet el minket az a probléma, hogy a ket- tő közül melyikre figyel jobban a lelkigondozó: az Istennel való találkozásra, vagy a betegség lehetséges terápiáira.

A KERÜGMATIKUS LELKIGONDOZÁS ANTROPOLÓGI- AJA, ISTEN ÉS EMBER TÁVOLSÁGA ÉS KÖZELSÉGE

A bűn és annak következménye kerül előtérbe annál a lelkigondozói irányzatnál, amelyik Karl Barth teológiájá- ra épít. A legtöbbször kerügmaticus lelkigondozásként említett irány alapja a barthi antropológia, a bűnös ember Istentől való távolsága, a távolságnak emberi oldalról va- ló átjárhatatlansága, illetve a Krisztusban emberré lett Is- ten közelsége. A távolságnak és közelségnek ez a feszült- sége adja a barthi antropológia dialektikáját, ami egyben meghatározza az erre épülő lelkigondozói irányzatokat.

A barthi antropológiára építő lelkigondozásban éppen az átívelhetetlen távolság miatt kizárólag Isten a cselek- vő. A cél az Isten előtti bűnös állapot felismerése és Isten kegyelméből a hitre való eljutás. Isten és ember távolságá- nak komolyan vétele markánsan jelenik meg Asmussen lelkigondozási alapelveiben. Számára az ember nem léte- zik másként, csak mint Isten előtti bűnös. Az ember igazi valósága ez a transzcendens valóság, és ezért Asmussen az immanens valóság nem is érdekli. Ezért a lelkigondo- zás tulajdonképpen egy harc, ahol a lelkigondozó célja, hogy a hallgatóját (hiszen tulajdonképpen személyhez szó- ló igehirdetésről van szó) elkaphassa, megfoghassa, Isten haragja előli menekülését mindenáron megakadályozza.² Asmussen azért ragaszkodik ehhez, mert csak így lehetsé- ges, hogy az Isten haragját felismerő ember megtörve és tehetetlenül megtapasztalhatta Isten kegyelmét.

A lelkigondozásra szoruló ember tehát bűnös. A lelkigon- dozónak ezt kell figyelembe vennie, és minden olyan kísérlet, ami erre a bűnös állapotra rákérdez, veszélyes. A „miért” nem elfogadható kérdése a lelkigondozásnak.³ A miért-re adott vá- laszok ugyanis kicsinyíteni próbálják a bűnt, enyhíteni pró- bálják a helyzet súlyosságát, és ezzel alapjaiban veszélyeztetik a lelkigondozást. Asmussen, a liberális lelkigondozás tévedé- sének tartja azt, hogy erre a veszélyre, a „miért” kérdés meg- válaszolásának következményeire nem figyelt eléggé.⁴

Jogosan kérhetjük számon majd száz év távolságából Asmussenen az empátia hiányát, az immanens valóság semmibevételét. Amikor azonban ma a lelkigondozás során megpróbáljuk figyelembe venni a betegség valóságát a bűn

valósága mellett, érdemes ezt az asmussenit figyelmeztetési komolyan venni. Amikor azt mondjuk, hogy valaki beteg és bűnös egyszerre, hogy állapotát szociális helyzete, családi kapcsolatai befolyásolják, hogy állapotának megértéséhez szükségünk van a modern pszichológia felismeréseire, ak- kor amellet, hogy komolyan vesszük az immanens valósá- got, figyelniünk kell arra, hogy az ne próbálja igazolni az ember bűnét, ne próbálja kisebbiteni annak súlyát. Ha ezt a veszélyt látjuk, eloszlatthatjuk azt a félelmet, ami ma is meg- jelenik akkor, amikor bűnök mellett betegséget említ valaki.

A kerügmaticus irányzat ugyanakkor nem csak az Is- tentől való távolságot, hanem Isten közelségét, a távolság és közelség barthi dialektikáját is átültette a lelkigondo- zásba. Helmut Tacke, aki a partnerközpontú lelkigondo- zás széles körben való elterjedése után, azzal szemben, kritikusan képviselte újra a barthi teológiai alapokat, el- sősorban a barthi antropológia krisztológiai vonására hívja fel a figyelmet. Tacke fontosnak tartja megőrizni az antropológiában azt a feszültséget, ami Isten és ember tá- volsága és közelsége között van. A távolság lelkigondozói jelentőségét Asmussennél már megfigyeltük. A közelség Tacke-nél az antropológia krisztológiai megalapozásában lesz érthető. Tacke rámutat arra, hogy Barth az emberi hu- manitást általában megkülönbözteti Isten Krisztusban megjelenő humanitásától.⁵ Eszerint ugyan az egyik ember képes embertársáért létezni és tenni, ez a másikért való lé- tezés és tett azonban nem cserélhető fel Krisztus tökéletes és teljes, értünk való létezésével és értünk való tettével. Az egyházi lelkigondozásra nézve ez azt jelenti, hogy ugyan képes az ember embertársáért tenni, ugyanakkor ez a tett, ez a kapcsolat semmiképpen sem helyettesíti Krisztusnak az emberért való tettét és a vele való kapcsolatát. Mivel így az antropológia krisztológiára épül, ezért a segítő, lelkigondozó csak egy pozitív előfeltételezés tudatában le- het a helyén. Eszerint a lelkigondozónak tudnia kell, hogy csak azért fordulhat a másik ember felé, mivel embertár- száért Krisztus már meghalt, és őt megváltotta. „A krisz- tológia mint antropológia tehát azt jelenti, hogy az ember történetét Krisztus története hordozza. A krisztológia és az antropológia különbsége azt jelenti, hogy a Krisztus-ese- mény korábbi, mint az emberi történet, és azt, hogy ez a kü- lönség a lelkigondozás motivációja.”⁶ Tacke lelkigondozása tehát egyértelműen elkötelezett a kerügmaticus irányzat fe- lé. Ennek értelmében beszél a lelkigondozás életápoló fel- adatáról, mint hitre segítsérről (*Glaubenshilfe als Lebenshil- fe*). A kerügmaticus irányzatnál tehát mindvégig az ember bűntől meghatározott állapota marad a középpontban. In- nen indul ki Istentől való távolsága és Istennek az a tette, amelyben ez a távolság közelség lett. A lelkigondozó fel- adata megvallani ezt a távolságot és közelséget.

² Hans Asmussen: *Die Seelsorge*. Chr. Kaiser Verlag. München, 1935. 15. old.

³ Asmussen miérte a bűn okára kérdez rá. Gen 3,13 kérdését és Mt 27,46 kérdését mint a Biblián végigvonuló miért kérdést látja, éppen az ember bűnös állapota miatt megválaszolhatatlannak.

⁴ Hans Asmussen: *Die Seelsorge*. Chr. Kaiser Verlag. München, 1935. 25. old.

⁵ Helmut Tacke: *Mit den Müden zur rechten Zeit zu reden*. Neukirchener Verlag. Neukirchen-Vluyn, 1989. 155. old.

⁶ Helmut Tacke: *Mit den Müden zur rechten Zeit zu reden*. Neukirchener Verlag. Neukirchen-Vluyn, 1989. 158. old.

A lelkigondozói irányzatok másik nagy egysége inkább az embert állította középpontba, és vált emberközpontúvá, vagy a meghatározó rogersi pszichológia terminológiája alapján partnerközpontúvá. Ez a lépés nem önkényesen történt, hanem a pszichopatológiának azt a felismerését követte, mely szerint az ember személyes szabadságának dimenzióját megelőzik olyan dimenziók, mint az ösztön és az érzelmek személytelen mechanizmusai. Ezek zavarra, zavart fejlődése megakadályozhatják az ember önálló akaratának kialakulását, annak aktuális működését, és így az adott szituációban a felelős döntéshozatalt. Hiába szeretné tehát a lelkigondozó a hit döntésére elvezetni azt, aki segítségért a lelkészéhez fordult, ha kénytelen az ember ezen adottságával szembenézni, és felismeri azt, hogy partnere képtelen a szabad döntésre. Ha tehát a lelkigondozó komolyan veszi az embert, akkor a lelkigondozás elsősorban nem hitre juttatás, hanem abban való segítségnyújtás, hogy a lelkigondozó partnerét az önálló döntéshozás szabadságára elvezesse. Ez az irányzat ezzel a döntéssel lemond a lelkigondozás missziói meghatározottságáról, és a lelkigondozás feladatát inkább a diakónia területén látja a helyén.⁷ Látni kell azt, hogy a döntés nem egyszerűen választ két lehetőség közül, hanem a missziót lehetetlennek látja, és ezért dönt a diakónia mellett. Ugyanakkor a missziói karakter elvesztésével vagy háttérbe szorulásával kérdésessé lesz az egyházi karakter is! Miben más ez a lelkigondozás, mint a világi pszichoterápia?

Az embert középpontba állító irányzatok egy része tehát Rogers non-direktív módszerére épít. Rogers kulcsfogalmai a klienssel kialakítandó megbízható kapcsolat, a kliens realitásérzékének erősítése, az empátia, a feltétel nélküli elfogadás. Figyeljük meg most Rogers antropológiájának alapjelentéseit és azok teológiai kritikáját. Hézszer Gábor a teológia kritikáját összefoglalva rámutat arra, hogy míg a rogersi antropológia az embert alaptermészeténél fogva képesnek tartja arra, hogy felelősséget vállaljon tetteiért, és a probléma lényegét a negatív szocializáció keresztül elvesztett önálló döntésképeségben látja, addig a teológia az embert Isten teremtése szerint, Isten előtt látja felelősnek, és a negatív szocializáció helyett, a bűnben látja a romlás okát. Míg a rogersi módszer a feltétel nélküli, nem bírászkodó elfogadásban látja az ember esélyét arra, hogy önmagához visszatérjen, addig a teológia a metanoia, a megtérés lehetőségében mutat kiutat, ami Krisztus megváltó tettén alapul. Amíg a rogersi pszichoterápia célja az ember inkongruenciájának megszüntetése, az ember önmagához való visszatérése, addig a teológia célja az ember Istenhez tárlása, az „új ember” megszületése.⁸ Természetesen a rogersi

alapokra építő lelkigondozói irányzatok is képesek arra, hogy teológiai kritikával használják fel Rogers módszerét.

A pszichológiával teljesen elkötelezett irányzatokat teológusként bírálva mégis a pszichológiával mint „természettudományosan–empirikusan komolyan vett antropológiával” köt szoros szövetséget Dietrich Stollberg is. Amikor a pszichológia és a teológia kapcsolatát az antropológián keresztül próbálja megvilágítani, így fogalmaz: „A teológia és az antropológia dialektikus kapcsolatára a legjobb teológiai párhuzamot az ógyház krisztológiájában, annak is a kettős természetéről kialakított gondolati modelljében ragadhatjuk meg. ... A teológia és a pszichológia kapcsolatának meghatározása a lelkigondozásban hasonlít a teológia és a pedagógia, illetve didaktika kapcsolatára a katechetikában.”⁹ Érzékelhetően más jellegű itt a pszichológia és a teológia kapcsolata, mint korábban a kerügmaticus irányzatnál láttuk. Stollbergnél megfigyelhető, hogy elválaszthatatlannak tartja a kettőt, mivel egyazon valóság részének tekinti azokat. A lelkigondozó emberismeret, „természettudományosan–empirikusan komolyan vett antropológia” nélkül nem élhet meg. Ugyanakkor éppen idézett írására jellemző, hogy a csoportterápiás módszer ismertetésénél, gondolatainak 90%-át foglalja el a pszichológiai módszer ismertetése, míg a teológiai értelmezés írásának utolsó fejezetében szinte függeléként kap csak helyet. Az egyensúly megtalálása tehát erről az oldalról se könnyebb, mint a kerügmaticus irány oldaláról. Az mindenestre első ránézésre látható, hogy a pszichológiát a teológiához ilyen szorosan kapcsoló irányzatokban az ember mindenképpen jobban középpontba kerül, mint a kerügmaticus irányzatoknál.

A LELKIGONDOZÁS SOKSZÍNŰSÉGE

Úgy tűnik tehát, hogy az alapkérdésekben a két oldal kiegyeztetetlen. A lelkigondozó a segítséget kérőt vagy elsősorban Isten előtt bűnös embernek tekinti és a hitre juttatást, a missziót tekinti elsődleges feladatának, vagy inkább a betegre mint partnerre koncentrálna, és így a segítséget, a diakóniát választja. Azt is láthattuk, hogy a hangsúlybeli különbségek komoly teológiai különbséget rejtenek magukban. Látnunk kell azt is, hogy az eddig felsorolt nézetek a gyakorlati teológiának nem mai kérdéseit, hanem a múltba visszatekintve, a kiinduló kérdéseket, szempontokat, érveket és ellenérveket vizsgálták. Ma már senki sem beszél önmagában misszióról pszichológiai emberismeret nélkül, és senki sem gondol tiszta terápiára úgy, hogy a hitvallás valamilyen formában elő ne kerülne a lelkigondozásban. Mégis fontosnak éreztem a kezdeteknél, az alapoknál megfigyelni ezt a kérdést, hogy innen elindulva léphessen ki-kí tovább saját gondolkodásában, gyakorlatában.

⁷ Németh Dávid: *Isten munkája és az ember lehetőségei a lelkigondozásban*. Kálvin János Kiadó, 1993. Budapest, 21. old.

⁸ Hézszer Gábor: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin János Kiadó, Budapest, 1995. 49. old.

⁹ Dietrich Stollberg: *Seelsorge durch die Gruppe*. Vandenhoeck & Ruprecht. Göttingen, 1972. 185. old.

A gondolkodásban tovább segíthet bennünket, ha végül egy olyan lelkigondozóra figyelünk, aki nem választott az egyik vagy másik lehetőség között, hanem a lelkigondozás összetettségére, differenciáltságára, sokszínűségére hivatkozva ezeket egyszerre vette komolyan. Werner Jentsch nem hajlandó a lelkigondozás bármely irányban való leszűkítésére. Teológiai alapvetésében így ír: „Természetesen nem az igazolja a lelkigondozót, hogy minden lehetséges és lehetetlen alkalommal Jézus nevét veszi szájára, de nem is az igazolja őt, ha ezt a nevet folyamatosan elhallgatja. Sem a verbalitás, sem pedig a nonverbalitás nem biztosítja önmagában a pásztor boldogulását. ... a kerügmaticus beszéd csak akkor lehet hiteles, ha azzal egy kerügmaticus cselekvés társul.”¹⁰

Jentsch tehát nem hagyja kijátszani az egyik oldalt a másik ellen. Szerinte egyszerre van szükség mindkettőre.

¹⁰ Werner Jentsch: *Der Seelsorger, Beraten – Bezeugen – Befreien, Grundzüge biblischer Seelsorge*. Brendow Verlag, Moers, 1982. 55. old.

És ha szóhasználatából már itt is kiderült, hogy alapjaiban a kerügmaticus irányzat folytatója, mégis úgy épít koncepciójába a partnerközpontúságot, hogy az például tékű lehet. Komolyan veszi a lelkigondozó hitvallását és a lelkigondozásban résztvevő valóságát. Így fogalmaz: „A bizonyágtétel vertikális vonala szükségszerűen kapcsolódik a másikkal szemben tanúsított magatartás horizontális vonalába.”

A betegség és bűn kérdésében mindez azt jelenti, hogy akár a bűn valósága felől közelítünk az emberhez, akár a betegség valóságát vesszük mindenképp előtt komolyan, eljuthatunk olyan megoldásra, ami a lelkigondozó Istentől kapott küldetését a bizonyágtételre és a beteg ember meghatározottságát egyszerre veszi komolyan anélkül, hogy azokat egymás ellen fordítaná, vagy egymással szemben kijátszaná. Aki megismerte az Isten bűnbocsánó szeretetét, az ő szeretetének erejét, és azt tovább is akarja adni, annak képesnek kell lennie arra is, hogy ehhez a szeretethez mérten, félelem nélkül cselekedjen.

SZEBIK IMRE

A zsidóság keresztény szemmel

A téma aktualitását egy zsidókból és keresztényekből verbuválódott közösség közös érdeklődése motiválta. Méltán kérdezhetjük, miként viszonyul az Ószövetség népe az Újszövetség népéhez és megfordítva. E tanulmány szűkre szabott keretei között azt vizsgáljuk most, hol vannak találkozási pontok a zsidóság és a kereszténység történelme és tanítása között, majd szólunk a keresztyén egyházak háromféle viszonyulási formájáról, amelyek napjainkban a zsidó-keresztény kapcsolat jellemzői. Végül röviden felvázoljuk, miként vélekednek zsidó teológusok Jézusról, keresztény hitünk szerinti Megváltónkról, Messiásunkról.

A ZSIDÓ ÉS KERESZTÉNY TANÍTÁS METSZÉSPONTJAI

A teremtő Istenbe vetett hit áthatja mindkét vallás gondolat tartományát. Az Ószövetség tanúságtétele, amely a világ létrejöttét az emberi képességeket meghaladó isteni alkotás hatáskörébe utalja, a keresztyén tanítás alapja is. A Teremtő imádata és az előtte való hódolat közös elvárás mindkét meggyőződésben élő hívő számára. Nincs Istennek nagyobb tette, mint a teremtés, a mindenség, a kozmosz életre hívása, az ember emberré formálása a lélek megajándékozásával és az élő világ megalkotása – vallja a zsidóság. A Teremtő mindeneket életre hívó szeretete csak a megváltással hasonlítható – tanítja a kereszténység.

Nincs különbség a tekintetben sem, hogy az ember elcsejt és bűnös, s ezért megváltásra szorul. Az utak a meg-

váltás mikéntje körül azonban elágaznak. Újra találkozunk viszont a bűnbocsánat ošvényei, amikor közösen valljuk, hogy egyedül Isten jogosult vétkeinket elengedni, neki van irgalmas szíve is, hogy vétkeinket háta mögé vesse és megbocsássa. Így kezdhet az ember újat, válhat belülről megtisztulttá, lehet új emberség részesévé.

Együtt valljuk, zsidók és keresztények, hogy a történelem Urának kezében van sorsunk, életünk. Igaz, rejtélyes és emberi értelmünkkel alig felfogható az ő mindennapjainkat irányító hatalma, mégis hisszük, hogy minden eseményfordulat mögött minket kereső irgalma, bennünket üdvözíteni akaró örök kegyelme található.

Az Isten Lelke, a Ruah kiáradása mindkét meggyőződésben levők közös imádsága. Hadd töltsse be szívünket-lelkünket, vezéreljen az igazság ošvényén és a szeretet útjain bennünket. Ha mi, keresztények nem is értjük a héber nyelven elmondott imádságokat, de közös kincsünk a zsolnárok éneklése, a törvény és a próféták tanúságtétele. A bölcsességirodalom az Énekek Énekével együtt nemcsak irodalmi értékű történelmi emlék, hanem az ember évszázadok során tapasztalt istenélményének tanúságtétele, erkölcsi útmutatás és a Teremtő elvárásának örök időkre érvényes foglalata.

Külön kell szólnunk két bibliai fogalomról. Elsőként a *kiválasztásról* beszélünk. Az egész Ószövetség egyöntetű tanúvallomása az a tény, hogy Isten kiválasztott magának egy népet, amely nem volt jobb, erkölcsösebb, okosabb, különb, mint a többi, de tetszett a Mindenhatóknak,

hogy a zsidó népet mondja magáénak. Ez lesz az a nép, amelyre rábízta nevének tiszteletét, amelyet megőriz a történelem viharaiiban, amely sokasodik és számtalan lesz, mint égen a csillag, s akinek soraiból küldi el a Messiást.

A másik bibliai fogalom a *szövetségkötés*. Isten örök szándéka szerint először Nóéval köt szövetséget, amelyben megígéri, hogy a világpusztító özönvíz után nem lesz több büntetésének ilyen szörnyű megjelenítése, hanem kegyelmével hordozza népét. A másik szövetségkötés Mózesrel megy végbe, amelynek látható jele a két kőtábla, a tíz ige. Ebben Isten önmagát adja a választott népnek: *Íme, én a tiétek vagyok, a ti Istenetek. Ezért ne legyen más istenetek. És mert a tiétek vagyok, ezért nem kell többé ölnötök, paráználkodtok, a máséhoz nyúlnotok. Legyetek elégedettek s boldogok a szövetségkötés kiválasztottságában.* A tíz ige ezért nem egyszerűen tíz parancsolat, ahogy általában értjük a mózesi ígéket, hanem Isten felkínált jelenlétének és kegyelmének ajándéka.

Mind a kiválasztás, mind pedig a szövetségkötés teológiai alapfogalmát a kereszténység is átvette, és tartalmát kibővítette. Isten ugyanis az Újszövetség tanúságtétele szerint nemcsak a zsidó népet, hanem minden népet magáénak mond. Nem veszítette el Izrael népe a kiválasztást, de Isten minden népnek felkínálja azt egyetemes szándéka szerint.

A szövetségkötés pedig ugyanígy kiterjed valamennyi népre, nemzetre és fajra. Istennek ez a szándéka a mindenkiért meghalt történelmi Jézus golgotai keresztségében válik szignifikánssá és láthatóvá. Ez a jel, a keresztség jele győzelmet ígért Nagy Konstantinus császárnak, s ezt követően az egyetemes kereszténység általános szimbólumává lett napjainkig érvényesen.

A KERESZTÉNY EGYHÁZAK HÁROM KÜLÖNBÖZŐ VISZONYULÁSA A MA ÉLŐ ZSIDÓSÁGHOZ

Az első a misszió térítő szándéka. Jézus így biztatta tanítványait: „Menjete el széles e világra, tegyetek tanítványokká minden népet, s kereszteljétek meg őket...” Ez a bibliai ige egyértelművé teszi a tanítványi küldetés tartalmát, mozgósít minden népet és minden embert irányába. Ez alól a zsidók sem lehetnek kivételek. Éppen izraelita oldalról érkezik azonban az ellenvetés, amelynek értelmében a keresztény misszióknak ez a fajta gyakorlása a zsidó vallás végét és kihalását eredményezné, ha abszolút értelemben véghez visszük a missziói parancsot. Akarhatja-e Isten, hogy választott népe hite és tradíciója kihaljon? Éppen 1944 eseményei ejtik gondolkodóba azokat, akik a misszió következetes képviselői voltak. S bár működnek a Szentföldön keresztény egyházak, sőt tudományos kutató intézetek is, soha nem használják a misszió elnevezést önmaguk megjelölésében. Egyházi szolgálatról beszélnek: Church Ministry in Israel.

A másik viszonyulási forma a keresztény hitről való tanúságtétel. Ez a megfogalmazás a keresztény ember számára a belső meggyőződés őszinte feltárását foglalja ma-

gában. Kizár mindenfajta külső kényszerítő szándékot, ugyanakkor szent kötelességévé teszi hitének ismertté tételét. Elég, ha itt Pál apostol Római gyülekezetéhez írt levele 1. fejezetének 16–17. versére utalunk: „Nem szégyellem az evangéliumot, mert Isten ereje az, amellyel minden hívőt üdvözít, elsősorban zsidót, de görögöt is.” Amikor Pál apostol e két nép nevét említi, akkor ez az egész emberiséget magában foglalja. A zsidóságnak idői előnye a történelem eseményeiből adódik, de a pogány kultúrkört megtestesítő görögök is találkoztak azzal az isteni szeretettel, amely Jézus személyében inkarnálódott. Mindazok, akik felismerték Isten mentő szándékát, felhatalmazást nyernek arra, hogy hitüknek erről a boldog bizonyosságról tanúskodjanak az őket körülvevő világban, a körülöttük élő emberek között. Nem hallgathattak az apostolok sem arról, amit hallottak és amit saját szemükkel láttak. Ez az apostoli küldetés folytatódik napjainkig, míg eljut a föld végső határáig.

A harmadik viszonyulási lehetőség a dialógus keresése keresztények és zsidók között. Ez a magatartás feltételezi a partnerséget, a másik feltétlen megbecsülését, meggyőződésének tiszteletben tartását. Másként valójában nem is érintkezhetnek emberek egymással.

Ebben a sajátos kapcsolatban Pál apostol másik igéje idézésére gyakran kerül sor: „Ha azonban az ágak közül egyesek kitörettek, te pedig vad olajfa létedre beoltattál közéjük, és az olajfa gyökerének éltető nedvéből részesültél, ne dicsekedj az ágakkal szemben. Ha mégis dicsekszel: nem te hordozod a gyökeret, hanem a gyökér téged.” (Róm 11,17) A gyökér tehát a zsidó nép múltja, sorsa eseményeiben megjelent isteni cselekvéstörténet. Mindehhez kapcsolódik Róm 11,26-ban olvasható ígérete: „és így üdvözülni fog az egész Izrael, ahogyan meg van írva: Eljön Sionból a Megváltó; eltávolítja a hitelenséget Jákób házából, és én ezt a szövetségemet adom nekik, amikor eltörlöm bűneiket.”

E sorok bizonyos írásmagyarázók szerint feltételezik az üdvösség kétféle útját. Egyet kínál Isten a Krisztusban megígért váltság által, a másik és régebbi: a zsidóknak szóló üdvösség. Ennek titokzatosságát homály fedi. Jelzés értékű lehet ez arra nézve, hogy Isten nem veti el választott népét, hanem meg akarja őrizni ama napra, az új ég és új föld világa számára. A dialógus nyitottsága Isten cselekvő, üdvözítő szándékán alapszik.

A párbeszédnek ez a formája szerte a világon végbemeleg, ahol nagyobb tömbben élnek zsidó testvéreink. Hosszú és termékeny beszélgetéseknek kell megtörténniük addig, amíg e két világvallás közelebb kerül egymáshoz, és jobban meg is értik egymást.

A JÉZUSRÓL ALKOTOTT ZSIDÓ VÉLEMÉNYEK

Némelyek úgy vélhetik, csak elmarasztaló álláspontok fogalmazódhatnak meg egy zsidó teológus részéről Jézus személyét illetően. A valóságban éppen fordított a helyzet.

Álljon előttünk néhány példa tételünk igazolására. Joseph

Klausner, aki 1925-ben irodalomtörténész professzor volt Jeruzsálemben, Jézust mint példamutató zsidót állítja olvasói elé. Jézust, véleménye szerint, három dolog határozta meg: szülőhazájának szépsége (a hozzá való mély kötődés), a tóra és az élet. Ezért Jézus a zsidóság számára a magas erkölcsiség tanítója és egy első rangú példabeszédekben szólni tudó, nagy hatású szónok.

Az intő szavú prófétát látja Jézusban Claude Goldsmid Montefiore. (1858-ban Londonban született, 1938-ban hunyt el, 1926-tól a liberális zsidók világszövetségének elnöke. Több zsidó folyóirat alapítója.) Ahogy a korábbi próféták, úgy Jézus is meghirdette az ítélet napját azok felett, akik nem akartak bűnbánatot tartani, azok felett, akik bűneikben éltek.

Hitben nagy testvérünk – mondja Jézusról Martin Buber, a 20. század nagy vallásfilozófusa. Így ír róla: „Jézus kora ifjúságomtól nagy testvérnek láttam. Hogy a kereszténység Istenként és Megváltóként látja, számomra mindig a legnagyobb komolysággal fogadott tény volt, amelyet miatta és miattam megkíséréltem megragadni. Az én testvéri, őszinte viszonyulásom őhozza egyre erősebb és tisztább lett, és én ma erősebb és tisztább tekintettel nézek reá, mint valaha. Bizonyos számomra, hogy Izrael hittörténetében egy jelentős hely adatik számára és ez a hely semmi másféle szokásos kategóriában nem írható körül. Ez a különleges hely azt jelenti, Jézus a hit közvetítője.”¹

Pinchas Lapide, a nagy zsidó Újtestamentum-kutató arról ír, hogy Jézus akár Izrael jövődjé Messiása is lehet, de ezt akkor tapasztalhatjuk meg, ha megérkezik, vagy miként a keresztények vallják, visszajön hozzánk. Annyi bizonyos, vallja Lapide, hogy a jövődjé Messiasnak jézusi vonásokat kell magán hordoznia. Egyik sokat támadott könyvében így ír: „Ha Jézus holnap visszajönne, lehet, hogy egyetlen keresztény sem ismerné föl arcvonásait. De előfordulhat, hogy az, aki az utolsó napon megérkezik, az a zsinagóga és az egyház közös elvárt személye, aki ugyanazt a tekintetet hordozza.”²

Hans Joachim Schoeps (professzor 1950–1980 között Erlangenben a vallás és szellemtörténeti tanszéken) úgy látja, Jézus üzenetének főhangsúlya az volt, hogy Isten uralma érkezében van, ígéreteinek beteljesedése az ajtó előtt látható. Így érthető karizmatikus gyógyításai, amelyek Isten ural-

ma közelségének jelei. Másutt kemény kritikusként titulálja, amikor népének keményszívűségére utal.

A végidők forradalmáraként látja Robert Raphael Geisler (1950–1980 között erlangeni vallástörténész), zsidó teológus Jézust, aki egyszerre örül a zsidók Jézus iránti érdeklődésének és a keresztény egyház zsidó gyökerek utáni kutatásának. Jézust azért véli forradalminak, mert Isten országának meghirdetésével a messiási kor kezdetét veszi, amelynek ő hordozza igazságát. Ő hitt a messiási óra elérkeztében, s ez forradalmian bátor tett volt részéről.³

Az utolérhetetlen zsidó megbecsülő jelzővel illeti a keresztények Megváltóját Samuel Sandmel, aki a Cincinnatii Egyesült Zsidó Kollégium professzora volt, a Biblia és a hellén irodalom tanszékén. Tényként írja Jézusról könyvében a következőket: „Jézus, aki nyilvános figyelmet nyert Galileában, amikor Heródes Antipas volt a negyvenes fejedelem, valós személyiség volt, egy mozgalom vezetője. Voltak követői, akiket tanítványoknak neveztek. Vagy ő maga igényelte, vagy vele szemben fogalmazódott meg a messiási igény. Galileából Jeruzsálembé ment, feltehetően 29-ben vagy 30-ban, és ott a rómaiak mint politikai rebelist kivégezték, megfeszítették. Halála után tanítványai hittek abban, hogy a halottak közül feltámadt és felment a mennyekbe, hogy adott időben visszatér a földre, hogy utolsó ítéletet tartson az emberiség fölött.”⁴ Számára az Újszövetség nem Szentírás, de valós irodalom, amely méltó a tanulmányozásra és annak megfontolására, mi az, ami belefér mondanivalójából a zsidó hit tradíciójába.

A kereszténység nem érthető a zsidó hit gyökereinek ismerete, a választott nép történelme és tradíciója nélkül. A zsidóság sem tehet úgy, mintha nem történt volna Mózes és a próféták óta semmi a szellemtudományok területén, mintha nem született volna meg Betlehembben Jézus, a zsidóság egyik büszkesége, talán legnagyobb személyisége, keresztény hitünk szerint a Messias, minden idők legszébb küldetésével, hogy mindnyájunkat megváltson, akár hiszünk benne, akár kételkednénk, vagy még távol tartanánk tőle magunkat. Azon a napon azonban az igazság hajnala virrad ránk. Reméljük, a kegyelem és irgalom hajnala is.

³ Werner Vogler: *Jüdische Interpretationen in christlicher Licht*. Weimar, 1988

⁴ Samuel Sandmel: *A Jewish Understanding of the New Testament*. Cincinnati, 1956. 33. old.

¹ Martin Buber: *Zwei Glaubensweisen*. Zürich. 11. old.

² Pinkas E. Lapide: *Paulus. Die Theologie des Apostels im Lichte der jüdischen Religionsgeschichte*. Tübingen, 1959. 274. old.

Az új dogmatika visszhangja

Több mint egy esztendeje, hogy a kettős millennium éve, 2000 karácsonya ünnepére megjelenhetett egy új magyar evangélikus dogmatika – „Az egyház mai tanítása” – első kötete. Azóta már széleskörű visszhang érkezett reá. Elsősorban természetesen evangélikus egyházunkból, de meglepő módon azon kívülről is. A következőkben az eddig hozzám eljutott és elsősorban a sajtóban megjelent recenziókról számolok be a Lelkipásztor olvasóinak. Ugyanakkor nem hagyhatom megemlítés nélkül, hogy az alábbiakban ismertetett értékelések mellett sok levélben érkezett és személyes beszélgetésekben elhangzott visszhang is eljutott hozzám, hálára indító segítségül az új dogmatikai kézikönyv második kötetének megírásához. Végül kéréssel zárom ezt a beszámolót: a befejező második kötet elkészítéséhez kérek kritikát és témajavaslatokat a Lelkipásztor olvasói részéről.

EGYHÁZI SAJTÓ

Evangélikus Élet

Az új dogmatikai kötet megjelenésével szinte egyidőben, elsőként látott napvilágot egyházi hetilapunk 2000. karácsonyi számában *Hafenschér Károly* lelkész, c. teológiai tanár ismertetése ezzel a címmel: „Evangélikus egyházunk tanításának summája”. Személyes emlékei után a szerzőről, megemlékezik az új dogmatikai kötet két magyar evangélikus elődjéről, annak átfogó, életmű-jellegéről, ökumenikus nyitásáról és széleskörű nemzetközi forrásairól. Külön is kiemeli két fejezetét: a Szentírásról és a teológiai antropológiáról.

Lelkipásztor

Lelkészi szakfolyóiratunk 2001. februári számában jelent meg *Szebik Imre* püspök ismertetése és értékelése a könyvről. Hangsúlyozza: „célkitűzései közé tartozik az igei-reformatori teológia tükrében vallani Istenről, a világról, az emberről és az örökkévalóságról. Mindezt a szerző az ökumenikus teológiai áttörés jegyében artikulálja”. Kiemeli azt is, hogy az új dogmatika „egyszerre tart igényt a szakszerűsége és a gyülekezetszerűsége”.

Végül, legelső mondatai szerint: „Életmű ez az evangélikus dogmatika. A kutató elme grandiózus alkotni akarásával és a méh szorgalmával megírt könyv. Igazi teológiai vállomás hitünkéről.”

Mivel mindkét lap jól ismert olvasóink előtt, ezért nem szólunk itt e két recenzióról részletesebben.

Credo

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem mai rendszeres-teológiai professzora, *Reuss András* egyházunk kulturális folyóiratában (2001/3–4. szám, 164kk. old.) közöl ismertetést az első kötetről. Legelőször is a könyv életmű-jellegét húzza alá: „Nem túlzás, valóban hálára indító esemény, amikor valakinek megadatik, hogy az érdeklődők elé teheti egész tudományos életpályájának foglalatát. Különösen nem mindennapi vállalkozás egy dogmatika megírása. Hiszen a feladathoz elengedhetetlen bibliai, teológiatörténeti és nem utolsósorban filozófiai ismeretek megszerzése alig képzelhető el hosszú évek előzetes munkája nélkül... Az öröm és hála azért kötelező, mert evangélikus egyházunk történetében ez most ismét megadott.” Részletesen kitér ezután az új dogmatikai munka magyar evangélikus elődjeinek ismertetésére, és szól az elmúlt évtizedek egyre fokozódó nehézségeiről az egyház tanításának, a dogmatikának, művelődésében és a lelkészek egyetemi szintű felkészítésében. Figyelembe ajánlja végül a könyv egészének következetes fölépítését, a dogmatikai „három lépést”: „kiindulás mindig a Szentírás igéjéből, végigtekintés az egyház kétezere éves teológiai munkáján és gondolkodásán, végül pedig tájékozódás korunk fő teológiai kérdéseiben és válaszaiban”. „A könyv minden olvasója gondosan megírt, jó tájékozódást nyújtó művet vehet a kezébe, amelyet haszonnal forgathat”.

Keresztyén Igazság

Az Ordass Lajos Kör teológiai folyóiratában „Dogmatika mint tény és reménység” címmel (2001. őszi szám) *id. Magassy Sándor* ny. lelkész ad részletes ismertetést a könyvről.

Legelőször is csalódásnak ad kifejezést, hogy a megjelent első kötet nem tartalmazza egyházunk teljes tanítását, hanem csak annak egyharmad részét: a teremtést és a gondviselést, az Istenről és az emberről szóló tanítást. Nem említi a kötet lényeges, több mint 100 oldalas alapvető részét, amely a dogma és a dogmatikai mai feladataival, a kinyilatkoztatással, a Szentírás, a hitvallások és a hitbéli megismerés jelentős kérdéseivel foglalkozik. Ugyanakkor azonban kiemeli: „Fontos és bátor tett az ezredforduló szekularizált környezetében Istennek láthatatlan – és bennünket segítő – teremtményeiről szólni. Jól érzékelhető ezenfelül, hogy a szerző először a Bibliát szólaltatja meg, aztán áttekinti az egyház tanításának történetét, majd a mai kérdéseket tárgyalja. Közben szembe fordul a fölnyitandó tagadással és a spekulatív elméletekkel.” A volt tanítvány háláját juttatják kifejezésre a recenzió záróso-

rai: „Megköszönjük Istennek Nagy Gyula Dogmatikájának I. kötetét és arra kérjük Urunkat: adja meg teológus-nemzedékek tudós oktatójának a lehetőséget műve befejezésére. Mindnyájan mindenképpen gazdagodunk általa”.

Dunántúli Harangszó

A dunántúli evangélikus gyülekezeti lapban ugyancsak *id. Magassy Sándor* közöl figyelemfelhívó ismertetést a lap nem-teológus olvasói számára „Biblia és dogmatika” címmel (2001. augusztus). A könyv – írja – „nehéz feladatra vállalkozik. Nemcsak jelzi azt az igényt, hogy teológus-szakembereken kívül az »egyszerű híveket« is meg akarja szólítani, hanem ígéretét teljesíti is”. Részletesebben szól az új dogmatika kézikönyv-jellegéről, ismertetve az ehhez nyújtott többféle segítséget. „A könyv címe – Az egyház mai tanítása – egyfelől azt fejezi ki, hogy a szerző nemcsak az evangélikus tanítást fejti ki, hanem tekintettel van más egyházak fontos és a mi tanításunktól eltérő megnyilatkozásaira is; másfelől a »mai« jelzővel érzékelteni kívánja, hogy tudós kortársaink tanúságtétele is helyet kap a kötetben.”

Theológiai Szemle

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának teológiai folyóirata ugyancsak figyelemfelkeltő és hálára indító recenziót közöl (2001/2. szám), *Hafenscher Károly*, az ismert ökumenikus szakértő tollából. Felhívja a figyelmet és röviden szól is az új dogmatika két evangélikus elődjéről: egyfelől *id. Pröhle Károly* 1948-ban Győrött, másfelől *Masznyik Endre* ezt megelőzően Pozsonyban, 1888-ban megjelent átfogó dogmatikai munkájáról. „Valójában a 20. századi teológia, akár a barthi dialektikus vagy Ige-teológia, akár az újreformátori teológia, majd az újraébredő liberális teológia bemutatása és értékelése még váratott magára; ugyanez mondható el az ún. ökumenikus teológiai kísérletekre is. Ezt a hiányt pótolja most Nagy Gyula könyve. Ez a mű a 20. század utolsó kiadása ezen a területen.”

A könyv ökumenikus jelentőségét méltatva végül azt írja a szerző: az új evangélikus dogmatika „hasznos tankönyv, hittani ismeretek gazdag tárháza és a magyar teológiai világunkban nagyon megbecsülendő vállalkozás. Szorgalmas tanulmányozásra ajánlom, tekintet nélkül felekezeti hovatarozásra.”

Új Ember

A legismertebb hazai római katolikus hetilap 2001. január 28-i számában a lap szerkesztője, *Szikora József* tollából közöl méltató, ökumenikus nyitottságú értékelést az

új evangélikus dogmatikáról. A könyv „számos erénye közül kettőt szeretnék kiemelni. Az egyik az egész munka jellemző kiváló szerkesztés. Az egyes fejezetek világos követhető szerkezetűek, a témák szervesen épülnek egymásra. Az irodalmi hivatkozások, s a fejezetek végén a további stúdiumokat segítő szakirodalom listája valóban jól használhatóvá teszi a művet a szakember és a laikus számára egyaránt. A másik erénye a szerzőnek a tudományos igényről soha le nem mondó, mégis átélt hitről tanúskodó személyes hangvétele. Ezen a hangon szól a keresztyénség szétört állapotáról is: »A fájó szakadásokból és különbségekből állandó belső ösztönzést kell kapnunk az egyetlen, Krisztusi igazság komoly, együttes keresésére Isten ígéretében«”.

Ökumenikus nyitottságot tükröz a katolikus recenzió utolsó mondata is: „Az új evangélikus dogmatika ajánlható azon katolikus olvasóknak, akik vélemények, interpretációk ismeretén túl azt is szeretnék megtudni, mit vall a »másik« saját magáról.”

Vigília

A neves római katolikus teológiai folyóirat múlt évi 2. számában *Dolhai Lajos* tollából jelent meg érdekes és értékes recenzió. A tudós szerző szerint „tudományos igényességgel és élő hittel megírt dogmatikáról van szó... Valószínű, hogy sok katolikus olvasó meglepődik majd azon, hogy az evangélikusok mennyire pozitívan értéklik a dogmákat és a dogmatikát... A kötet a hit alapvető igazságait akarja röviden, rendszerezett és igazolt módon kifejtetni. A részletesebb, tudományos elmélyüléshez pedig megadja a megfelelő szakirodalmat. A szakszerűség mellett komolyan törekszik arra, hogy egyháza nem-teológus tagjai számára is érthetően fogalmazza meg a keresztyény hitet. Szándékolatlan ökumenikus szemléletmódban mutatja be az evangélikus egyház hitét... Nyilvánvaló, hogy a meglévő jellegzetes különbözőségeket a könyv kiemeli és evangélikus nézőpontból értékeli... A könyv nyelvezete tömör, szabatos és világos, s így alkalmas a tanításra és a tanulásra.”

A szerző recenziójában három kritikai megjegyzést is említ. Elsőként azt, hogy a közölt szakirodalmi utalásokban említést érdemeltek volna a katolikus dogmatikai kézikönyvek is. Jogos kritika, amelynek az evangélikus szerző a II. kötetben eleget kíván tenni. Másodikként hiányolja azt, hogy a római katolikus egyházi hagyomány (tradíció) többnyire csak középkori megfogalmazásaiban szerepel. Ennek oka természetesen az, hogy az evangélikus dogmatikai kötetben a reformáció új teológiai pozíciójának a megismertetésével kapcsolatban a középkori és ókori egyházi hagyománnyal kell szembesülnünk. Viszont valóban jogos az igény az újabb római katolikus tanfejlődés, a tradíció újkori alakulása (II. Vatikáni Zsinat, a Katolikus Egyház Katekizmusa, 1993) figyelembe vételére is. Ez – bár nem hiányzik az első kötetből – kevesebbszer fordul

elő. A második kötet erre is tekintettel lesz. Végül, hiányolja a recenzió a teológiai antropológiából a bűn végzetes rontásának a fejezetét. Ez a fejezet valóban a teológiai antropológiai szerves része. Mégis azért kerül át a második dogmatikai kötetbe, hogy világosan és hangsúlyos formában kapcsolódjék a megváltásról és az életújulásról szóló fő fejezetekhez, és az ember és világa bűnös megromlásának, elveszettségének hátterén annál hatalmasabban szólalhasson meg Krisztus evangéliumának mérhetetlen „jó híre” és a Szentlélek újjáteremtő teljessége. Ez az elrendezés a dogmatikában egyébként a lutheri reformáció teológiai jellegzetessége (vö. a *Confessio Augustana* első cikkei felépítésével).

Magyar Kurír

A római katolikus folyóiratban megjelent, további könyvismertetéshez eddig még nem sikerült hozzájutnom.

VILÁGI SAJTÓ – KÖNYVBEMUTATÓ – ELEKTRONIKUS MÉDIA

Magyar Nemzet

A magyar napisajtóban ritkán történik megemlékezés egyházi sajtókiadványainkról. Ilyen kivétel *Rosdy Pál* katolikus teológus-író recenziója a *Magyar Nemzetben* (2001. január 27.). „A magyar szellemi élet értékeként üdvözölhetjük – írja – Nagy Gyula evangélikus dogmatikája első kötetének megjelenését. Képet ad ugyanis arról, milyen hagyományos és új szempontok ötvöződnek evangélikus honfitársaink hitvilágában. De arról is, milyen ökumenikus, tehát keresztény egységőreklvések jellemzik a tanítás mai hangsúlyait”. Ennek megfelelően adta a szerző az „Evangélikus tanítás” címet könyvismertetésének a világi lapban.

A könyv fő mondanivalóit és időszerű alapkérdéseit kiemelve, ezt írja: „Érdeemes tisztáznunk a lejáratos dogma fogalmát. Nem valami korlátozottság az a gondolkodásban, hanem a gondolkodásnak önmagán túlmutató távlatot adó hitigazság, amelyet az egyház az önmagát közlő Istentől kapott és hirdet. Ha a régebbi, középkori racionális istenbizonyítékokra gondolunk, újszerű a katolikus recenzióknak ez a megállapítása: »Az Isten létezéséről és megismerhetőségéről itt olvasható érvek és megfontolások közül is talán a legfontosabb megállapítás: Isten egyedül magának tartja fenn azt, hogy valakit teljes biztonsággal meggyőzzön léte felől, és a hitre elvezessen!«”.

Az értékes és ökumenikus nyitottságú katolikus sajtóvisszhang ezenkívül megemlékezik a szerző nemzetközi teológiai munkásságáról és szól az új dogmatika két evangélikus elődjéről is az elmúlt másfél évszázadban. Nem hagyhatunk említés nélkül két kisebb sajtóhibát sem, amely bekerült az ökumenikus jelentőségű ismerte-

tésbe a könyv szerzőjéről („hatéves teológiai tanári szolgálata”, „püspöki szolgálat közben végzett genfi munkája” az ottani egyházi világszervezetekben). Ezek azonban semmit sem vonnak le a recenzió igazi értékeiből.

Könyvbemutató az Evangélikus Hittudományi Egyetemen

Ökumenikus teológiai szimpoziум keretében tartotta meg az Evangélikus Hittudományi Egyetem és a Sajtóosztály az új dogmatika első részének bemutatását 2001 februárjában. *Szabó Lajos* rektor bevezetője után *Harmati Béla* püspök és *Reuss András* rendszeres-teológiai professzor tartottak előadást a textus-kontextus, valamint a dogmatika-ökumenizmus-konfesszionalizmus kérdésköreiről. Ezután a szerző ismertette a könyv keletkezésének részletes hátterét, fő céljait és lényeges tartalmát. Az ezt követő, sokoldalú és dinamikus megbeszélésen részt vettek az ország más részeiből is megjelent lelkészek, a szerző volt tanítványai és a fiatal lelkésznevezdek, a teológiai hallgatók és a gyülekezetek tagjai, valamint római katolikus és református vendégek is.

Elektronikus média

A *Magyar Rádió* evangélikus egyházi félórájában 2001 januárjában hangzott el *interjú Kőháti Dorottya* kérdéseivel az új dogmatika első részéről. Legfőbb témái ezek voltak: Mit jelent az, hogy a dogmatika a Szentírás ígéje alapján adott válasz az egyház és a hívő ember mai kérdéseire? Hogyan egyeztethető össze helyesen ökumenikus elkötelezettségünk evangélikus-reformációi identitásunk megőrzésével? Végül: melyek lesznek várhatóan a legizgalmasabb kérdései egyházunknak a most induló harmadik keresztény évezred kezdetén? A válaszok és az interjú olvasható az *Evangélikus Élet* hasábjain is (2001. január 21.).

A MÁSODIK KÖTET FELÉ

Az érthetően sokszor feltett kérdésre válaszolva itt számolok be a *Lelkipásztor* olvasóinak röviden arról is, hogy az új dogmatika második, befejező kötete már több mint egy éve munkában van. Az egyes részeknek a vázlataiban való kidolgozása és a legújabb irodalom földolgozása mellett befejezéséhez közeledik a hamartiológiai fejezet (A bűn rontása Isten teremtett világában). Ez egyébként azért is kerül a második kötetbe, mert ez a fejezet a szükségszerű kinyilatkoztatási háttere az ezután következő fő részeknek, a krisztológiának, a szótériológiának, a pneumatológiának, az ekkleziológiának és az eskatológiának. Az elkészülő részekből már a *Lelkipásztor* hasábjain is szeretnénk közzétenni időnként néhány fontosabb részletet. De fölmerült az a gondolat is, hogy

annak „sub conditione Jacobeana” (Jak 4,13–15) remélt és kért befejezése előtt az egyes elkészült fő fejezetek esetleg egy dogmatikai füzet-sorozat kiadása formájában is segítséget nyújthatnának az Ige hirdetői, a teológiai hallgatók föl-készülése és a gyülekezetek tagjai számára.

BEFEJEZÉSÜL

A második dogmatikai kötet kidolgozásához bizalom-mal kérem a Lelkipásztor olvasóinak – elsősorban is a gyülekezetekben szolgáló lelkésztestvéreknek – szíves segítségét.

„Krisztusban mindnyájan életre kelnek” (1Kor 15,22)

LABOSSA GYÖRGY

Lehel Ferenc*

(1909–2002)

Reám törtek nyomorúságom napján, De az Úr gyámolom volt nékem. Tágas helyre vitt ki engem, kiragadott, mert jóakaróm nékem. (2Sám 22,19–20)

Lehel Ferenc német nyelvű Útmutatóját tartom a kezem-ben. Az első oldalakon kivágtott és beragasztott igék sorát találtam, kiemelten a felolvasott alapigét. Csupa olyan szakasz és imádság olvasható, amely az Istenre hagyatko-zást és a kegyelemből való életet szólaltatja meg. A halál-ra készülő keresztyén ember halála utáni bizonyágtétele ez. Immáron több mint egy éve a halálra való készülődés beszélgetéseink egyre gyakoribb témája volt. Amikor Isten irgalmából néha jobban is érezte magát – sosem fogom el-felejtetni – vívódásait így összegezte: *Reménység illúziók nélkül.* A beszédes Biblia, vagy Útmutató ezekben a per-cekben, itt, a második kedves templomában felállított ra-vatal mellett, prédikál nekünk.

Dávid megmenekül a szorongatottságból, és hálával fordul Isten felé. Lehel Ferenc számára a szorongatottsá-got a kórterem, étvágytalanság, fokozatos gyengülés, mű-tét és a halál szele jelentette. Isten irgalmából a szenvedés élete egészének parányi része volt, de elég volt. Dávid éne-ke adott erőt neki, és nyújt most nekünk is vigasztalást. A széles látókörű embert, akit a szenvedésben talán éppen a beszűkülés rémíszttette, immáron Isten az örökkévalóság tágasságába emelte. Kiragadta és magához vonta Jézus Krisztusért.

* Temetési igehirdetés a a szombathelyi templomban 2002. február 25-én.

Az a kérésem, hogy – ha az lehetséges részükről – írják meg egyfelől *kritikájukat* az első kötetről: mi az, amit másképpen javasolnának megírni az új kötetben, és mi az, aminek a folytatását kérik. Kérem, írják meg másfelől, me-lyek ma evangélikus gyülekezeteinkben, iskoláinkban azok *a hitbeli és tanításbeli legfontosabb kérdések*, amelyek szol-gálatuk közben a legtöbbször fölvetődnek és válaszra vár-nának a második kötetben? (Levélcím: 1118 Budapest, Ba-kator u. 10–12.). Már eddig is kaptam ilyen leveleket, és ezek jelentős segítséget adtak abban, hogy az új dogmatika Isten ígéje és a reformáció teológiai üzenete alapján válasz-t kereshessen mai egyházi és személyes hitbeli kérdéseinkre a harmadik keresztyén évezred kezdetén.

1909. március 27-én jön a világra Lülük (Lehel) Ferenc Sárbogárdon. 11 évesen elveszíti édesapját, aki halála előtt rábízza két testvérét és édesanyját. Innen ered az élete utol-só pillanatáig benne a családjáért élő felelősségtudat. Ne-héz gyermekkor után Székesfehérváron érettségizett 1927-ben. Gáncs Aladár volt a lelkésze. Ebben az évben iratkozik be a hittudományi egyetemre Sopronba. Pröhle Károly bizta-tására a teológia tudománya mellett foglalkozik filozófiával. Szintén id. Pröhle Károly biztatására külföldi tanulmányútra indul, amely élete első, igazán meghatározó élményévé vá-lik. 1929–30-ban Strasbourgban tanul, majd a párizsi szoci-ális intézet alkalmazottja lesz. A családi életben megélt fele-lősségtudat ekkor egészül ki a szociális gondoskodás belső, életem át tartó hivatásává. 1931–32-ben Baselben iratkozik be az egyetemre, és barátságot köt Oscar Cullmann-nal, hallgatja Thurneysen előadásait. 1932 nyarán ismét Pá-rizsban találjuk, ahol kinevezik a Paris-Bicetre egyház-szociális intézet vezetőjének. Utcagyerekekkel foglako-ztak. A nagy fordulópontra 1932–33-ban történik Berlinben, ahol a nagy történelmi változások közepette német barát-ja felhívja a figyelmét egy náluk alig idősebb tanárra, aki nek azután egy életem át mindketten tanítványai és apos-tolai voltak. Ki ne tudná Feri bácsi köreiből, hogy Dietric Bonhoefferről van szó! Feri bácsi gondolkodásából és éle-téből sugárzott a lutheri–bonhoefferi hivatás életprogramja. Életem és teológiai eszmélődésem áldott percei voltak, am-ikor egymás között erről szó került. „A Jézussal való találk-zásban az ember megtapasztalja Isten hívását a közös éle-tre Jézus Krisztussal”. A kegyelem az embert a maga helyé-

találja (Ort). A kereszttövében megkapott kegyelem, amely a nyugalom, áldás és megszentelődés napja, a kegyelmet elfogadó embert térben és időben ugyanott találja, ahol a kegyelem elfogadása előtt is élt. Ez a hely a családja, munkája, környezete, gyülekezete. Ez a hely büntől terhes. Mindenkint ott hív el Isten, ahol és milyen körülmények között él. Ez az élet így válik Jézus szemszögéből nézve az ember hivatásává.

A hivatás az a hely, amelyen az ember válaszol Jézus hívására, és felelősen él. Ugyanígy Bonhoeffer tanította meg az evilágiság mély értelmére: „... azt jelenti, hogy a feladatok, a kérdések, a sikerek, az eredménytelenségek, tapasztalatok, tanácsalanságok teljességében élünk, és ekkor egészen Isten karjaiba vetjük magunkat...”

Feri bácsi ezt az életprogramot nemcsak tudta, hanem élte is, hisz a megélés a bonhoefferi etika lényege. Egész életét végigkísérte a Bonhoeffer-kutatás képviselője a nemzetközi és hazai teológiai fórumokon. A nemzetközi Bonhoeffer-kutatók „magyar kedvence” volt, Otto Dudzus, Eberhardt Bethge barátja és levelezőtársa. Halála előtt néhány nappal még a korábban megjelent magyar Bonhoeffer-válogatás átdolgozásán munkálkodott, és elkészült. Immáron nélküle, az ő emlékére megjelenésre vár a kötet.

Külföldről hazatérve a kápláni évek után élete második nagy csomópontja: *Tengelic*. A kis tolnai falu, amelynek népe akkoriban szegénységében mindent akart, csak templomot és helyben lakó papot nem. A fiatal lelkésznek falakat kellett lebontani szolgálatba lépésekor. *„Es ist doch gelungen – Sikerülnie kell”.* Járva az ország evangélikus gyülekezeteit adományt gyűjt, népével együtt építi a templomot, értékesítési szövetkezetet szervez, intézi az emberek ügyeit, és szervezi a fiatalokat (KIE). Egy szóval: szolgál. Készen áll a másik embernek a segítségére lenni. („Da sein”).

Ágh István így ír róla „A hivatás eredői” című írásában: „Igen sokat tanultam tőle és köszönhetek neki azért, mert olyan példát mutatott, mert nem csak prédikálta, hanem élte is a közösség szolgálatát.” E faluban ismerte meg feleségét, Demény Hilda tanítónőt, akivel hatvan évig hűséges házasságban élt.

Érdekes az Úristen terve! Amíg a háború alatt sógora, Sztehlo Gábor a zsidókat mentette, addig Lehel Ferenc a kitelepítések idején életét is kockáztatva sváb családokat szedtetett le a zárt vagonokból. Korábban megjárta a munkaszolgálatot, ahova egész életén át tartó pacifista nézetei miatt került. Az európai pacifista mozgalmak szellemiségével franciaországi tanulmányai során ismerkedett meg.

A tengelici időkre nyúlik vissza a másik nagy szerelem: a méhészet. Őrá tényleg igaz a mondás: „Addig méhészkedem, míg élek, addig élek míg méhészkedem”. Néhány nappal halála előtt kivitette magát a határba, hogy méheiről gondoskodjon. Országosan és nemzetközileg is elismert méhészkész szakember volt.

1953. – Szombathely. Kritikus helyzet, ismét falak, amelyeket csak krisztusi türelemmel lehetett lebontani. A lelkeszi szolgálat kiegészült a közéleti szerepvállalással, hisz

lelkészként az Őrség országgyűlési képviselője lesz. A segítségnyújtásának egészen új lehetősége nyílt meg ezzel. Hol a kollégák ordas időkben óvó angyalaként, hol a hívek és rábízottak pártfogójaként segített. Lehel Ferenc szolgálatához helyet készített magának. A szombathelyi felekezetek közötti ökumenikus kapcsolatok kezdeményezője és lelkes támogatója volt. A helyi kis zsidó közösséggel is a testvéri közösség kiépítésén dolgozott. 1981-ben nyugalomba vonult, de a gyülekezet aktív tagja maradt.

2002. január 11-én, családi körben ünnepeltük az Úr szent vacsorájának vételével a hatvanadik házassági évfordulót. A végén azt mondta: Ezt szeretne volna még megélni. Feri bácsi, neked ez is megadatott, mint oly sok minden. A súlyos beteg, sovány ember elegánsan, teljes szellemi frissességben, mindenkivel szót váltva, derűsen ünnepelt. Halála előtti napon Lázár története foglalkoztatta. A telefonban éreztem ziháló hangján, hogy gyengül. A másnapi látogatásom már a halottas ágynál érte. Csendben, imádságban búcsúztunk tőle. A néhány hete ünneplő család, felesége, három gyermeke, unokák és három dédunoka most Isten vigasztalására várva búcsúzik. A kedves barát, presbiterünk a halálhíre csak ennyit mondott: *Érett gyümölcsként hullott Isten tenyerébe.*

Ez a hit kötött össze minket és ez a hit marad meg ezután is vékony fonálként, vagy inkább erős kötelékként.

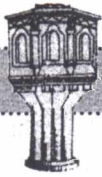
Bonhoeffer éppen 93 éves családtagjának ravatala felett mondott egy igehirdetést. Akkori szavai tanítványa, Lehel Ferenc itteni ravatalánál is elhangozhatnának. Ezzel az idézettel fejezem be igehirdetésemet, és ajánlom Lehel Ferenc lelkész testvérünket Isten bűnbocsátó irgalmába.

„Beteljesedett élet: Elméjének teljes világosságával és szeretettel vehetett részt mostanáig mindenben ... Minden után érdeklődött, a hozzá közel állókkal kapcsolatban minden érdekelte, s mindenki számára volt kedves mondanivalója, gondolata és kívánsága. Isten jóvoltából világosan látta saját helyzetét, és ő erőt is adott ahhoz, hogy sorsát megnyugvással elfogadja...

„A bölcs szív azt jelenti: tudunk arról, hogy életünknek határa van, tudunk annak végéről, de sokkal inkább arról, ami életünk határán túl van, arról az Istenről, aki öröktől fogva örökké van, akinek a kezébe hanyatlunk egyszer – akár akarjuk, akár nem, akinek kezében szerettünk, megőriztetik az örökkévalóságig. Mit mondjunk még ilyen beteljesedett, gazdag életről.

Ahhoz az Istenhez folyamodjunk, minden ínségben és szomorúságban, hozzá menekülhetünk, aki menedékünk, Jézus Krisztushoz, akiben minden bölcsesség, igazságosság és szeretet van.

Ahhoz az Istenhez könyörgünk, aki minden gyűlölet, szertelenség, nyugtalanság fölött diadalmaskodott, az ő legyőzhetetlen szeretetével Jézus Krisztus keresztyén által. Kérjük, hogy láthassa meg az örökkévalóságot. Azt ami itt eltakarta és elrejtett marad, a bűn és a halál által, hogy békében, világosságban láthassa Isten örök orcáját a Jézus Krisztusban.” Ámen.

MENNYBEMENETEL ÜNNEPE

• Jn 14,1–12

Néhány előzetes gondolat

A gyökerek messzebbre nyúlnak, a mai felnőtt nemzedék azonban személyesen élte át a mögöttünk hagyott évszázad infernális eseményeit, amelyek következtében magában hordoz valami irracionális szorongást.

Az évszázad a tudomány évszázada nevét viseli – joggal. A mindenható értelem az egzakt természettudomány határtalan távlataiban bízva megkísérelte Isten trónfosztását és holtta nyilvánítását az emberi tudatban. Megkérdőjelezhetetlen optimizmussal vallotta, hogy az ember, ez a „nemes vad”, természete szerint jó, csupán a hamis tudat rontotta meg. Ez a hamis tudatot a rossz társadalom táplálta bele a maga igazságtalanságaival, elnyomó hatalmi hierarchiájával és intézményeivel. Ezek fenntartásában döntő szerepe volt az egyháznak, tágabb értelemben minden vallásnak. Transzcendens tanításával, nem utolsó sorban etikai követelményeivel korlátozva a határtalan emberi szellem szabadságát és az egyén önmegvalósítását. A vallás – európai kultúrkörben elsősorban a kereszténység – eleve tudománytalan, természetellenes, ezért embertelen. Nincs helye a modern társadalomban.

A voluntarista, racionális-pozitivistá tudományfelfogás szerint a történelem az egyén szabadságát és boldogságát biztosító tökéletes társadalom felé halad. Folyam, egyre közelebb a célhoz. Ez a derűlátás szertefoszlni látszik. A posztmodern kor nagy kiábrándulása ez. A történelem nem a nagy közös cél felé áramló folyam, hanem állóvízek sokasága, tavak tömege, amiket nem kötnek össze patakok, csatornák, hidak.

A „nemes vad” egyre inkább űzött vadnak érzi magát. Lelki támaszt keres, mert ráébred, hogy lelke van. Élete értelmének és céljának keresésére indul. A bonhoefferi áldó hatalmak oltalmára vágyik, amiket nem talál meg az anyag és haszonelvű abszolút szabad embermodellben és az ezeket támogató divatos életfilozófiákban.

Nyugtalan a mi szívünk,
amíg nem nyugszik benned

Jézus megnyugvást kínál, nem közhelyekkel. A hit adja a lélek nyugalmát. Felületes közhely: mindegy miben, mindegy hogyan – a maga módján –, csak higgyen az ember. A hit értéke és megtartó ereje nem önmagában a hitben rejlik, hanem abban, akire a hite irányul, akihez ragaszkodik, akitől függ, akiben reménykedik. „Higgyetek Istenben, és higgyetek énbennem.” Hittanórákon tapasztalom, különösen a kicsiknél, hogy az evangéliumi történetek kapcsán Jézust következetesen Istennek nevezik, de az is előfordul, hogy Jézust tartják a világ teremtőjének. A Szentháromság eme két személye egybemosódik. Lényegében igazuk van, egyébként sem dogmatikaórán vagyunk. Annyit mindenesetre tisztázni szoktunk, hogy Jézus a láthatatlan Isten emberi megjelenése az emberek között. Felnőtteknél inkább azt veszem ki beszélgetésekből, hogy Jézussal nem tudnak mit kezdeni. Hiszen ők hisznek Istenben, miért kell Jézusban is hinni?

Isten létezésének elfogadása ilyen módon egyszerű vélemény, amelynek nincs közvetlen személyes hatása, konzekvenciája a mindennapi életben. Isten személytelen eszméül láthatatlan energia és ezerféle más variációja a semmit nem nyújtó és semmire sem kötelező fantáziaképeknek.

Istent Jézus a továbbiakban következetesen Atyának nevezzi, amikor a nyugtalan szívű tanítványok kérdéseire válaszol. Személyes hatalom, akinek a lényegét emberi szóval csak így lehet kifejezni. Egyszerűen nincs rá jobb kifejezés. Az Atyához menni és az Atyánál maradni nem topográfiai helymeghatározás naturális értelemben, hanem a vele való személyes kapcsolat felvétele és kiteljesedése. Szimbolikusan érve: a „lélek helyváltoztatása”. Ez az emberi lélek Krisztusban kapott csodálatos szabadsága.

Mutasd meg nekünk az Atyát és ez elég nekünk! hangzik Fülöp könyörgő kérése. Valamilyen vizuális, tehát empirikus, egzakt tapasztalatra vágyik. A bevezetésben érintettük már ezt a kérdést. A felvilágosult értelem ezt nem találja, ezért száműzi Istent a használhatatlan hipotézisek (Laplace) és fikciók világába. Mivel Isten való

sága empirikus úton nem ismerhető meg, ezért nincs, vagy nem tud mit kezdeni vele. Jézus más utat mutat Isten megismerésére. Isten nem szerves alkotórésze a világnak. Isten megismerése tehát nem empirikus lehetőség, hanem a hit ajándéka. Az Atya megismerése Jézusban adatik. Ő nem illés, vagy egy a próféták közül, akinek sokan tartották, nem is a legkiválóbb, csodás hatalmú, tiszta életű és erkölcsű ember. Ő egy az Atyával. Évekig vele éltek a tanítványok, nap mint nap látták, hallották a beszédét, tanúi voltak csodás tetteinek, mégsem fogták fel, hogy kicsoda ő. Őbenne Isten van jelen, cselekszik és szól, ezzel mutatja meg magát és fejezi ki a kapcsolatát a teremtett világgal. Látni akarod Istent? – kérdezi Fülöpöt. Hát kiüti a szemedet, évek óta ővele jársz, őt hallod, ő ül le veled egy asztalhoz, ő hív megterésre, ő osztozik halálodban, szenvedéseidben és számodra ő az örök élet. Az Élő Istennel találkozol.

A fizikai, vizuális közelség valósága mögött csak a hit ismeri fel Isten elrejtett valóságát. Jézus személyében egyszerre van jelen a Deus absconditus és a Deus revelatus. A hit számára adatik meg az utóbbinak a felismerése. Az igazi és teljes isteni valóság. Ez egyúttal a legszorosabb személyes kapcsolat is vele. Jézus nélkül nincs igazi istenismeret és nincs valóságos, Isten saját kinyilatkoztatásán alapuló tartalma a hitnek.

Az atyai ház hajlékai

„Megyek, amerre utam kijelölted, úgy hív, úgy vár a szent atyai ház. Igen, Atyám, mert így kedves előtted, a lelkem békén, csendben rád vigyáz”. A hit valósága megnyugtató reménységet ad. Gyönyörű kép az atyai ház kifejezése. A világnak és az egyes embereknek adott csodálatos ígéret, a végső cél. Nem tudunk róla többet mondani. Isten kijelentett titka, aminek a valóságát majd a célbaéréskor tapasztaljuk meg. Ahol Isten van jelen, ott lábujjhegyen járnak a szavak. Alázatos várakozással, de nem tétlenül tekintünk erre a célra. Nem mi vagyunk a lakberendezők, vagy építő mérnökök. Jézus készíti el, kulcsátadásra. A bűnbánat, a megtérés és a bűnbocsánat, a Jézussal való személyes közösség a kulcs.

Mennybemenetel ünnepén nem érdemes vitatkozni a természettudományos világképpel. Szükséges az immanens világ megismerése, hiszen meg kell ismerni földi lakóhelyünket. Arról viszont bizonyosságot kell tennünk, hogy hiszünk Isten „rejtett, szép világában”, amellyel jelen világunk Krisztus keresztyében találkozik.

Jézussal megkezdődött az új teremtés. A belső ember újjáraterejtése. A vele való hit-kapcsolat a cselekedetekben is testet ölt. Tévedés a 12. vers kapcsán azonban azt gondolni, hogy csodáit, Messiás, Isten Fia voltának jeleit reprodukálhatjuk. Egyes szélsőséges karizmatikus mozgalmak

ezt próbálják több-kevesebb sikerrel. Amit Jézus mondott és cselekedett, azt az Atya iránti szeretet és halálig menő engedelmesség jegyében tette. Az Isten és emberszeretet cselekedetei nem meghökkenítő látványosságukban, hanem tartalmuk szerint hatalmasak. Ne feledjük, hogy a Tízparancsolat az Isten iránti szeretet körébe tartozik. Érdemes Luther mindkét kátéjának vonatkozó részeit komolyan venni. Sem Istent, sem az embereket nem lehet másként szeretni, csak az ő kifejezett akarátának megfelelően, annak engedelmeskedve.

Lelki hajléktalanság

A prédikációhoz segítséget kínál háttér gyanánt ez a gondolat. Mindenki ismeri a hajléktalanok, otthon és családi, általában hordozó emberi közösség nélkül tengődők gondját. Kevésbé szembetűnő sok ember lelki sivársága, magányossága. Áll ez akkor is, amikor luxuslakása, több nyaralója van. Nem talál mégsem lelki hajlékra. Szó szerint lelki otthonra, ami itt a földi életben a templomot, a gyülekezetet jelenti – a Krisztussal való közösséget, a vele való találkozás helyét az igében és a szentségekben. Itt kapja a hit és a reménységet az örök hajlékokról. Itt léphet rá az oda vezető útra. Aki az örök hazába vágyik, küldje előre a szívét – olvastam egy áhítatoskönyvben.

Az örök hajlékok földi előképe a templomi gyülekezet. Igével élő, a szentségek által Krisztussal állandó kapcsolatot fenntartó és egymást hordozó közösség. Isten mindenhol jelen van, bárhol lehet imádni, ehhez nem kell időben, helyben és formában megkötött rend. Ez a „modern, templom nélküli hívők” gyakori válasza. Igaz, hogy Isten mindenütt jelen van, de nem úgy, hogy atyai szeretetének áldásait személyes kapcsolatban, leli nyereséggé el tudjuk fogadni. A víz is mindenütt megtalálható valamilyen formában. Fűben, fában, földben, kőben és levegőben. Mégis szomjan lehet halni, ha az ember nem lel fogyasztásra alkalmas forrást.

A földön nekünk a templom az atyai ház. Vannak olyan áldásai, amiket sehol másutt nem érhetünk el. Nem küldi őket utánunk. A tékozló fiút az Atya állandóan hazavárta, nyitva állt előtte az elhagyott hajlék és örömmünnepet rendezett, amikor a fiú elcsigázottan hazatért. De nem küldött utána zsebpénzt, apanázst kalandos útvajra.

A templom, a földi istenháza az ott jelenvaló igében és szentségeiben velünk közösséget teremtő Jézus Krisztussal találkozunk. Megtapasztaljuk szívünket megnyugtató hatalmát, lelki oltalmát. Így jön vissza ígérete szerint mihozzánk, amíg e testben élünk. Erősíti és táplálja hitünket. Így lesz ez ama napig, a végső parúziáig, amikor azért jön vissza, hogy mindent újjáraterejtsen, és ítéljen élőkön, holtakon.

A templom az örök hajlékok földi előszobája.

Baranyai Tamás

HÚSVÉT ÜNNEPE UTÁN 6. VASÁRNAP

• ApCsel 6,1–7

A vasárnap témája

Ágendánk így határozza meg: a földön szolgáló gyülekezet. Ahány emberi irányzat van az egyházban, annyiféle módon értelmezik ezt a mondatot. Nemcsak a hangsúly elhelyezésére gondolok, hanem a mondat értelmezésére. Pedig húsvét ténye világos megfogalmazásává teszi a vasárnap jellegét. Krisztus gyülekezetéről van szó. Tehát olyan közösségről, amelyet a Feltámadott irányít ebben a világban. Alakulása is Jézus munkájának eredménye, hiszen Péter és társai a feltámadott Jézusról tettek nagy erővel bizonyítást. Ha Krisztus gyülekezetéről szólnunk, akkor hangsúlyoznunk kell, hogy a gyülekezetben uralkodó szellem krisztusi eredetű. Sem erkölcsileg, sem gondolkodásbelileg nem öntörvényű, nem is magát irányító, a tisztességeket, feladatköröket nem öncéllal vagy emberi céllal alakítja ki a gyülekezet, az egyház, hanem krisztusi rendelést hajt végre, az az erkölcsé, az a gondolkodásmódja. Korszerűségét sohasem az adja, hogy mennyire felel meg a körülötte lévő világ elvárásainak az életével, erkölcsével, működésével, hanem arra figyel: megfelel-e krisztusi rendelkezéseknek?

A textus a ma egyházában

Az egyház krisztusi rendeltetése miatt tanulságos és hasznos ezt a textust belehelyezni az egyház mai helyzetébe, a ma egyháza iránt megmutató világi és politikai igényekben, valamint az egyházon belül újra és újra felbukkanó – nem minden esetben a Biblián tájékozódó – moderneskedésekbe. Sajnos, az egyházat is gyakran magával sodorja akár a modernség, akár a demokratizmus, a laikusmozgalom, az ateizmus lelkészellenessége egyházi házikabátban, vagy a szektáktól „irigyelt” és ellesett szabad bibliaértelmezés.

Igaz, egyházunkat most nem jellemzi a tagság létszámának növekedése, ami nem jelenti, hogy feladtuk azt a 150 ezer evangélikust, aki valaha közénk tartozott. Lehet, hogy most is közénk tartozik, de jobb neki, ha most erről nem nyilatkozik. Ez is egyfajta kritika lehet!

De tételezzük fel, hogy megéljük még mi is, hogy egyházunkban is nőni fog „a tanítványok száma”. Fel kell készülni, hogy ezzel párhuzamosan jelentkezik a gyülekezetben, az egyházban a feszültség. Emberi oldalról természetesnek tartjuk ezt. De a jeruzsálemi gyülekezet Krisztus gyülekezete Jeruzsálemben!

A földön élő egyház

A textust megelőző fejezetekben arról tudósít Lukács, hogy amíg össze kellett fogni a gyülekezetben, mert Péter és János fogságban voltak, addig a gyülekezet buzgón imádkozott. Mindenük közös volt. A evangélium nagy erő-

vel hangzott. Az egész gyülekezet szívében és lelkében egyszemélyes volt. – Aztán kiszabadultak az apostolok. Rögtön ügy kezdett: Anániás és Szafira hazudozása. Haláluk és temetésük ugyan félelmet keltett az egész gyülekezetben, de ez hamar kiheverték.

Jött az újabb fellendülés. Sok jel és csoda hatása lehetett ez. Férfiak és nők tömegével csatlakoztak a gyülekezethez. – Majd az egész apostoli csapat fogságba került. Egy éjszaka csodálatosan kiszabadultak. A templomban tanító apostolokat azonban újra előállították. A nagytanács előtt elhangzott Péter vallomása majd Gamáliel örökigaz tanácsa.

Tény, hogy sok dolguk lehetett az apostoloknak a gyülekezetben, de minden ment a maga rendjén. Eddig lehetett munkatársaik, akik különböző feladatokat láttak el. Most mégis zúgolódásról olvashatunk és 7 férfi szolgálataba állításáról.

Ezzel kapcsolatban érdemes elolvasni és okulni abból az esetből, amikor Mózeset meglátogatta apósa, Jetró (2Móz 18). A mai egyházban Mózesnek más neve van. Apósa sem Jetró. De lehet zúgolódni, lehet tisztességekre törekedni. De azt is megtapasztaljuk, hogy „a görögül beszélő zsidók” gyakran korábbi politikai múltjuk alapján sárosak valamit elhallgattak, de kérdéses a szakmai hozzáértésük is, hiszen egyházban vagyunk! A lelkész – a klerikális elem, a klérus – vonuljon vissza: ő imádkozzék és prédikáljon, majd mi irányítjuk a lelkészt is, a gyülekezetet is. Ehhez érdemes a múltból áttanulmányozni 4Móz 12, amelyben jelképes, de beszédes, hogy Mirjám a poklosságból éppen Mózes közbenjárására kap gyógyulást!

Levonható tanulságok

Fontos Krisztus földön élő gyülekezetében az együttműködés azokkal, akiket erre alkalmasnak találtak megbízni a gyülekezetben. De mindenki azzal szolgáljon, amire képesítése van.

Hosszú lelkészi pályám alatt nem hallottam olyan lelkésztől, aki belebeszél volna az úrkutatásba, vagy minden áron tanácsot akart adni a műtétet végző orvosnak, hogy miként bocsássa a szikét a megnyitandó testfelületre. A lelkész nem tanulta a mozdonyvezetést, pilótaké sem állna helyt, de tanulta az egyházvezetést, mert ez is része a lelkészi munkának. Ezért tűnik a mai egyházunkban igen furcsának, hogy a lelkészi munkához mindenki ért, a lelkész azonban nem ért semmihez.

Szerencsére a jeruzsálemi gyülekezetben nem ez történt. Az apostolok megbecsült emberek maradtak, sőt nemkülönözhetetlen szolgálatot végeztek (ApCsel 8,14–17). Ezen közben a diakónusok példásan integrálódtak a szolgálatba. Nincs tudomásunk, hogy zavart okoztak volna az egyház életében azzal, hogy mindenáron magukhoz igyekeztek ragadni a vezetést, az apostolok ellen lázítva. Sőt István mint kiemelkedő igehirdető lép elénk, akinek ApCs

7-ben olvasható beszéde minden egyházban szolgálatot vállaló lelkész és nem lelkész számára szó szerint megvalósítani való feladat lehetne, s akkor talán kevesebb lenne az akadémikodás és okoskodás, és mélyebb lenne a Krisztussal való kapcsolat és helyesebb lenne az egyházba integrálódás. Nem a megkövezésre kellene felkészülni, hanem a szolgálatra, hiszen az egyházban minden szolgálat, ha komolyan vesszük Krisztust és saját magunkat!

A szolgálatba állítottak szolgálatba állítása annak rendje szerint megtörtént: közgyűlés, demokratizmus, apostolok elé állás és beiktatás.

Végső következtetés

Mózesnek Isten adott „annyi” Lelket (4Móz 11,16) – ha a Lelket egyáltalában lehet mennyiségileg mérni és így szólani róla –, hogy elbírja a rábízott szolgálat terheit. Azok pedig, akikkel Mózes megosztotta a nép terheit, csak úgy lehettek munkatársaivá, hogy abból a Lélekből kellett részesedniök, amelyet Isten adott Mózesnek. Tehát nem elég a jelöltség, Isten ajándékára is szükség van.

Pál ezért hangoztatta Róm 8-ban, hogy a szolgálatot végzőben lakjék Isten Lelke. Istené, aki feltámasztotta Jézust. S ez a Lélek a Fiúság Lelke.

Krisztus földön szolgáló gyülekezete tehát úton van. Nem úttalan utakon jár, hanem Jézus az út. Vannak vezetők és vannak vezetőiket követők. Ahol mindenki vezet, ott az a veszély fenyeget, hogy vak vezet világtalant. Nem szükséges a verembe esés, de biztos az eltévedés.

A jeruzsálemi gyülekezetben az apostolok az igehirdetői hivatal fontossága érdekeivel indokolták a diakónus-választást. A mai egyházban mintha más, fontosabb feladatok is lennének. S mintha a szószékeknél fontosabb helyek is akadnának. Ne dugjuk fejünket a homokba, figyeljünk megbecsültségünkre! Lehet, hogy időszerűvé válik újra gondolnunk Pál szavait is (1Kor 12,21–24).

Krisztus gyülekezetében ezen a földön biztos, hogy szükség lesz végig az úton az „apostoli szolgálatra”, még akkor is, ha ígét hirdetni mindenki tud. De Krisztus mögött nem szekta, hanem gyülekezet halad. Hogy így legyen, fontos a Lélekért könyörgés – nemcsak pünkösdkor!

Detre János

PÜNKÖSD ÜNNEPE

• Jn 4,5–19.28–30

„Ahogy tehát az Atyát Teremtőnek, a Fiút Megváltónak nevezzük, úgy kell a Szentlelket is cselekvéséről Szentnek vagy Megszentelőnek neveznünk. De hogyan történik ez a megszentelés? Felelet: Ahogy a Fiú születésével, halálával, feltámadásával stb. szerezte meg azt az uralmat, amellyel magáévá tett minket, úgy végzi a Szentlélek a megszentelést a következőkkel: a szentek gyülekezetével, vagy a keresztyén egyházzal, a bűnök bocsánatával, a test

feltámadásával és az örök élettel, vagyis azzal, hogy először is szent gyülekezetébe visz és az egyház ölébe tesz minket, rajtuk keresztül prédikál nekünk, és elvezet Krisztushoz.” (Luther Márton: *Nagy Káté*)

Pünkösöd homiletikuma

A Szentlélek kiárasztásának az ünnepe és az anyaszent-egyház születésnapja. *Pentékoszté – ötvenedik*. Ez a név nem keresztyén eredetű, hiszen az ApCsel 2-ben található klasszikus pünkösdi történet egy ószövetségi hagyományú ünneppel kezdődik. Az apostolok nem a Szentlélek fogadására vannak együtt. Péternek nincs előre kidolgozott ünnepi igehirdetése.

A Jeruzsálembé érkezett zsidó zarándokok, jövevények, prozeliták nem egyházalapító szándékkal gyülekeztek egybe. Pünkösöd ünnepén a Szentlélek kiáradása a Hetek ünnepét – *sevuót* (2Móz 34,22) – töltötte be új szövetségi tartalommal.

Pünkösöd ünnepén különösen is nagy hangsúlyt kell helyezni a Szentlélek aktivitására. Jánossy Lajos 1944-es jegyzetében így olvashatjuk: „A pünkösdi prédikációban az objektív ígének és a személyes biznyságtevésnek olyan egységben és elevenségben kell gyülekezeteinkben megszólalnia, hogy alkalmas eszköze lehessen a Szentlélek aktivitásának – akár, mint hódító kérügma, akár mint építő homília hirdeti Isten nagyságos dolgait. Különösen is nagy szükség van arra, hogy a Pünkösöd ünnepi igehirdetésünkben egészen határozottan megszólaljon a tiszta keresztyén tanítás.”

A Szentlélek kiárasztásával kapcsolatban érdemes figyelni a következőkre

Beteljesedett a Feltámadott ígérete, dicsőségének teljességébe visszatért Krisztus. Elküldte a Paraklétozt. Kiárasztotta Szentlelkét az apostolokra és a körülöttük éledő egyházra.

A tűz és a szél emlegetésével óvatosan sáfarkodjunk. A Szentlélek nem egyenlő a tüsszel vagy a széllal. ApCsel 2,2–3-ban ezeket találjuk: „hatalmas szélrohamhoz hasonló zúgás támadt” és „valami lángnyelvek jelentek meg előttük”. Viszont a Szentlélek két nagyon fontos jellegzetességét hirdetik.

A Szentlélek kiáradása ökumenikus esemény – hiszen egybefogja a színes teológiai gondolkodású, lelkiségű apostoli csapatot és a sokféle nyelvet beszélő sokaságot –, ennek ellenére a nyilvánvaló megkülönböztetést sem hallgathatjuk el. Voltak, akik csodálkoztak, és bizony voltak, akik gúnyolódtak.

A Szentlélek elválaszthatatlan az ígétől és a szentségektől. Péter azonnal ígét hirdet. Nem fél attól, hogy a Jézus Krisztusról szóló bátor biznyságtételével netán elijeszti a

hallgatóit vagy elrontja az ámulat misztikus csodálatát. Jeruzsálemben hirdeti a megfeszített és feltámadott Krisztust.

Nekünk is erre a péteri bátorságra, lendületre van szükségünk 2002 pünkösdjén, hogy ne csak elmeséljük a samáriai asszony történetét, hanem abban a korban, amelyet egyesek a „keresztyénség utáni kornak” vélnék, igehallgató híveink valóban pünkösdi prédikációt hallgathassanak! Fontos a történet, de ezen az ünnepen szóljon inkább a pünkösdi evangélium! („Verbum et sacramenta, organum et ministerium, per quod Spiritus Sancti in cordibus nostris vere efficax est et operator – Az ige és a szentségek azon szerv és hivatal, ami által a Szentlélek szívünkben valóban hatékonyan működik.” Masznyik Endre: *Evangélikus Dogmatika*. Pozsony, 1888. 148–149. old.)

Azzal a reménységgel készülhetünk, hogy Isten Szentlélekének munkája révén, nem hiába prédikálunk. A prédikált ige nem tér vissza üresen.

Evangélikus egyházunknak különösen is nagy kincse, hogy hirdethetjük az ígét, rendeltetésük szerint, helyesen szolgáltatathatjuk ki a szentségeket. Ha valóban megbecsüljük a küldetésünk, akkor pünkösdkor is időszerű a jézusi biztatás: Ne félj, te kicsiny nyáj!

A Szentlélek Krisztushoz visz, és újjászülvén bennünket egyházat teremt.

A textushoz

Jézus miután elhagyta Júdeát, Galilea felé haladt, és Jn 4,4 szerint át kellett mennie Samárián. Ha a történet felől megpróbáljuk értelmezni a „kell” szót, egyrészt a közlekedési kényszerűséget jelentheti, ti. erre vezetett az út, másrészt a Szentlélek munkálkodására is következtethetünk. Jézust vezette a Szentlélek. (Akkor *kivitte Jézust a Lélek a pusztába...* Mt 4,1)

A Szentlélek döntését ismerhetjük fel abban is, hogy a Samárián átvezető utak közül azon haladt, amelyik bár a legrövidebb út volt, de egészen biztosan találkozást jelentett az itt lakó emberekkel. A tengermelléki vagy a Jordánvölgyi jóval hosszabb utakat azok használták, akik semmiképpen sem kívántak közel kerülni a samáriai emberekhez.

Sikár városától kb. 1 km-re található a 23–30 m mély kút, amelyet Jákób forrásának neveznek. A forrás név arra utal, hogy nemcsak a csapadékvizet gyűjtötte össze, hanem a mélyből fakadó forrás is táplálta.

Jézus az úttól elfáradva leült, ekkor az idő délfelé járt, egy samáriai asszony jött vizet meríteni. Három mozzanat, ami szintén a Lélek munkáját sejteti. Mint egy nagy láthatatlan szervező óramű pontossággal dolgozik. Jézust leülteti. A valóságos Isten valóságos emberként megtapasztalja a fizikai teljesítőképesség korlátozottságát. A helyzet hasonlít a tenger lecsendesítésének történetéhez, amikor a tanítványok életre-halálra küzdöttek a viharos vízen hánykolódó hajóval és eközben Jézus mélyen aludt. Visszatérve a történetünkhöz, Jézus elfáradása nem a vé-

letlen műve. Az idő szintén beszédes, mert a délidő nem a vízszerezés ideje, hiszen ekkor van a legerzselőbb hőség. A lehetetlen idő is a Szentlélek felé tereli a figyelmet. A samáriai asszony érkezése ugyancsak elgondolkodtató. Vezet meríteni jött. Egy normális, érett, tapasztalt asszonyról van szó. Nem szenilis, nem degenerált ember, hanem olyan normális személy, aki a Szentlélek vonzásába került. A templomba járás, az igehallgatás, az ígéért és a szentségekért felkerekedés sokak szemében abnormális. Hány keresztyén testvérünknek van rossz időben az istentisztelet? Azonban akit a Szentlélek mozgat, bármikor útnak indulhat oda, a forráshoz, ahol Jézussal és az örök élet beszédevel találkozhat.

Jézus vizet kért az asszonytól. Mindössze két szót mond: *Adj innom!* Jézus kérése megdöbbenetelte az asszonyt. Pünkösdi ünnepén szinte áthallatszik a pünkösdi történet idevágó részlete: *Álmétkodtak mindnyájjan, és nagy zavarban kérdezték egymástól: Mi akar ez lenni?* (ApCsel 2,12) A Szentlélek megdöbbenő találkozásokat munkál az életünk és Krisztus között.

Ahol Krisztus megszólal, ott határok, megmerevedett frontvonalak, bebetonozott falak és gátak szakadnak át. A samáriai asszony ilyen gátszakadásként élte át, hogy őt egy zsidó megszólította és kér tőle.

των δωρεαν του θεου – A δωρεα jellegzetes őskeresztyén irodalmi kifejezés Isten ajándékának megjelölésére. Olyan adományt vagy ajándékot jelöl, ami ingyen, mindenféle el-lenszolgáltatás nélkül adatik. Értékes ajándék, mert gazdagítja a megajándékozott embert. Nem érdem szerinti ajándék.

Az Újszövetség a δωρεα kifejezést a Szentlélekkel is összekapcsolja.

ApCsel 2,38 – *...megkapjátok a Szentlélek ajándékát.* (την δωρεαν του αγιου πνευματος)

ApCsel 10,45 – *...leszállt a Szentlélek mindazokra, akik hallgatták az ígét.* (η δωρεα του αγιου πνευματος)

το υδωρ ζων – megfelelője a héber „majim chajim”. Jer 2,13-ban Jeremiás próféciájában arról van szó, hogy a nép elhagyta az Urat – aki a folyóvíz (élő víz) forrása – és víztartókat (ciszternákat) vájtak, amelyek repedezett falúak és nem tartják meg a vizet. Az „élő víz” Jézus kijelentésének és Jézust mint a kijelentőt jelentik. Tehát Jézus személyéről és az általa adott ajándékról van szó. Isten ajándéka Jézus egész szolgálata, a Szentlélek (ApCsel 2,38), az igazság (Róm 5,17), az üdvösség kegyelme (Ef 3,7; 4,7). A zsidó írástudomány az élő víz elnevezést a törvényre érti. (A törvény igéi életet rejtenek magukban a világ számára.) Jézus azonban önmagára mutat. Amiképpen a forrásvíz a életet jelenti, Jézus Krisztus személye és Isten ajándéka a örök életet rejtik magukban.

A szélzúgás, a lángnyelvek mellett fontos pünkösdi jel a forrásvíz. Mindhárom hasonlat az életünk fontos értékeire utal. Életben tartanak és ugyanakkor a tisztulást is jelentik. A szél mint az időjárás meghatározója nemcsak a egykori hajósok számára befolyásolta az életet. A tűz

mindennapi élet, a háztartás nélkülözhetetlen eleme. A víz fontossága szintén evidencia. Ugyanakkor a szél kisép-ri a szmogot, az áporodott levegőt. A tűz elégeti a szemetet, beolvasztja a selejtet. A víz lemossa a rárakódott koszt. Tehát megújítanak.

Maradjunk a víznél – hiszen ez szerepel a textusban. Figyelemre méltó, hogy Jézus és a samáriai asszony nincsenek közös hullámhosszon. Az asszony valamilyen csodavizet, varázssitalt remél, amely egy csapásra megoldja a vízhardás problémáját. „Ne kelljen idejárnom meríteni.” Jézus azonban nyilvánvalóan másról beszél. Ő az „élet vízével” táplált életet és ennek minden Istentől rendelt ajándékát nyújtja. Isten az élet forrása. A samáriai asszony Jézusnál, az élet forrásánál volt. Az élő Jézus Krisztus megváltó szolgálata, halála, feltámadása és örök uralma az örök élet forrása. Ezért mondja Jézus: *...aki énbennem hisz, nem szomjazik meg soha.* (Jn 6,35)

A samáriai asszony kívánsága teljesült. *Uram, add nekem azt a vizet!* Amikor az ember a forrásból merít, letérdel, lekuporodik, meghajol. Az élő vízzel kapcsolatban sincs ez másként. A fali csapok kényelmes magasságban vannak. A forráshoz le kell térdelni.

Jézus leleplezte az asszonyt. Szeretetlen volt? Olyan kényes ügyre mutatott rá, amit az asszony jó mélyre elrejtett, amitől szomjas és piszkos volt az élete. Manapság ezeket a „kényes ügyeinket” a személyiségjogaink, az ártatlanság vélelme, a magánszféra széfjébe zárjuk. Mi köze Jézusnak ahhoz, hogy ki hogyan él? Az asszony leplez és hordoz. Jézus viszont leleplez. A különbség nyilvánvaló, de a Szentlélek dolgozik!

A samáriai asszony csodák csodájára nem sérült meg. Nem tört össze a lelke. Jákób kútjához nem kellett mentőket hívni, ahogyan az első pünkösdkor sem volt szükség rájuk, mert senkit sem sodort el a szélroham, az apostolok sem szenvedtek égési sebeket a lángnyelvektől. Az asszony őszintén válaszolt. Vallott. Élete kényes problémáját mondta ki. Benne volt a szerencsétlensége, minden bűne. Tehát gyónt. Színt vallott. Bűnbánatában mélyre hajolt, letérdelt, leborult, és egyszer csak elérkezve merített az élet vizének örök életre buzgó forrásából.

A Szentlélek munkájára figyelhetünk. Ezeket a mozzanatokot nagyon fontosnak érzem. Akkor vagyunk lelkészekként, egyházunk szolgálóiként a Szentlélek munkatársai és eszközei, ha Jézus példájára figyelünk. Ne felelünk a forrást, vagy pohárban mérjük az élő vizet, hanem próbáljuk meg elvinni az ige hallgatóit a forráshoz, hogy térdre borulva, alázatosan kérjék: *Uram, add nekem azt a vizet!*

A samáriai asszony Krisztushoz hívogató lett. A Szentlélek misszionáriusaként hirdette: *Jöjjetek, lássátok azt az embert, aki megmondott nekem mindent, amit tettem: vajon nem ez-e a Krisztus?* Szava, hívása, prédikációja másokat is megmozdított. Embereket – gyülekezetet – hívogatót Jézushoz. Isten Szentléleke tege áldássá a pünkösdi szolgálatunkat!

iff. Detre János

PÜNKÖSD 2. NAPJA

• Mt 16,13–18 (19–20)

A szöveg megértéséhez:

Jó két éve már, hogy Jézus járja a vidéket tanítványaival együtt. Most annak a városnak a területén járt, amit Fülöp fejedelem a római császár tiszteletére építtetett. Nevét is innen kapta: Cézarea-Filippi.

Ritka pillanat adódik, hogy a Mester egyedül van tanítványaival. Egy furcsa, eddig még soha fel nem tett kérdést szegez nekik: kinek mondanak engem az emberek? Közvéleménykutatás? Kiszedni a tanítványokból: vajon mi a véleményük az embereknek róla? Tudott dolog, hogy mindezidáig Jézus gondosan titkolta, hogy ő a Messiás. Persze nem is nézték annak... Most a tanítványoknak színt kell vallani.

Kinek mondanak – mi a közvélemény? És ti kinek mondtok engem? Egymás után hangzanak el a vélemények, amik Jézusról keringenek. Feltámasztotta Isten a Keresztelőt és ez Jézusban testesült meg... Mások szerint Illés ő, akit újra elküldött népéhez az Isten. De gondolják Jeremiásnak, vagy valamelyik nagy ótestamentumi prófétának. Csak éppen azt nem ismerik fel benne, aki ő valójában: a Messiást. És a tanítványok? Ez az a pillanat, amit Jn 6,66-67-ből érzékelhetünk: ha a tanítványok sem tekintik Jézust Messiásnak, ha ők sem ismerték fel benne az Isten Fiát, akkor hiábavaló volt az eddigi munkája, szolgálata.

De mintha tanácstalanok lennének. Végül Péter töri meg a csendet, s vallástételével az Újszövetség egyik legcsodálatosabb és legfontosabb hitvallását, bizonyoságtételét teszi. „Te vagy a Krisztus” – óriási fordulat volt ez a tanítványok életében. Hiszen ott, abban a pillanatban döbentek rá, hogy nem országot, hanem lelket felszabadító Messiásunk van!

Jézus világosan megmondja, hogy amit Péter mondott, azt nem test és vér, tehát nem ember nyilatkoztatta ki számára, hanem az Isten. Mi már tudjuk, hogy a Szentlélek.

Jézus azt a Pétert szólította meg, aki isteni kinyilatkoztatást kapott. Így kap Jézustól új nevet: „köszikla”. Péter annak a csodás épületnek az első köve, mely az anyaszentegyház, s ezután Jézus minden más követ erre épít rá. Kulcsok hatalmát bízta rá, de nem Péter az üdvözítő, sem nem utódai, hanem egyedül Jézus Krisztus.

Meditáció

A 70-es évek vége felé Párizsban megjelentettek egy negyedéves magazint. 250 ezer példánnyal, s ezzel a címmel: *Jézus*. De úgy állították be a folyóirat profilját, hogy Jézusnak csupán az emberi és történelmi alakjával foglalkozott. Föltették a nagy kérdést: ön szerint ki a világtörténelem valaha élt legnagyobb embere? Dőltek a válaszok. A megkérdezettek 53 %-a Jézusra szavazott. Napóleon 31 %-ot kapott,

míg Marx mindössze 8 %-ot. A többi jelentéktelen volt. (Persze ismert, hogy Napóleon száműzetésében hódoló lélekkel ismerte el Jézus istenségét.)

Számunkra, Krisztusban hívők számára ez azért érdekes, mert ha Jézust az egyszerű közvélemény emberségében is ilyen óriásnak értékeli, mennyivel inkább döntő számunkra az a valóság, amit Péter mondhatott: *Te vagy a Krisztus, az élő Istennek Fia!* Ezt a péteri vallomást Jézus sem tartotta magától értődőnek. Erre a titokra sem Péter, akinek képzelőereje nagy volt, sem János, aki tele volt szeretettel, sem a művelt Fülöp nem jöhetett volna rá magától. Nem véletlenül mondotta Jézus az elhangzott vallástétel után: *Boldog vagy Simon, Jóna fia, mert nem test és vér jelentette ki neked, hanem az én mennyei Atyám!*

Nem valamiféle emberi tudomány, hanem isteni megvilágosodás vezette Pétert, hiszen enélkül soha nem jutott volna ennek a titoknak a nyitjára.

Krisztus Atyja a mi Atyánk is, Krisztus dicsősége a miénk is, örök élete együttal a mi örök életünk is.

Egy döntő kérdés: Hogyan lehetett az Isten Fiából Emberfia? Hogyan lehet azt megmagyarázni, hogy a végtelenből véges lett? Miért lehetett boldogságból szenvedő? Hát ha Úr volt, mért kellett szolgává lennie? A lélekből test?

Egészen világos, hogy ezek csupán látszólagos ellentétek, hiszen Jézus földi megjelenésével semmit sem veszített el abból, ami számára istenségében biztosított volt.

Nagy titok ez, de enélkül nem láthatjuk semmi értelmét az egész krisztusi tanításnak. Ennek híján lehetett Jézus nagyszerű ember, kiváló gyógyító, pszichológus, de mondandója nem ért volna el csak a földhöz ragadt emberhez. Krisztus tanítása egyedül isteni örömhírnek fogható fel, de soha sem volt semmiféle bölcselet, vagy ideológia. Jézus Krisztus Urunk istenségének hite nélkül az egész evangélium elveszítené üzenetének lényegét, értelmét, és nem maradhatna más belőle, mint egy silány legenda, vagy mítosz.

Gondolatok az igehirdetéshez:

Rendkívül érdekes, hogy ebben a „pünkösdi” igében egyetlen szó nincs a Szentlélekről. Pedig végig benne van, az egésztest áthatja és a munkáját ismerhetjük fel felolvasott ígénkéből.

A Szentlélek úgy munkálkodik, hogy engem bizonyosságtételre kényszerít. Tagadhatatlan tény, hogy a hit mindig ott keletkezik, ott lesz nyilvánvalóvá, ahol a Jézus-kérdés élénk kerül.

Kicsoda ő? Mit jelent nekem? És mit vallok róla? Milliós a válaszok lehetősége. A tanítványok kortársai is egyre másra mondják elképzeléseiket. Ezek azonban mind az emberi mérce szerint valók. Kiváló ember, jó gyógyító, titokzatos ember. Biztos, hogy minden ilyen értékelés nagyra becsüli Jézust. De ő nem ez!

Hát akkor kicsoda is ő ma a mi számunkra?

Péter hitvallása nem mások véleményének átvétele, a

hallott hírek elmondása, hanem személyes megtapasztalás. Ő felismerte és meggyőződött arról, hogy az, akit ő követ, akinek a tanítványául szegődött. Nincs az igében, de tudjuk, hogy a Szentlélek világosította meg, amikor így mondta: *Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia.* Ezt a bizonyosságtételt valóban a Lélek adta a tanítványnak.

És ez a csodálatos erő, a Szentlélek, mely egyházat terem. Jézus azt ígéri Péternek, hogy azon az alapon épít fel az anyaszentegyházat. Így lett Péter az első kő! Nem több! De pünkösöd drága ajándéka igehirdetésén keresztmeger- ezeket mozgatott meg és vezetett a Krisztushoz.

Ez a pünkösdi Szentlélek volt az, mely szolgálatba állította Pétert és kulcsokat bízott reá. Nem Péter dönt az üdvösség kérdésében. Rá Jézus az evangélium hirdetését bízta, és arra hatalmazta fel, hogy a Krisztusról szóló bizonyosságtételt hirdesse.

A pünkösdi Szentlélek az, aki bennünket is szolgálatba állít. Azt is megígéri, hogy az egyház erő lesz, a pokol sem pusztíthatja el. De vajon honnan származik az egyháznak ez az ereje, életképessége? Talán a tudományából? Talán a szervezetségéből? Diplomáciai ügyeskedésből? Kiváló vezetők munkájából? Távolról sem!

Hát akkor kicsoda az az erő, amely az egyházat fenntartja, és az evangélium hirdetésének lehetőségét biztosítja?

Hallatlan egyszerű a válasz: *Jézus!* Az egyházban mindenek ellenére élő *Jézus!* Az egyház nem emberi intézmény, hanem a hívek közösségében továbbélő Krisztus. A názáreti ácsmester és az, akiről Péter azt mondhatta: „Te vagy a Krisztus”, az egy és ugyanaz. Ez az egyház ereje és az egyetlen garancia fennmaradására. Nem Péter a kőszikla, hanem a péteri hit és vallomás. Ez pünkösöd, a Szentlélek ajándéka.

Solymár Péter

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE

• Ef 1,3–14

Az ünnep veszélyei

Veszély lehet számunkra, hogy az ünnepen igehirdetés helyett előadást tartsunk a *Szentháromság titkáról*, bőszen fejtegetve az érthetlent. Vigyázzunk! A Szentháromság a racionalitás számára éppúgy botránykő és *bolondságkő*, mint a keresztről szóló beszéd! Logikailag megoldhatatlan, miként lehet Isten egyetlen, mégis három személy. Nem a Szentháromság titkainak elméleti, teológiai fejtegetése szükséges (ami amúgy is intellektuális lehetetlenséget követelne a – prédikátor helyett – előadótól), hanem az egyház titkának meghirdetése. Az, hogy *őbenne van – az ő vére által – a mi megváltásunk, bűneink bocsánata.* Nem az a lényeg, hogy megértsük, hogyan is lehet az Egy Isten három személy, hanem hogy elhiggyük: Isten mindenestül azon fáradozik életünkben, hogy megszabadítson bűneinktől és üdvösséget szerezzen számunkra. Ezért küldte el az Atya a Fiút a világba, ezért teremtett egyhá-

míg Marx mindössze 8 %-ot. A többi jelentéktelen volt. (Persze ismert, hogy Napóleon száműzetésében hódoló lélekkel ismerte el Jézus istenségét.)

Számunkra, Krisztusban hívők számára ez azért érdekes, mert ha Jézust az egyszerű közvélemény emberségében is ilyen óriásnak értékeli, mennyivel inkább döntő számunkra az a valóság, amit Péter mondhatott: *Te vagy a Krisztus, az élő Istennek Fia!* Ezt a péteri vallomást Jézus sem tartotta magától értődőnek. Erre a titokra sem Péter, akinek képzelőereje nagy volt, sem János, aki tele volt szeretettel, sem a művelt Fülöp nem jöhetett volna rá magától. Nem véletlenül mondotta Jézus az elhangzott vallástétel után: *Boldog vagy Simon, Jóna fia, mert nem test és vér jelentette ki neked, hanem az én mennyei Atyám!*

Nem valamiféle emberi tudomány, hanem isteni megvilágosodás vezette Pétert, hiszen enélkül soha nem jutott volna ennek a titoknak a nyitjára.

Krisztus Atyja a mi Atyánk is, Krisztus dicsősége a miénk is, örök élete együttal a mi örök életünk is.

Egy döntő kérdés: Hogyan lehetett az Isten Fiából Emberfia? Hogyan lehet azt megmagyarázni, hogy a végtelenből véges lett? Miért lehetett boldogságból szenvedő? Hát ha Úr volt, mért kellett szolgálva lennie? A lélekből test?

Egészen világos, hogy ezek csupán látszólagos ellentétek, hiszen Jézus földi megjelenésével semmit sem veszített el abból, ami számára istenségében biztosított volt.

Nagy titok ez, de enélkül nem láthatjuk semmi értelmét az egész krisztusi tanításnak. Ennek híján lehetett Jézus nagyszerű ember, kiváló gyógyító, pszichológus, de mondandója nem ért volna el csak a földhöz ragadt emberhez. Krisztus tanítása egyedül isteni örömhírnek fogható fel, de soha sem volt semmiféle bölcselet, vagy ideológia. Jézus Krisztus Urunk istenségének hite nélkül az egész evangélium elveszítené üzenetének lényegét, értelmét, és nem maradhatna más belőle, mint egy silány legenda, vagy mítosz.

Gondolatok az igehirdetéshez:

Rendkívül érdekes, hogy ebben a „pütkösi” igében egyetlen szó nincs a Szentlélekről. Pedig végig benne van, az egészet áthatja és a munkáját ismerhetjük fel felolvasott igénkben.

A Szentlélek úgy munkálkodik, hogy engem bizonygáttételre kényszerít. Tagadhatatlan tény, hogy a hit mindig ott keletkezik, ott lesz nyilvánvalóvá, ahol a Jézus-kérdés élénk kerül.

Kicsoda ő? Mit jelent nekem? És mit vallok róla? Milliós a válaszok lehetősége. A tanítványok kortársai is egyre másra mondják elképzeléseiket. Ezek azonban mind az emberi mérce szerint valók. Kiváló ember, jó gyógyító, titokzatos ember. Biztos, hogy minden ilyen értékelés nagyra becsüli Jézust. De ő nem ez!

Hát akkor kicsoda is ő ma a mi számunkra?

Péter hitvallása nem mások véleményének átvétele, a

hallott hírek elmondása, hanem személyes megtapasztalás. Ő felismerte és meggyőződött arról, hogy az, akit ő követ, akinek a tanítványául szegődött. Nincs az igében, de tudjuk, hogy a Szentlélek világosította meg, amikor ki mondta: *Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia.* Ezt a bizonygáttételt valóban a Lélek adta a tanítványnak.

És ez a csodálatos erő, a Szentlélek, mely egyházat teremt. Jézus azt ígéri Péternek, hogy azon az alapon épít fel az anyaszentegyházat. Így lett Péter az első kő! Nem több! De pütkösd drága ajándéka igehirdetésén keresztül ember-ezreket mozgatott meg és vezetett a Krisztushoz.

Ez a pütkösi Szentlélek volt az, mely szolgálatba állította Pétert és kulcsokat bízott reá. Nem Péter dönt az üdvösség kérdésében. Rá Jézus az evangélium hirdetését bízta, és arra hatalmazta fel, hogy a Krisztusról szóló bizonygáttételt hirdesse.

A pütkösi Szentlélek az, aki bennünket is szolgálatba állít. Azt is megígéri, hogy az egyház erő lesz, a pokol sem pusztíthatja el. De vajon honnan származik az egyháznak ez az ereje, életképessége? Talán a tudományából? Talán a szervezetségéből? Diplomáciai ügyeskedésből? Kiváló vezetők munkájából? Távolról sem!

Hát akkor kicsoda az az erő, amely az egyházat fenntartja, és az evangélium hirdetésének lehetőségét biztosítja?

Hallatlan egyszerű a válasz: *Jézus!* Az egyházban mindennek ellenére élő *Jézus!* Az egyház nem emberi intézmény, hanem a hívek közösségében továbbélő Krisztus. A názáreti ácsmester és az, akiről Péter azt mondhatta: „Te vagy a Krisztus”, az egy és ugyanaz. Ez az egyház ereje és az egyetlen garancia fennmaradására. Nem Péter a kőszikla, hanem a péteri hit és vallomás. Ez pütkösd, a Szentlélek ajándéka.

Solymár Péter

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE

• *Ef 1,3–14*

Az ünnep veszélyei

Veszély lehet számunkra, hogy az ünnepen igehirdetés helyett előadást tartsunk a *Szentháromság titkáról*, böszven fejtegetve az érthetlent. Vigyázzunk! A Szentháromság a racionalitás számára éppúgy botránykő és *bolondságkő*, mint a keresztről szóló beszéd! Logikailag megoldhatatlan, miként lehet Isten egyetlen, mégis három személy. Nem a Szentháromság titkainak elméleti, teológiai fejtegetése szükséges (ami amúgy is intellektuális lehetetlenséget követelne a – prédikátor helyett – előadótól), hanem az egyház titkának meghirdetése. Az, hogy *őbenne van – az ő vére által – a mi megváltásunk, bűneink bocsánata.* Nem az a lényeg, hogy megértsük, hogyan is lehet az Egy Isten három személy, hanem hogy elhiggyük: Isten mindenesetül azon fáradozik életünkben, hogy megszabadítson bűneinktől és üdvösséget szerezzen számunkra. Ezért küldte el az Atya a Fiút a világba, ezért teremtett egyhá-

zat a Lélek ereje által, és ezért munkálkodik szüntelen Szentlelke révén azóta is az egyházban. Próbáljuk meg inkább azt megvilágítani, hogy Isten Igéje időnként mást ad elénk, mint amit emberi gondolkodásunk természetesnek tartana. A Szentháromságot és titkát nem boncolgatni kell, hanem magasztalni és imádni – ahogyan Pál teszi! Szerepel szakaszunkban az Atya-Fiú-Szentlélek hármasság, de az apostol nem filozofál ezzel kapcsolatban, hanem a megváltásról beszél, ill. azokról a titkokról, amelyek a nyilvánlatkoztatás és Isten mennyei bölcsessége révén váltak hozzáférhetővé (nem pedig emberi bölcsesség által).

Nem a Szentháromság titka kerül elő a levélben, hanem az egyház titka, amelyben Isten minden hívőt egybeszerkesztett. Mai individualista korunkban, ahol a vallás kérdéseit is hajlamosak az emberek csupán az egyén problémájaként kezelni (és eljutunk a *maguk módján vallásosak tömegéhez a Krisztus módján vallásosok közössége* helyett), érdemes odafigyelni az igazi titokra. Arra, amit nem magunknak kreálunk, amit nem a szenzációéhség víziója vetít elénk, hanem a megváltásunkon munkálkodó *Szentháromság egy igaz Isten* jelentett ki a világ kezdete, minden idők előtt eltervezett akaratából és akaratáról.

Mindezt merő szeretetből teszi – ezért valóban nevezhető a levél együtt a szeretet levelének is: „a *szeretet* kifejezés igei alakja (agapaó) kilencszer fordul elő a levélben, miközben Pál összesen huszonháromszor említi ezt többi levelében. Az agapé főnevet tízszer használja az efézusi levélben, míg az összes többiben együttvéve hatvanötöszer. Tehát a *szeretet* igei vagy főnévi alakja tizenkilencszer fordul elő az Efézusi levélben a százhat más előfordulás közül. Ez azt jelenti, hogy a szeretetre való utalásainak több mint egyhatoda az Efézusi levélben található. Ez a levél a szeretettel kezdődik (Ef 1,4.6), és a szeretettel is végződik” (6,23–24). (A Biblia ismerete)

Másik titok is megjelenik a levélben, jelen szakaszunkban is: kiválasztás ill. predestináció. Érdemes eldönteni, ezzel a gondolatfonallal akarunk-e egyáltalán foglalkozni – hiszen a textus olyan gazdag, hogy akár egy-egy részletet is kiválaszthatnánk témának, bőségesen elegendő lehetne az igehirdetés számára ennek a 12 vers hosszúságú doxológiai mondatnak egy részlete is.

Bevezetés

Úgy vélem, még ha a levél legelejéből is származik textusunk, és így talán logikusan tágíthatjuk láthatárunk a teljes levélre, az igehirdetést nem szolgálja, ha túl sokat foglalkozunk a levél eredetével, hogy Efesus-e, vagy más a címzett, hogy Pál-e, vagy más a szerző – mindez az igehirdető számára fontos háttéranyag lehet, és akár befolyásolhatja is az igehirdetés irányát, de pár mondatnál hosszabban értekezni a bevezetéstani problémákról tulajdonképpen nem a szószékre való. A legfontosabb mindenképpen az, hogy az egyház leveléről van szó, Krisztus uralmának, váltóságának és szeretetének egyetemessége jelenik meg a

levélben és a mai szakaszban is jelentős szerepe van. A bevezetéstani kérdéseket tehát ennek fényében tekintsük.

A város: Efesus akkoriban az egyik legismertebb város volt Kis-Ázsiában – 200 ezer körüli lakosságával hazánkban is irigylésre méltó méretű lenne. Világgraszoló kereskedelme mellett számunkra legfontosabb jellemzője, hogy Artemisz-templomát a világ hét csodája között említették. Származott is belőle sok probléma Pál missziói munkájában, a legszélsőségesebb eset a Demetriosz felbujtotta ötvös-lázadás volt. Első alkalommal Pál csak rövid ideig maradt a városban, de következő missziói útján majdnem 3 évig állomásozott itt, ennek következtében missziói góc lett Efesusból, valószínűleg börtönt is szenvedett itt. János is itt töltötte utolsó éveit. Míg ez az első a hét kis-ázsiai gyülekezetnek írt üzenetek sorában, és így „főhelyen áll”, *de az a panasgom ellened, hogy nincs meg már benned az első szeretet.* (Jel 2,4)

Keletkezési körülmények: A kutatók vitatkoznak azon, vajon eredetileg is Efesusba szolt-e a levél (elsősorban a személyes jelleg hiánya miatt vonják kétségbe), vagy pl. Laodiceába, netán körlevél volt, ill. némelyek alapvetően tagadják, hogy Pál írhatta volna. Tulajdonképpen nem fontos ezzel foglalkoznunk részletesen, a levél a maga tartalmát tekintve szilárdan áll, emellett kétszer is Pált nevezi meg szerzőnek, a 3,1 szinte csak mellékesen (a fogsággal összefüggésben), ami egyébként sem jellemző a pseudo-epigráf iratokra. A hitelességet kétségbe vonó elméletek amúgy is sok szubjektív és bizonytalan elemet tartalmaznak. Nincs elég alap elvitatni Páltól a levelet. A legvalószínűbb, hogy a Kolosséi levéllel egy időben írhatta 59–60 körül. Fogság-levélről van szó, de szintén több feltételezés van e fogság helyére vonatkozóan. Talán leginkább a római keletkezés támasztható alá. Ravasz szerint „a levél kicsiben mása a Római levelnek”. Számomra ez személy szerint úgy jelentkezett, hogy Lutherrel ellentétben nem Róm, hanem Ef lett a hit általi megigazulás *alapirata*.

Egzegéztörödékek

Mivel a szakasz nagyon hosszú, még azon kulcsfontosságú szavak között is válogatni célszerű, melyek elemzésére kitérhetünk.

Ευλογητος – ευλογησας – ευλογία: Pálnak mint Izráel gyermekének természetes fogalom, kegyességének alap-eleme az áldás. Az Ószövetség népe számára ezek leginkább materiális, földi javakban megnyilvánuló áldások. Az ευλογεω eredeti értelme: jót mondani, és így lett jelentése áldást mondani. Az ember ajkán áldás fakad, mert átélte, hogy Isten megáldotta őt. Nagyszerű felismerés lehetett Pál számára, hogy Isten áldásai most már messze meghaladják ezeket: mennyei és lelki áldásokról van szó.

εξελεξατο: visszaul Izráel kiválasztására. (Nem véletlenül szól arról a levél, hogy most már zsidók és pogányok egyek, együtt kiválasztottak!) Minden pelagianizmust lehetlenné tesz Isten ezen tette: a világ teremtése előtt kiválasztott.

αμωμος: az áldozati állatok hibátlan voltára utal.

προορισας: „a praedestináció-tan valójában az üdvösség kizáróan isteni kauzalitásának legkeményebb kifejezése. Nem erényességünk, nem kegyességünk, hanem egyedül Isten szabad, megmagyarázhatatlan, logikailag indokolhatatlan, tehát valóban ingyen kegyelme magyarázza csupán azt, hogy kivé lettünk és leszünk!” (Balikó)

κατα την ευδοκίαν του θεληματος αυτου: Isten kiválasztásának és eleve elhatározásának valójában egyetlen indoka adható: Isten maga. Szuverenitása mindenk felett áll, értelmetlenné tesz minden ezzel kapcsolatos *Miért?* kérdést.

εν χριστω: Pál kulcsszava: a *Krisztusban*. Ezzel jelzi azt is, hogy a keresztyén élet teljesen más síkon zajlik, mint a világ léte, azt is, hogy valamiféle misztikus egyesülést jelent Krisztussal, és azt is, hogy nélküle nem képzelhető el, tőle nem szakítható el és nem függetleníthető.

την απολυτρωσιν: felszabadulás, megszabadulás, megváltás; nem a testtől, vagy e világtól vált meg, hanem testünket váltja meg – már ebben a világban is, teljességében pedig odaát.

δια του αιματος αυτου: Nem emberi erőfeszítésből, nem gnózis által, nem bölcselkedés révén, hanem kizárólag Krisztus véréből lehet megváltásunk.

την αφεισιν των παραπτωματος: Isten előtti *helyreállítása* nem képzelhető el másképpen. Sehogyan nem hidalható át az a hatalmas szakadék, ami köztünk és Isten között tátong a bűn révén, mint a megbocsátással. Ez nem vezethető le semmiből, csak döbbsent csodálkozással állhatunk e titok előtt is: Isten mindenk ellenére, mégis hajlandó megbocsátani – Krisztusban, az ő vére által. Ezért nem csupán mentességet jelent a büntetés alól, hanem egyúttal elindít egy újfajta életre.

εν παση σοφια και φρονησει: Isten bölcsességéről és értelméről van szó, nem az emberéről. Épp ezért ez a mennyei, lelki ajándékokhoz tartozik, nem a természetes emberi tulajdonságokhoz.

το μυστηριον: itt végképp szakadék tátong az isteni bölcsesség és az emberi értelem között.

Isten titkait csak tőle, csak kinyilatkoztatásából tudhatjuk meg – de még utólag is titok marad. Ezért igaz az a sokakat ugyan bosszantó, de kikerülhetetlen igazság, hogy a keresztyénség tanítását (Isten titkait) hit nélkül még megérteni sem lehet.

εσφρ: biztosítást, ismertetőjeggyel megbélyegzést, hitelesítést jelent.

αγισθητε: foglaló, előleg.

Magyarázat

Minden Istentől indul. Nem abban reménykedik Pál, hogy ha *jókat mond* Istenről, akkor cserébe, fizetségül majd megáldja őt, hanem jól tudja, hogy már réges-rég, mielőtt megszülettünk volna, a teremtés előtt kezdődött minden – a magunk élete tekintetében is. Ezért tölti el szívét a há-

laadás, és tör fel belőle a himnikus körmondat. Amúgy is nagy különbség van aközött, ahogyan mi áldjuk Istent, és ahogyan ő megáld minket: „Mi szóval áldunk, Isten áldásai ellenben tettek, itt közelebbről: a megváltás hatalmas tényei.” (Jubileumi kommentár)

Isten hatalmas lelki áldásai indítanak a hálaadásra, áldásra. „Pál az ige befejezett alakját használja arra utalva, hogy a hívők megáldása és kegyelemben részesítése az örökkévalóság múltjában történt. ... Ezek az áldások már is a hívők rendelkezésére állnak, ezért nem kérni kell őket, hanem igénybe venni hit által.” (A Biblia ismerete)

Isten áldásai a Szentháromság mindegyik személyénél együttes munkájára épülnek – ez adja a kapcsolódást az ünnephez. Az Atyaisten már a világ teremtése előtt kiválasztotta a hívőket, elrendelte az üdvösséget – azaz elhatározta a Fiúisten áldozatát a Golgotán. Mindezt a keresztyének Jézusra visszatekintve, és *pünkösöd ajándékaival zsebükben* a Lélek pecsétjéből és zálogából, a *mennyei életből* tudhatják biztos alapként saját életükben. Mindezzel emellett nem feledhetjük, hogy Isten kiválasztásának nemcsak alapja Isten maga és az ő jótetszésének akaratja, hanem célja is őbenne van, végső soron minden saját dicsősége kisugárzását szolgálja – így keresztyén életünk sem önmagunkért van, hanem azért, hogy dicsőséges kegyelmét magasztaljuk és hirdessük.

Áldásait azonban nem csak úgy, a levegőben lógva adja az Atya, hanem Krisztus vérével váltott meg, őbenne nyerhető el. Mert így határozott már a világ teremtése előtt, így tetszett szuverén akaratának. Ugyanakkor azért is adja kegyelmét, hogy a hívők megértsék (legalábbis részben) ezt az akaratát. Ezért ismertette meg velünk akaratának titkát. Mivel emberi oldalról ezek meglátása és megértése bizonytalan, Isten maga adott bizonyosságot a Lélek pecsétje révén. A pecsét védjegy is, hitelesít, tulajdonjogot jelöl. Fokozza a hívők bizonyosságát, hogy a pecsét mellé zálogot is ad Isten: előleget ad már ebben az életben, egyúttal pedig jelzi azt is, hogy a mennyben még ennél is sokkal több vár ránk ajándékaiból és áldásaiból.

A kiválasztás kérdése komoly problémákat vet fel. Mint az elején említettem, nem biztos, hogy ezzel most kell foglalkozni. Azonban nem árt, ha látjuk, mi az, amit tanít, és mi az, amit nem tanít a Biblia a kiválasztásról. Tudatja velünk, hogy Isten embereket választ ki az üdvösségre. A Lélek záloga értelmében a kiválasztottságot *le is lehet mérni* abból, miként reagálunk az evangéliumra – akik hallják, meghallották és hisznek, elhitték az evangéliumot, kiválasztottak, világból kihívtak, a lelki *αγαπαι* tagjai. Mindemellett a Szentírás nem tanítja, hogy Isten kárhozatra is választana ki embereket – annak ellenére, hogy nem tagadja, hogy a hitelenség kárhozatba vezet. „Sohasem ítélt el senkit, aki megérdemli az üdvösséget (ilyenek nincsenek), de üdvözít némelyeket, akiket el kellene ítélnie.” (MacDonald) Mindemellett Isten szól az ember felelősségéről is – el lehet játszani a kegyelmet! A kető ugyan egymásnak ellentmondani látszik, mégis a sol-

logikai okoskodás helyett inkább hittel el kell elfogadni. Ugyanis e kettősség valójában nem másra mutat, mint arra, hogy Isten – Isten. Őt nem irányítja semmi és senki, teljesen önálló, mindenek felett álló. Ugyanakkor ez nem önkényhez vezet, mert lényegéből fakadóan a szeretet vezérli (1Jn 4,8). Mindez értelmünknek és saját bölcsességünknek felfoghatatlan – titokról van szó. Nem megérteni, hanem megélni kell. „Az igazság nem valahol a kiválasztás és az emberi szabad akarat között van, hanem mindkét végletben.” (MacDonald) „A Szentírás sehol sem tárja fel a kiválasztás titkát, és óvakodnunk is kell azoktól, akik túl aprólékosan vagy mereven próbálják rendszerbe foglalni azt.” (Stott)

Isten az örökkévalóságban – a világ teremtése előtt – választott ki magának népet arra, hogy szent és feddhetetlen legyen. Nem azért választott ki, mert úgymint előre tudta, hogy szentek és feddhetetlenek leszünk, hanem épp kiválasztása által munkálja bennünk a szentséget. Mivel itt nem elméleti fejtegetésbe bocsátkozik Pál, valójában fel sem vetődhet a kérdés: Mi van azokkal, akiket Isten nem választott ki? Az igehirdetésünknek sem ez a témája, kérdése... Ami számunkra fontos: ez örök isteni εκλογη alapján áll a kiválasztottak serege, az εκκλησια.

Gondolatmorzsák

Sokféle véleményt hallani arról, mi az egyház feladata. Kívülről és belülről egyaránt bőven lőnek bakot. Minden megfogalmazás tulajdonképpen baklövés, amíg az emberi oldalról próbáljuk meghatározni, mi is a keresztyénség. Pl. keresztyénként élni azt jelenti, mint *Isten hajóját-ügyét tolni!* Régen elvesztünk, ha nekünk kell Isten ügyét tolni... Az más, hogy benne munkálkodni természetesen feladatunk – de hatalmas tévedés (nyíltan, vagy *szinte*, toldalékkal elfedve) mindent az embertől tenni függővé, mert „nem azé, aki akarja, és nem is azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené.” (Rm 9,16) Aki mindig azt hiszi pl., hogy a gyülekezet növekedése csupán attól függ, hogy a lelkész mennyi energiát fektet bele, annak valójában nincs fogalma arról, hogy mit takar a keresztyén élet, miről szól a keresztyénség, mi is a Krisztus-hit. Jegyesoktatásban a jobbik eset, ha a *Tízparancsolatot* jelöli meg valaki a keresztyénség lényegéként, pedig milyen messze is van ez az igazságtól! Már jobbnak tekinthető – legalábbis jól értve – az Istennel való kapcsolat megjelölése. A megváltás azonban véletlenül sem szokott előfordulni az ilyen beszélgetésekben... Pál ezt is helyre teszi e levélben, és megfogalmazza, mi is a keresztyénség, mi is az egyház, miben is áll az üdvösség.

Az ókori extra ecclesia nulla salus jelentése e levél értelmében érthető. Ha szeretjük is az individualizmust, ma is érvényes alapigazság. (Csak persze nem azt jelenti, hogy az ókori bantuk, dél-amerikai indiánok, vagy akár mai távoli kultúrák népei, akik soha nem is hallottak Krisztusról, és így természetesen nem is egyháztagok, csak kárho-

zatra juthatnának... Ahogyan az Ószövetség népe sem esik ki csupán azért az üdvösségből, mert nem hallott Krisztusról és egyházáról.)

Az igazságot akkor lesz számunkra érdekes, akkor lesz számunkra is jelentősége, sőt, egyáltalán jelentése, ha Istent nem úgy fogjuk fel, mint aki egy nagy ívű előadásban kifejti nekünk, ismerteti titkait, aztán azon eltöprenghetünk, *bölcselkedhetünk* rajta, hanem életünkben felfedezük ezeket a titkokat, ezeknek valóságát. Akkor lesz számunkra jelentősége a Szentháromság egy Istennek, ha magunk is rádöbbenünk: igen, valóban rá kellett döbbenem, hogy Isten már mindent megtett értem, már kiválasztott, fiául fogadott – még mielőtt nekem ilyesmi egyáltalán eszembe juthatott volna. Lehet, hogy megfeszítve kerestem – de megtalálni csak azt lehet, ami létezik. Ő készítette el minden ajándékát már a világ teremtése előtt. Áldott legyen érte! Hiszen mi más lehetne a reakciónk e titkok megértésére, mint a térdre borulás?!

Vázlat

A Szentháromság Isten minden lelki áldása
Kiválasztással elrendelve
Véren megváltva
Titkokat megismertetve
Záloggal elpecsételve

Irodalom

- Jubileumi kommentár.* Bibliatéka CD-ROM, Arcanum Adatbázis Kft.
Ravasz László: *Az Újszövetség magyarázata II.* A Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. Budapest, 1991
A Biblia ismerete kommentársorozat VII. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány. Budapest, 1998
MacDonald, William: *Újszövetségi kommentár II.* Evangéliumi Kiadó. Budapest, 2001
Balikó Zoltán: *Az Efézusi levél.* A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya. Budapest, 1985
Stott, John: *Az Efézusi levél.* Harmat Kiadó. Budapest, 1994

Szakács Tamás

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 1. VASÁRNAP • 2MÓZ 19,3–8

Szentháromság ünnepe utáni idő

Szentháromság ünnepe utáni időszak elején olyan ígérész adja az igehirdetés alapját, mely egy új kezdet lehetőségét hirdeti meg Isten népének. Az ígérésben arról hallunk, hogy Mózes a Sínai-hegyen kijelentést kapott Istentől. Üzenetet bízott rá Isten, melyet népe felé kellett tolmácsolnia.

Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok üzenetének megfogalmazása vár ránk az előttünk álló fél esztendőben. Úgy, ahogyan azt az Úrtól kapjuk, úgy, ahogyan azt szívünkre helyezi. Ha ünnepektől nem is lesz teljes az

előttünk álló időszak, mégis azt mondhatjuk, hogy mindig ünnepi díszbe öltözik a szív, amikor az Úr szól hozzánk. Az üzenetet pedig féltve őrzött kincsként próbáljuk tolmácsolni, hogy ugyanolyan megszólító erejű legyen és szolgálatba indító, ahogyan azt mi is megtapasztalhattuk felkészülésünk során.

Egy kicsit az előttünk álló vasárnapok üzeneteként, programjaként is felfogható az, amit Isten Mózesnek mond igérszünkben. Ebben Isten kifejti, hogy ő – mindent megelőző módon – szeretetéről és gondoskodásáról biztosítja a kiszabadított és vándorló zsidóságot. Szabadítását és gondoskodását követően pedig azt várja tőlük, hogy mondjanak igent az igékre és tartsák be azokat. Attól kezdve, hogy megfogadják és megtartják azokat, nem csak egy nép lesznek a sok közül, hanem Isten népe, választott nemzetsége.

Figyelj a hívó szóra! – hangzik felénk Ágendánk e vasárnapi témamegjelölése. Isten a vele való közösségre hív. Isten igéjének hallgatására és annak megtartására hívja népét, gyülekezetének minden egyes tagját. Úgy, amint a választott népnek a szabadulást, az életben maradást és a megmaradást jelentette, figyelni Isten szavára, úgy nekünk is az örök életünk függ attól, meghalljuk-e Isten hívó szavát.

Az alapigéről

Izrael népe, pusztai vándorlásának első, jelentősebb állomásként ért a Sínai-hegyhez. Ennél a hegynél – 3 hónapnyi vezetés és gondoskodás után – tette fel kérdésként Isten, kívánnak-e választott népeként vele szövetségre lépni. Eddig folyamatosan csak adott és segített az Isten. Büntetni sem büntetett ez idő alatt, pedig az élelem miatt már többször lázadtak is ellene.

3. vers: Mózes kezdettől fogva Isten akaratának és üzenetének tolmácsolója és a nép vezetője volt. A Sínai-hegynél is felvállalta azt a szerepet, hogy közvetítsen a nép és Isten között. Mózes nem szabadságharcosként vívta ki népe élén az Egyiptomból való szabadulást. Nem fegyverek erejére, vagy felkelők elszántságára alapozta az Egyiptomból való szabadulást, hanem egyedül az Úr erejére. Újra és újra figyelmesen végignézhette, hogyan szerez nekik szabadulást az Úr. A pusztában Mózesnek nem volt már szüksége Áronra úgy, mint aki tolmácsolja, megfogalmazza a nép felé Isten szavát. Mózes odalépett Isten közelébe, hogy azután Isten további tervét, útmutatását és akaratát közvetítse a nép felé. Mózes feladatának és szolgálatnak tekintette az Istennel való kapcsolattartást. Isten elé vitte a nép kérését, ugyanakkor Isten szándékát, és tervét sem hallgatta el Izrael előtt.

4. vers: Egyiptom isteni csapások sorozatát volt kénytelen elszenvadni a fáraó keményszívűsége miatt. Mint egy háború utáni csatatér, úgy nézhetett ki az ország: letarolva, elszegényedve és sokakat gyászolva. A zsidóság pedig azt látta, hogy őket nem érik a csapások, nem sújtják a betegségek, és a végén pedig szabadon elvonulhatnak. Isten háborút viselt értük Egyiptommal, és szabadulást szerzett

népének. Több évszázados rabszolgasors után, a kezdetén néha nem tudtak mit kezdeni szabadságukkal. Olykor ez arra volt jó, hogy visszasírják az egyiptomi háfosfazekakat. A sasfióka szabadsága is olyan, amivel nem tud néha mit kezdeni. A szabadsága veszélybe sodorhatja. A repülés szabadságát segédlettel kell tanulnia. Sokszor meg kell pihennie az őt tanító madár hátán. A pusztai vándorlás során megtapasztalta a zsidóság, hogy Isten miként gondoskodik róluk, amikor megéheztek és amikor megsomjaztak. Isten mint sas madár gondoskodott róluk, hogy a szabadság után ne a biztos halál legyen az osztályrészük. Évszázados rabszolgaság után Isten szabaddá tette őket. Igazi szabadságra, az ő szolgálatára hívta őket.

5. vers: Isten nagy esélyt ad az eddig vezetetteknek: további vezetést, további támogatást ígér. Isten a még hazátlan, néppé még össze nem forrt zsidóságot törvényeivel és rendelkezéseivel segíti a szabadság útján, az igazi közösségé és nemzetté formálódás ösvényén. Nem plusz terhet helyez a vállukra, hanem épp a megmaradásukat segíti elő. Nevének tiszteletét és a felebarát megbecsülését várja el tőlük. Nem teher ez, hanem olyan, amire szükségük van, és amire még büszkék is lehetnek. Isten szövetségkötésre hívta népét. Nem tárgyalóasztal mellett, hosszas egyeztetés után került sor a szövetség pontos megszövegezésére. A Törvényt Isten egymaga határozta meg, mint a szövetségkötés alapját. Nem teljesíthetetlen előírásokat állapított meg az Úristen. Elmondja, mit tett eddig a nép életében, megígéri azt a jövőt, melyben kiemelt szerep jut Izraelnek.

6. vers: *Papok királysága és szent nép lesztek.* Mindehhez a szép jövődökhöz nem illik akármí. Isten iránt elkötelezett élet, törvényeinek betartása és engedelmesség illik.

8. vers: Isten kíváncsi a nép válaszára. Mózes kikéri a nép véleményét. Válaszuk egy akarattal kimondott döntés: *Megtesszük mindazt, amit az ÚR mondott.* Nem gondolom, hogy pusztán Istentől való félelmükben mondtak igent az ő szavára. Nem gondolom, hogy csupán azért, mert nem lett volna más választásuk, és nem mondhattak volna nemet Isten szavára. Isten emlékeztetése nélkül is tapasztalatból tudhatták, mi mindent jelent nekik Isten gondviselése nap mint nap. Istenfélelem ébredt a szívükben, melyben ott volt a tisztelet és a hála.

Igehirdetés felé

Isten hívó szava életünk drága és fontos eseményeiben is nyomon követhető. Szövetséget kötött velünk keresztségünkben. Az új szövetség áldásából részesedtünk konfirmációnk alkalmával, első úrvacsoravételünkkor.

A földi élet vándorát végig kíséri az Úr. Testi-lelki jókkal lát el folyamatosan. Isten örök országába hív, és vezet bennünket minden áldásával.

Isten a javunkat akarja, amikor helyünkre állít, igéjével vezet és irányít. Isten dicsőségére és embertársaink javára élni a legszebb hivatás.

Isten szavára, törvényére ma is határozottan igent kell mondania az embernek. Még akkor is, ha egyre gyakoribb, amikor nemet mondanak rá az emberek. Annak a nemzetnek van jövője, mely igent tud mondani Isten szavára, törvényére és evangéliumára egyaránt. Isten a vele való szövetségkötést kiterjeszti az emberek együttélésének síkjára is. Látszódnia kell az ember életében annak, hogy kihez tartozik, ki kötött vele szövetséget.

Isten ma sem kényszerít minden áron a vele való szövetségre, az ő útjain való járásra. Egyszerűen élénk ad két utat, az élet és a halál útját. Döntésünket abban segíti, hogy az élet útjának választását tanácsolja.

Isten javunkat akarja, segíteni akar, célba kíván juttatni. Utat mutat a törvény által, utat mutat az evangélium által. Isten üdvözítő kegyelmére, bennünket útbaigazító szeretetére legyen határozott igen a válaszuk.

Vázlat az igehirdetéshez

Istennek üzenete, szava van hozzánk.

Isten megmutatja, hogy mindent megtett már értünk, üdvösségünkért.

Válaszunkat várja.

Babka László

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 2. VASÁRNAP • Zak 1,3–6

A Szentháromság ünnepe utáni 2. vasárnapon Isten hívó szava ragad és tart meg bennünket. Az „ünneptelen” félév elején sem hagy magára minket Urunk. Az ő kezdeményezése, üzenete, mondanivalója áll most is a középpontban, az élet lehetőségének és kibontakozásának, növekedésének és megújulásának feltételeként. Bátorítása és egyben figyelmeztetése a babiloni fogságból hazatért júdaiak prófétája, Zakariás próféta szavain keresztül hangzik felénk.

Jól tudjuk, hogy kivel állunk szemben, nem valami titokzatos, más egyénisége mögé búvó igehirdetőről van szó, hanem a papi családból származó Zakariásról, Berekjá fiáról, Iddó unokájáról. Ez a nyitottság és láthatóság is arról tanúskodik, hogy a prófétát a rábízott üzenettel együtt Isten állította szolgálatba. Nem a magáét mondja, hanem Isten üzenetének a tolmácsa. Ezt erősíti meg és húzza alá a többször elhangzó „Így szól a Seregek Ura” kifejezés is.

A feliratból és a könyv datálásából, valamint az Ezsdrás könyvében található utalásokból tudjuk, Zakariás tevékenysége rokon Haggeus prófétáéval. És bár kifejezőmódjuk eltérő, és időben is van némi eltolódás a fellépésük között, mindketten a jeruzsálemi templom újjáépítését szorgalmazták, bátorítottak és vigasztaltak, figyelmeztettek és intettek.

Zakariás mintha valami magaslaton állna, „felülnézetből” vet pillantást a múlt eseményeire. Ezzel egyben emlékeztet és figyelmeztet is Isten korábbi hívására, megtérésre felszólító üzenetére (Jer 25,4–7: *Az Úr elküldte hozzátok*

szolgáit, a prófétákat, idejében küldte, de ti nem hallgattatok és nem figyeltetek rájuk, meg se hallgattatok őket. A próféták ezt mondták: Térjen meg mindenki a maga gonosz útjáról és gaztetteiből!...) Isten visszahívó, hazahívó szava nem most hangzik először és nem most hangzik utoljára. Az ember mindig kitermel tisztogatásra és reformálásra szoruló jelenségeket. A „térjete meg!” felhívás csak bekapcsolódik abba a sorba, amelynek – az Istentől való távolságunk miatt – ősrégi a hagyománya és amelynek folytatója lesz majd Keresztelő János és maga Jézus is.

A jeremiási prófécia nem bizonyult vaklármának, hiszen Kr. e. 587-ben Júda megsemmisült, lakosságát elhurcolták, a templom teljesen tönkrement, éppen az alapjai maradtak meg. Hiába hangzott a figyelmeztetés Isten emberén keresztül, süket fülekre talált. A magaslaton álló próféta számára az ítélet oka tehát nyilvánvaló: *Nagyon megharagudott elődeitekre az Úr.* Mert a távolodás irányát választották. Elutasították a hívást a találkozássra, az Istennel való közös ünnepre, közös örömré. (A vasárnapi ógyházi evangéliuma Lk 14,15–24.)

Hosszú idő telt el. Kihalt egy nemzedék ítéletmondó prófétáival és a megítéltekkel együtt. Isten ígéje azonban megmaradt. Mert ez tartós, mindig örök és állandó, mindig aktuális. Vajon ma ki figyel rá? Van, aki meghallja? Isten szava nélkül, jelenléte nélkül, a vele való kapcsolat helyreállítása nélkül nem lehet újat kezdeni, nem lehet előbbre jutni, nem lehet építkezni, növekedni sem egyéni, sem közösségi szinten.

Az ember kínzó, gyöttrő problémájának az Isten és ember alapvetően távolodó kapcsolatának helyretételére Isten állandó, mindig érvényes ajánlata: jelenlétébe, hívásába, szavába, szeretetébe, kegyelmébe kapaszkodhat a hozzá térő, irányváltó ember.

A távolodáshoz elég, ha csak az egyik fél hátat fordít és ellenkező irányba indul. A közeledésnek kölcsönösség a feltétele.

Éppen Zakariás az, akinek a könyvében részletes próféciákat olvasunk a Messiás érkezéséről. Isten az ő oldaláról ennyire komolyan vette az ember felé fordulást, vállalta igéjének, szeretetének, kegyelmének „földhöz” – emberhez – kötöttségét. Vállalta még ezt az élénkbe szaladást is. Hogy az életünket ne a semmibe vezető távolodás szomorú lehetősége, hanem a kereszt megdöbbenő titkába elrejtett menekülése, szabadítása, a megromlott kapcsolat helyrekerülése határozza meg.

Egy újságíró a neve mögé odabiggyesztette: XY – „Távolodó”. Sokat mondó ez a titulus, általános életérzést tömörít és tesz elérhetővé. Egy olyan érték-vesztett környezetben, ahol sokféle, egyre hangosabb és radikálisabb vélemény fogalmazódik meg, nehezen találunk kapcsolódási pontokat. Szeretünk „biztonságos követési távolságot” tartani, távol maradni, érintetlennek maradni, kívülállók, megfigyelők, semlegesek lenni. A megszólítottság, az elkötelezettség, a felelősség súlya nélkül élni. Kényelmes irány a távolodás.

A kérdés csak az, hova vezet? Mihez vezet?

A „távkapcsolatok” sohasem hosszú életűek. Ami távolinak tűnik, ahhoz egy idő után nem lesz semmi közünk.

Zakariás próféta szava Istent úgy hozza közel a számunkra, hogy rámutat arra, felhívja figyelmünket arra: a mi drága Urunk állandóan, a múltban és a jelenben is viszonyítási és találkozási pontokat ad a számunkra, hogy tudjunk kapcsolódni, tudjunk találkozni vele. Óriási erőket mozgat meg ennek érdekében, minden kommunikációs eszköz és csatornát felhasználva, hogy életet és újulást hozó jóhírével elérjen hozzánk. Hogy vele kapcsolatban ne maradjunk semlegesek, ne maradjunk távolságtartók.

Német barátaink tavaly nyáron elvittek bennünket Wasserburgba, egy kicsi középkori bajor városba, amelyet megkerül az Inn folyó. A városban a folyó látszólag rossz felé folyik és nyomasztóan, fenyegetően közel van a házakhoz. Csak felülről, madártávlatból, a hegyen kialakított kilátóról érti meg az ember, hogy a folyó tulajdonképpen egy nagy S kanyart csinál itt, és a várost megkerülve, teljes

fordulatot véve aztán megint jó irányba megy, és inkább védi, mint veszélyezteti a benne lakókat.

A próféta is egy ilyen magaslatra áll, és ilyen magaslatra állít bennünket, hogy észrevegyük: Isten szeretete, hatalma, kegyelme így ölei körül az életünket. Ígéretei és szavai nem hullanak a semmibe, figyelmeztetése és ítélete is azért hangzik, hogy megtétesse velünk és bennünk a fordulatot. Ő változásra, újulásra, szemléletváltásra, megtérésre hív. Szeretetének mégsem feltétele a mi mozdulásunk. Hiszen a legnagyobb fordulatot ő már megtette, a kapcsolódási pontot megteremtette. Zakariás idejében ez a pont a templom, bár a próféta szava előre jelzi azt is, ami az ember számára Isten legkomolyabb és végleges elkötelezése mellettünk: Krisztus keresztye.

Isten a közeledés mellett foglal állást. A kérdés ma is az, mi maradunk távolodók, vagy meghalljuk Urunk komoly és erőteljes hívását, és hajlandóak vagyunk arra, hogy irányt váltson velünk, hogy gyógyuljon, helyreálljon a vele való kapcsolatunk.

Smidéliusz Gábor

Csakúgy, mint előző számunkban, a Kitekintés rovatot ajánlom először figyelmébe. Az *iszlámról* szóló tanulmány sorozat befejező részéhez érkezünk. Remélem, hasznos és segítő olvasmány volt mindazoknak, akik igényeltek valamelyes tájékozottságot ezen a fontos területen. Folytatjuk *egyházi világhíradónkat*, és elemző írást közlünk az *Egyházak Világtanácsa* és a nemzetközi ökumenikus mozgalom aktuális helyzetéről. A dolgozat szerzője az egyetlen magyar tagja az EVT jelenlegi központi bizottságának.

Tanulmány rovatunkban részletet közlünk Cserháti Sándor most készülő *Korinthusi levél* kommentárjából. A részletet következő számunkban folytatjuk. Az írásban változatlanul hagytuk az irodalmi hivatkozásokat abban a reménységben, hogy a pontos irodalmi adatokhoz belátható időn belül – az új könyvben – hozzájut az olvasó.

Az említett témákon kívül olvashatnak egy *lelkigondozási* témával foglalkozó írást, valamint egy cikket a *zsidó-keresztény* párbeszédéről. Nyomon követjük Nagy Gyula *dogmatikájának* fogadtatását. Búcsút veszünk elhunyt lelkész testvérünktől, *Lehel Ferenctől*.

Az igehirdetési előkészítőket az Észak-Pest megyei LMK tagjai írták. Az Igehirdető Műhelye rovatban elhangzott igehirdetést is közzé teszünk.

Szerzőinktől még mindig türelmet kérünk megjelenésre várakozó írások miatt.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Májusi számunk szerzői

Andorka Eszter PhD ösztöndíjas – Budapest

Babka László lelkész – Iklad

Baranyai Tamás lelkész – Domony

Blázy Árpád lelkész – Budapest

Detre János lelkész, esperes – Aszód

Detre János (ifj.) lelkész – Vác

Krámer György lelkész, PhD ösztöndíjas – Pilis

G. Labossa György lelkész – Szombathely

Nagy Gyula ny. püspök – Budapest

Nagy Szilvia PhD ösztöndíjas – Budapest

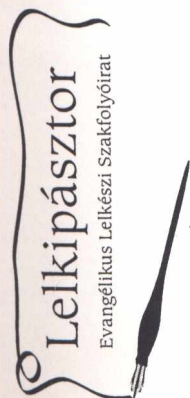
Németh Pál református lelkész – Budapest

Smidéliusz Gábor lelkész – Nagytarcsa

Solymár Péter lelkész – Csömör

Szakács Tamás lelkész – Gödöllő

Tarr Zoltán református lelkész – Budapest

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

e-mail: mariann.matrai@lutheran.hu

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Olvasószerkesztő: Laczi Roland. Műszaki szerkesztés és borítóterv: Galgóczi Andrea.

Tördelés: Rezessy Szabolcs.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./Fax: 317-5478

e-mail: sajto.osztaly@lutheran.hu

Felelős kiadó: Kendeh K. Péter mb.

Egy szám ára: 480 Ft. Előfizetési díj 1 évre: 5760 Ft

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt) évi 9900 Ft,

egyéb külföldi országokba 10 900 Ft.

A borítón: A *Jó Pásztor* című kép látható Kővágóörsről. A fotót Molnár Géza készítette.

Nyomdai kivitelezés: ETO-PRINT Kft. Felelős vezető: Balogh Mihály

ISSN 0133-2821